

**Varkauden kaupungin
kaksivuotisen esiopetuksen
opetussuunnitelma**

Nimi	Varkauden kaupungin kaksivuotisen esiopetuksen opetussuunnitelma
Kunta	Varkaus
Pdf luotu	30.5.2021

SISÄLTÖ

1. Perusteiden käyttäjälle.	1
2. Kokeilun opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen kokeiluopetussuunnitelma.	2
2.1. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteet.	2
2.2. Paikallinen kokeiluopetussuunnitelma.	3
2.3. Kokeiluopetussuunnitelmaa koskevat paikalliset päätökset.	4
3. Esiopetuksen tehtävä, järjestäminen ja yleiset tavoitteet kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa.	8
3.1. Kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua.	8
3.2. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun järjestäminen.	9
3.3. Kaksivuotista esiopetusta ohjaavat yleiset velvoitteet.	11
3.4. Arvoperusta.	13
3.5. Oppimiskäsitys.	14
3.6. Laaja-alainen osaaminen.	15
3.7. Kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä, järjestäminen ja yleiset tavoitteet paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa.	23
4. Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri.	24
4.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.	25
4.2. Oppimisympäristöt.	30
4.3. Yhteistyö kaksivuotisen esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa.	33
5. Opetuksen tavoitteet ja pedagoginen toteuttaminen kaksivuotisessa esiopetuksessa.	37
5.1. Monipuoliset työtavat.	37
5.2. Pedagoginen dokumentointi.	39
5.3. Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena.	41
5.4. Oppimisenalueet kaksivuotisessa esiopetuksessa.	46
5.4.1. Kielten rikas maailma.	46
5.4.2. Ilmaisun monet muodot.	50
5.4.3. Minä ja meidän yhteisömme.	56
5.4.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni.	59
5.4.5. Kasvan, liikun ja kehityn.	64
5.5. Kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä tarkentavia näkökulmia.	69
5.6. Opetuksen tavoitteet ja toteuttaminen paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa.	71

6. Lapsen kasvun ja oppimisen tuki.	72
6.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet.	73
6.2. Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana.	74
6.3. Yleinen tuki.	75
6.4. Tehostettu tuki.	76
6.5. Erityinen tuki.	78
6.6. Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot.	83
6.7. Kasvun ja oppimisen tuki paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa.	85
7. Oppilashuolto.	87
7.1. Monialainen oppilashuollon yhteistyö.	88
7.2. Yhteisöllinen oppilashuolto.	89
7.3. Yksilökohtainen oppilashuolto.	91
7.4. Oppilashuoltosuunnitelmat.	94
7.5. Oppilashuolto paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa.	95

1. Perusteiden käyttäjälle

Joulukuussa 2020 valtioneuvosto hyväksyi lain kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta. Kokeilu alkaa elokuussa 2021 ja päättyy toukokuussa 2024. Opetushallitus on laatinut nämä kokeiluopetussuunnitelman perusteet kokeilua varten. Perusteissa määrätään kaksivuotisen esiopetuksen pedagogisesta toteuttamisesta.

Tämä perustemääräys pohjautuu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin (2014), mutta sitä on tarvittavilta osin muokattu kokeiluun sopivaksi. Kasvun ja oppimisen tukea (kolmiportainen tuki) sekä Oppilashuoltoa käsittelevät luvut ovat vuoden 2014 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisia, sillä niihin ei ole lainsäädännössä tehty muutoksia. Perusteita laadittaessa on myös hyödynnetty Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita (2018), esiopetusta ja varhaiskasvatusta koskevan tutkimuksen, arvioinnin ja kehittämistyön tuloksia sekä perusteiden valmistelun aikana eri asiantuntijoilta saatua palautetta.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilu toteutetaan kokeiluun valituissa kunnissa ja siihen osallistuu vain osa 5- ja 6-vuotiaista lapsista. Huoltajat hakevat lapsilleen paikkaa kaksivuotiseen esiopetukseen kokeilukuntien antaman informaation ja ohjeiden mukaisesti. Kaksivuotinen esiopetus ja siihen liittyvä toiminta on kokeiluun osallistuvilla lapsilla maksutonta. Vanhempien on myös mahdollista saada avustusta lasten kuljetukseen tarvittaessa. Kaksivuotiseen esiopetukseen osallistuvilla lapsilla tulee olla mahdollisuus osallistua esiopetuksen lisäksi annettavaan varhaiskasvatukseen.

Kokeiluperusteissa korostetaan lapsilähtöistä, leikkiin ja tutkivaan havainnointiin perustuvaa pedagogiikkaa sekä lasten hyvinvoinnista huolehtimista. Kaksivuotisessa esiopetuksessa kukin lapsi saa edetä oppimisessaan omaan tahtiinsa. Kaksi vuotta antaa aiempaa paremman mahdollisuuden keskittyä pitkäkestoisesti esiopetuksen tavoitteiden mukaiseen toimintaan sekä toiminnan kehittämiseen. Perusteet on laadittu niin, että sen mukainen toiminta ja opetus muodostavat luontevan osan lasten oppimisen polkua varhaiskasvatuksesta perusopetukseen.

Kokeilukunnat laativat oman, paikallisen kokeiluopetussuunnitelman näiden perusteiden mukaisesti. Paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa tarkennetaan kokeilun perusteiden tavoitteita. Erityisen tärkeää on ottaa huomioon aiempaa nuoremmat lapset sekä lasten eheän päivän järjestämisen. Merkittävä muutos on myös kasvun ja oppimisen tuen sekä oppilashuollon ulottuminen kokeilussa mukana oleviin 5-vuotiaisiin.

Kokeilun luonteen mukaisesti Opetushallitus kannustaa kokeilukuntia rohkeaan kehittämistooteeseen kokeilutoimipaikoissa!

2. Kokeilun opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen kokeiluopetussuunnitelma

2.1. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteet

Nämä opetussuunnitelman perusteet on kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta annetun lain mukainen Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys[1], jonka mukaan paikallinen opetussuunnitelma laaditaan ja kaksivuotinen esiopetus toteutetaan. Opetussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaavat kaksivuotisen esiopetuksen kokeilua koskevan lain ohella erityisesti perusopetuslaki ja -asetus sekä esiopetuksen tavoitteita määrittävä valtioneuvoston asetus[2].

Kokeiluperusteiden tehtävänä on tukea kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun toteutusta. Erityisenä tehtävänä on edistää sujuvia siirtymiä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta alkuopetukseen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuus ja eheys turvaten[3]. Perusteet on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus-, arviointi- ja kehittämistyön tuloksia.

Kokeilun opetussuunnitelman perusteissa määrätään kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetuksen tavoitteista, oppimisen alueista ja niiden keskeisistä sisällöistä sekä kodin ja esiopetuksen yhteistyön sekä kasvun ja oppimisen tuen ja oppilashuollon toteuttamisesta.[4] Esiopetus on opetuksen ja kasvatuksen kokonaisuus, jossa eri osa-alueiden tavoitteet liittyvät yhteen ja muodostavat toimintakulttuurin perustan. Tämän vuoksi perusteasiakirja sisältää esiopetuksen tavoitteita koskevien määräysten lisäksi niiden ymmärtämistä avaavaa tekstiä.

Näissä perusteissa jokaisen luvun päätteeksi on koottu ohjeet paikallisen kokeiluopetussuunnitelman laatimista ja kehittämistä varten. Opetussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Esiopetusta ohjaavista säädöksistä poiketen tässä perusteasiakirjassa käytetään oppilaasta esiopetukseen paremmin soveltuvana sanaa lapsi, oppimisen ja koulunkäynnin tuesta nimitystä kasvun ja oppimisen tuki sekä opiskelija- ja oppilashuoltolain mukaisesta opiskeluhuollosta termiä esiopetuksen oppilashuolto. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoitettaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa. Kokeiluun osallistuvista opetuksen järjestäjistä käytetään kokeilulain mukaista käsitettä kokeilukunta ja esiopetuksen yksiköistä käytetään kokeilulain mukaista käsitettä kokeilutoimipaikka. Kokeilulain mukaisesta kaksivuotisesta esiopetuksesta käytetään myös lyhyempää käsitettä esiopetus.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelmakokonaisuus on nelitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta perusteasiakirjasta, paikallisista opetussuunnitelmista, vuosittaisista suunnitelmista[5] sekä lasten oppimissuunnitelmista.

[1] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 3 § 2 mom.

[2] Perusopetuslaki (628/1998) 14 § 2 mom. ja Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta (422/2012) 5 §

[3] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 7 § 2 mom.

[4] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 7 § 2 mom.

[5] Perusopetusasetus 9 § (852/1998)

2.2. Paikallinen kokeiluopetussuunnitelma

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa mukana olevan kokeilukunnan tulee laatia paikallinen kokeiluopetussuunnitelma ja tehdä päätös sen käyttöön ottamisesta ennen kokeilun alkamista 1.8.2021[6]. Kokeilukunta voi tehdä yhteistyötä muiden kokeiluun osallistuvien kuntien kanssa myös paikallisen opetussuunnitelman laadinnassa.

Paikallinen kokeiluopetussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee esiopetuksen järjestämistä kaikissa kokeilutoimipaikoissa. Kokeilukunta ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, lasten tarpeet sekä esiopetusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset opetussuunnitelmaa laatiessaan. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Kukin kokeilukunta hyväksyy kokeiluopetussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa esiopetusta varten[7].

Lisäksi kokeilukunnan tulee laatia kokeiluopetussuunnitelmaan perustuva vuosittainen suunnitelma ja tiedottaa huoltajille ennalta siinä päätetyistä keskeisistä asioista[8]. Suunnitelmassa tarkennetaan, miten paikallista opetussuunnitelmaa kussakin kokeilutoimipaikassa kyseisen vuoden aikana toteutetaan. Myös lasten oppimissuunnitelmat sekä kasvun ja oppimisen tukeen kuuluvat lasten yksilölliset suunnitelmat[9] laaditaan yhteisen opetussuunnitelman pohjalta.

Kaksivuotisessa esiopetuksessa olevalle, tehostettua tukea saavalle lapselle tulee laatia oppimissuunnitelma. Erityisen tuen piirissä olevalle lapselle laaditaan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS)[10]. Näiden suunnitelmien laadinnasta ja sisällöstä määrätään tarkemmin näiden perusteiden luvussa 5 (Kasvun ja oppimisen tuki). Tavoitteellisuuden vahvistamiseksi opettaja voi laatia esiopetusryhmän kaikille lapsille oppimissuunnitelman yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa. Kokeiluun osallistuvista lapsista suurin osa osallistuu esiopetuksen lisäksi annettavaan varhaiskasvatukseen, jossa varhaiskasvatustilain mukaisesti on laadittava lapsikohtainen suunnitelma[11]. Lasten yhtenäisen päivän ja oppimisen polun näkökulmasta yhden lapsikohtaisen suunnitelman käyttö esiopetuksessa ja sen lisäksi annettavassa varhaiskasvatuksessa olisi perusteltua. Lapsikohtainen suunnitelma tukee myös huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä. Kokeilukunta voi päättää kokeilla yhtenäistä oppimissuunnitelmaa kokeilutoimipaikoissa. Tehostetun ja erityisen tuen oppilaiden osalta noudatetaan luvun 5 määräyksiä.

Kokeiluopetussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikalliset suunnitelmat, kuten:

- varhaiskasvatussuunnitelma
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma[12]
- yhdenvertaisuuslain mukainen yhdenvertaisuussuunnitelma[13]
- tasa-arvolain mukainen tasa-arvosuunnitelma[14]

Paikallista kokeiluopetussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeää järjestää kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun osallistuvalla henkilöstöllä mahdollisuuksia tutustua kaksivuotisen esiopetuksen perusteisiin ja niihin tehtyihin muutoksiin, keskustella ja pohtia omien yksiköiden nykyisiä pedagogisia vahvuuksia sekä kehittämisen kohteita uudistuvan esiopetuksen näkökulmasta. Nämä keskustelut ovat perusta laadukkaana paikallisen kokeiluopetussuunnitelman laatimiselle ja käyttöönotolle. Keskustelulle työyhteisöissä sekä kokeilun yhteistyölle on hyvä varata mahdollisuuksia koko kokeilun aikana.

Kokeilukunnan tehtävänä on arvioida antamaansa esiopetusta ja sen vaikuttavuutta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin[15]. Kokeilukunnalla on myös velvoite osallistua kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun liittyvään ulkoiseen arviointiin ja tutkimukseen[16].

Mahdolliset muutokset näihin kokeilun opetussuunnitelman perusteisiin edellyttävät vastaavien muutosten tekemistä paikalliseen opetussuunnitelmaan ja viemistä käytäntöön. Kokeilukunta voi

tarkistaa opetussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta myös paikallisista tarpeista lähtien ja kehittämistyön tuloksia hyödyntäen.

[6] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 7 § 3 mom.

[7] Perusopetuslaki 15 § 1 mom. (628/1998)

[8] Perusopetusasetus 9 § (852/1998)

[9] Perusopetuslaki 16 a § ja 17 a § (642/2010)

[10] Perusopetuslaki 16 a § 1 mom. (628/1998)

[11] Varhaiskasvatustalaki (540/2018) 23 § ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018), luku 1.3 Kokeiluopetussuunnitelmaa koskevat paikalliset päätökset

[12] Lastensuojelulaki (417/2007) 12 §; Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 12 §

[13] Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6 §

[14] Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) ja sen muutos (1329/2014)

[15] Perusopetuslaki 21 § 1 ja 2 mom. (1296/2013)

[16] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 10 §

2.3. Kokeiluopetussuunnitelmaa koskevat paikalliset päätökset

Paikallinen kokeiluopetussuunnitelma ja sitä tarkentava vuosittainen suunnitelma[17] laaditaan kokeilukunnan päättämällä tavalla tässä luvussa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa tulee kyseisen luvun osalta päättää ja kuvata. Perusteissa määrätään, mitä osia kokeiluperusteista liitetään paikalliseen kokeiluopetussuunnitelmaan, ja missä osissa on mahdollista tai välttämätöntä määrittellä kaksivuotisen esiopetuksen toteuttamista ja tavoitteita paikallisesta näkökulmasta. Myös paikallisesti tarkennettavissa osissa voi hyödyntää soveltuvien osien perustetekstiä. Paikallisesti määriteltävien osuuksien tulee olla perusteiden määräysten mukaisia.

Paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa noudatetaan näiden perusteiden rakennetta. Opetushallitus suosittelee kaikkia kokeiluun osallistuvia käyttämään ePerusteet -palvelua paikallisen kokeiluopetussuunnitelman laadinnassa ja julkaisemaan opetussuunnitelmansa kyseisessä palvelussa. Yhteisen alustan käyttö tukee kokeilun yhteistyötä ja esiopetuksen kehittämistä.

Paikallista kokeiluopetussuunnitelmaa valmisteltaessa kokeilukunta päättää,

- millä kielillä annettavaa opetusta varten kokeiluopetussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään
- miten kokeiluopetussuunnitelma laaditaan, miten sen toteutumista arvioidaan kokeilun aikana ja miten sitä kehitetään
- miten kokeiluopetussuunnitelman laatimiseen liittyvä yhteistyö varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan
- miten paikalliset erityispiirteet, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat suunnitelmat otetaan kokeiluopetussuunnitelmaa valmisteltaessa huomioon
- lapsikohtaisten oppimissuunnitelmien käytöstä ja laatimisen prosessista
- sisällytetäänkö tasa-arvolain ja yhdenvertaisuuslain edellyttämät suunnitelmat osaksi kokeiluopetussuunnitelmaa[18][19]
- miten kokeiluopetussuunnitelmasta ja sitä tarkentavasta vuosittaisesta suunnitelmasta tiedotetaan huoltajia, perusopetusta, sosiaali- ja terveystointia sekä muita sidosryhmiä

[17] Perusopetusasetus (852/1998) 9 §

[18] Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) ja sen muutos (1329/2014)

[19] Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6 §

2.3 Kokeiluopetussuunnitelmaa koskevat paikalliset päätökset

Varkauden kaupungin kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluopetussuunnitelma on laadittu Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteiden (OPH 5.2.2021) pohjalta. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman laadinnasta vastaa työryhmä, jossa on mukana henkilöstöä niin varhaiskasvatuksesta kuin esiopetuksesta, päiväkodinjohtaja sekä varhaiskasvatuspäällikkö.

Varkauden kaupungin kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään suomenkielellä annettavaa kaksivuotista esiopetuksen kokeilua varten.

Varkauden kaupungin kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman laadinnassa on osallistettu varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstöä. Henkilöstöä osallistamalla on haluttu tehdä kokeiluopetussuunnitelmasta arjen työväline, jota on vaivatonta käyttää. Laadinnassa on jo aikaisemmin, varhaiskasvatussuunnitelmassa ja esiopetussuunnitelmassa, jotka ovat tämän opetussuunnitelman pohjana, huomioitu sosiaali- ja terveystoimi ja eri sidosryhmät.

Keskustelua ja pohdintaa on käyty henkilöstössä seuraavista aiheista

- mitä on hyvä esiopetus Varkauden kaupungissa?
- mitä vahvuuksia ja kehitettävää Varkauden kaupungin esiopetuksessa ja varhaiskasvatuksessa on?
- millaista muun muassa leikin, osallisuuden ja toiminnan tulisi olla kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa Varkauden kaupungissa?

Varkauden kaupungin kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelmaa arvioidaan ja kehitetään esimerkiksi opetuksenjärjestäjän toteuttamilla arviointikyselyillä, itsearvioinneilla sekä henkilöstön kehityskeskusteluissa. Kokeiluopetussuunnitelmaa on tarkoitus päivittää ensimmäisen kerran keväällä 2022. Lisäksi arvioinnin avulla suunnitellaan ja kehitetään opetusta sekä tuetaan kunkin lapsen hyvinvointia, kasvua ja oppimista. Arvioinnin kohteena on esiopetustoiminta ja pedagogiikka, eivät lapset. Palautetta kerätään kokeilun aikana niin huoltajilta kuin lapsiltakin. Nämä kyselyt ja keskustelut ovat pohjana henkilöstön suunnitelmassa vuosittaista opetusta sekä kehitettäessä kokeiluopetussuunnitelmaa.

Opetussuunnitelman toteutumista arvioidaan kansallisten arviointimenetelmien avulla. Ohjausjärjestelmän normiosan muodostavat perusopetuslaki ja -asetus, laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta, valtioneuvoston asetukset, kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteet, Varkauden kaupungin kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman ja siihen perustuva kokeilutoimipaikan vuosisuunnitelma, joka menee sivistyslautakuntaan hyväksyttäväksi. Vuosisuunnitelman toteutumista arvioidaan kokeilutoimipaikassa keväällä.

Varkauden kaupungin kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelma ohjaa kokeilutoimipaikkaa. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelma ohjaa myös kokeilutoimipaikassa lapsikohtaisten esiopetuksen oppimissuunnitelmien sekä kasvun ja oppimisen tukeen kuuluvien lasten yksilöllisten suunnitelmien laadintaa.

Lapselle laaditaan aina esiopetuksen oppimissuunnitelma. Se on lapsen oikeus. Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelman laatii varhaiskasvatuksen opettaja yhdessä huoltajan kanssa ja se on salassa pidettävä dokumentti. Huoltajalta kysytään havaintoja ja ajatuksia lapsen esiopetuksesta ja mahdollisesta varhaiskasvatuksesta ja ne kirjataan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan, joka Varkaudessa laaditaan Wilmaan. Varhaiskasvatuksen opettajat huolehtivat, että lapsi voi osallistua oman esiopetuksen oppimissuunnitelmansa laatimiseen kehitystasonsa mukaisesti. Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää. Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet,

kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia. Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma on osa pedagogista dokumentointia.

Toimintakauden alkaessa tehdään Varkaudessa esiopetuksen oppimissuunnitelma marraskuun loppuun mennessä kaikille lapsille. Jos lapsi aloittaa kokeilutoimipaikassa esiopetuksen kesken toimintakauden, hänelle laaditaan esiopetuksen oppimissuunnitelma kahden kuukauden kuluessa.

Lasten esiopetuksen oppimissuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon esiopetusryhmän toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa esiopetuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan.

Toimintakauden aikana henkilökunta havainnoi lasta säännöllisesti. Varhaiskasvatuksen opettaja kirjaa havainnot lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan. Havainnoinnin painopisteinä ovat lapsen vahvuudet. Huoltajat voivat lukea lapsen sähköisen esiopetuksen oppimissuunnitelman Wilmasta. Suunnitelmaa arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa yhdessä huoltajien kanssa. Ennen sitä varhaiskasvatuksen opettaja käy muun tiimin kanssa lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelman läpi ja arvioi sen toteutumista. Aloitteen lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelman tarkistamiseen voi tehdä huoltaja tai lapsen kanssa työskentelevät henkilöt. Tarvittaessa lapselle tehdään erillinen lääkehoitosuunnitelma Varkauden kaupungissa olevan ohjeistuksen mukaisesti. Tarkemmin lapsille laadittavista muista kasvatuksen ja oppimisen suunnitelmista on tämän kokeiluopetussuunnitelman luvussa 5.

Lapsia koskevia suunnitelmia tekevien yhteistyötahojen kanssa ollaan yhteistyössä ja heidän kanssaan laaditaan suunnitelmia vuosittaiselle yhteistyölle.

Varkauden kaupungin kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluopetussuunnitelman laadinnassa on otettu huomioon myös muut paikalliset suunnitelmat:

- Varkauden kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelma
- Varkauden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma
- Perusopetuksen opetussuunnitelma
- Perusopetukseen valmistavan opetuksen suunnitelma
- Esi- ja alkuopetuksen opetussuunnitelman toteuttamissuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen [Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2020-2023 | Varkauden kaupunki \(varkaus.fi\)](#)
- Koulunkonstit
- Keski-Savon kulttuurikasvatuksen suunnitelma Kulttuuriketju
- Yhdenvertaisuussuunnitelma ja tasa-arvosuunnitelma sisältyvät kaupungin opetussuunnitelmiin (ovat niiden sisällä)

Esiopetusryhmän vuosisuunnitelman laatimisessa huomioidaan lasten tarpeet ja toiveet, huoltajilta saatu palaute ja toiveet sekä arviointimenetelmin vuosittain kerätty palaute. Varkauden kaupungin kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelma ja siihen perustuva vuosisuunnitelma sisältävät jatkuvan arvioinnin periaatteen. Toimintaa kehitetään lasten ja huoltajien kanssa yhteistyössä. Tarkempi kuvaus arvioinnista on tämän opetussuunnitelman luvussa 4.3.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelmaan liittyvä tiedotus

- Varkauden kaupungin Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelma 2021 julkaistaan ePerusteet.opintopolku.fi -sivulla ja peda.net -sivulla.
- yksikkökohtainen lukuvuosisuunnitelma hyväksytään sivistyslautakunnassa. Huoltajia tiedotetaan sen lisäksi esimerkiksi vanhempainilloissa ja keskusteluissa.

- henkilöstöä tiedotetaan Varkauden kaupungin kaksivuotisesta kokeilun opetussuunnitelmasta ja esiopetuksen ajankohtaisista asioista esimerkiksi kokeiluryhmän tiimeissä, kokeilutoimipaikan henkilöstöpalavereissa, ja kokeilutoimipaikan kehittämisspäivässä.

Varkaudessa on meneillään useita lapsiin liittyviä suunnitelmia ja hankkeita, joita voidaan hyödyntää järjestettäessä kaksivuotista kokeilu esiopetusta. Näitä ovat muun muassa

- esi- ja perusopetuksen sekä varhaiskasvatuksen Pro-toimintakulttuuri
- varhaiskasvatuksen tasa-arvohanke (varhaiskasvatuksen tasa-arvoa edistävien ja toimenpiteiden ja laadun kehittämisen hanke)
- Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelma
- Lastenkulttuurikeskus Verso yhteistyö
- Laku-toimintamalli (neuvolan kanssa yhteistyössä)
- Kiitos kaveruudelle -toimintamalli
- Lukeva-hanke
- Digi-hanke
- Perheentalo yhteistyö

3. Esiopetuksen tehtävä, järjestäminen ja yleiset tavoitteet kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa

3.1. Kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun tarkoituksena on vahvistaa koulutuksellista tasa-arvoa, kehittää esiopetuksen laatua ja vaikuttavuutta, selvittää varhaiskasvatuksen sekä esi- ja alkuopetuksen välisiä jatkumoa, perheiden palveluvalintoja sekä saada tietoa kaksivuotisen esiopetuksen vaikutuksista lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiin, sosiaalisiin taitoihin ja terveen itsetunnon muodostumiseen[20].

Esiopetuksen tehtävänä on edistää yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa lapsen kehitys- ja oppimisedellytyksiä sekä vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja ja tervettä itsetuntoa leikin ja myönteisten oppimiskokemusten avulla[21]. Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kasvun ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Toimintaa suunnitellaan lapsilähtöisesti ja sen tehtävä on vahvistaa lapsen myönteistä minäkuvaa ja käsitystä itsestään oppijana.

Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että opettajat sekä muu henkilöstö tuntevat oppimisen polun eri vaiheet, niiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten kasvun tukemisen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan yhdessä luvussa 3.3 (Yhteistyö kaksivuotisen esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa) kuvatulla tavalla. Opetus- ja muu henkilöstö tekevät huoltajien kanssa yhteistyötä lasten oppimisen polun kaikissa vaiheissa. Tavoitteena on, että kunkin lapsen oppimisen polku varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen jatkuu joustavasti lapsen tarpeista lähtevänä. Tämän varmistamisessa henkilöstön yhteistyön ja osaamisen suunnitelmallisella johtamisella kokeilutoimipaikoissa ja kokeilukunnan tasolla on tärkeä merkitys.

Esiopetussuunnitelman perusteissa (2014) kuvattu esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet koskevat myös kaksivuotisen esiopetuksen kokeilua. Kokeilussa painottuu kuitenkin entistä vahvemmin kasvun ja oppimisen polun jatkuvuus ja eheys. Kokeilussa korostetaan myös lapsen päivän eheyttä.

Tavoitteena on, että kaksivuotisesta esiopetuksesta muodostuu pedagogisesti eheä kokonaisuus. Esiopetuksessa käytetään varhaiskasvatukseen soveltuvaa pedagogiikkaa ja otetaan huomioon lasten mielenkiinnon kohteet opetuksen järjestämisessä. Esiopetuksen kaksivuotisuus tarjoaa uusia mahdollisuuksia keskittyä ja syventyä oppimisen alueiden toteuttamiseen ja toimintakulttuurin kehittämiseen. Kahden vuoden kesto antaa lapsille aikaa kasvaa ja oppia omassa tahdissa.

Myös lasten yksilölliset tuen tarpeet on mahdollista huomioida kaksivuotisessa esiopetuksessa entistä aiemmin ja paremmin. Kokeilu vahvistaa esiopetuksen merkitystä lasten kasvun ja oppimisen tuen tarpeiden varhaisessa havaitsemisessa, tuen antamisessa ja samalla vaikeuksien ehkäisemisessä.

Kaksivuotinen esiopetus on tavoitteellista toimintaa. Opetuksen tavoitteet määrittyvät kokeiluperusteiden ja niiden pohjalta laaditun paikallisen kokeiluopetussuunnitelman mukaan. Lasten osaamistasolle ei opetussuunnitelmassa aseteta yhteisiä tavoitteita. Yksilöllisesti pohditut pedagogisen toiminnan tavoitteet hyödyttävät lasten kasvua ja oppimista, joten opettaja keskustelee kunkin lapsen yksilöllisistä tarpeista, toiveista ja oppimisen tavoitteista lapsen ja hänen huoltajansa kanssa. Esiopetuksen henkilöstö ottaa nämä tarpeet ja toiveet huomioon opetusta suunniteltaessa ja oppimisympäristöjä kehitettäessä.

Kokeilun myötä esiopetuksen piiriin tulee aiempaa nuorempia lapsia, joiden tarpeisiin kiinnitetään erityistä huomiota. Kaksivuotinen esiopetus suunnitellaan ja toteutetaan siten, että kaikilla lapsilla on mahdollisuus innostua, kokeilla ja oppia uutta. Esiopetuksessa tulee ottaa huomioon myös lasten tarvitsema hoito ja huolenpito.

Leikki eri muodoissaan on keskeistä esiopetuksen toiminnassa. Leikkiessään ja toimiessaan erilaisissa oppimisympäristöissä lapset laajentavat osaamistaan eri tiedon- ja taidonaloilla. Tavoitteena on, että esiopetuksessa lapsille avautuu mahdollisuuksia ystäväyteen, oppimisen iloon ja uusiin kiinnostuksen kohteisiin.

Esiopetuksessa lapsilla on tilaisuuksia monipuoliseen vuorovaikutukseen ja sosiaalisten taitojensa vahvistamiseen. Tavoitteena on, että lapset oppivat arvostamaan ihmisten yhdenvertaisuutta ja omaa ainutlaatuisuuttaan.

Kaksivuotista esiopetusta kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä esiopetukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

[20] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 1 § 2 mom.

[21] Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta, sivu 34./ Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitettua opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta (422/2012) 5 § 1 mom.

3.1 Kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua

Varkaudessa varhaiskasvatus, esiopetus ja perusopetus muodostavat luontevan ja johdonmukaisesti etenevän kasvatus- ja opetuskokonaisuuden. Tavoitteena on turvata mutkaton siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta kouluun sekä tehdä siirtymävaiheet lapselle ja perheelle mahdollisimman sujuviksi ja joustaviksi. Tiedonsiirto näissä nivelkohdissa on erityisen tärkeää: tieto lapsen valmiuksista ja mahdollisesta tuen tarpeesta auttaa esiopetusryhmää ja koulua varmistamaan riittävien tukitoimien jatkumon keskeytyksettä. Yhteistyötä, esi- ja perusopetuksen toiminnan tuntemusta sekä toimintakulttuurien yhtenäisyyttä on varmennettu luomalla esi- ja alkuopetuksen opetussuunnitelmien toteuttamissuunnitelma yhteistyössä esi- ja perusopetuksen opettajien kanssa.

Tavoitteena on, että kaksivuotisesta esiopetuksesta muodostuu pedagogisesti eheä kokonaisuus. Esiopetuksessa käytetään varhaiskasvatukseen soveltuvaa pedagogiikkaa ja otetaan huomioon lasten mielenkiinnon kohteet opetuksen järjestämisessä. Kaksivuotinen esiopetus ei ole vain yksittäisiä tuokioita, vaan pedagogiikka on mukana arjessa, kaikissa hetkissä.

3.2. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun järjestäminen

Kaksivuotisen esiopetuksen järjestäminen perustuu lakiin kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta[22]. Tässä luvussa käsitellään keskeisiä järjestämistä koskevia velvoitteita. Tarkemmat järjestämistä koskevat säännökset on määritelty kokeilulaissa.

Kokeilukunta, jonka koeryhmään kuuluu sekä suomen- että ruotsinkielisiä lapsia, on velvollinen järjestämään kaksivuotista esiopetusta erikseen molempia kieliryhmiä varten[23].

Kaksivuotisen esiopetuksen opetuskieli on joko suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Lisäksi osa opetusta voidaan antaa muulla kuin edellä mainituilla perusopetuslain mukaisilla opetuskielillä, jos se ei vaaranna lasten mahdollisuuksia seurata opetusta.[24] Tästä määrätään tarkemmin luvussa 4.5 Kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä tarkentavia näkökulmia.

Kaksivuotisen esiopetuksen järjestämisessä otetaan huomioon opetusalaan koskevat kelpoisuussäädökset[25]. Kokeilua ei saa järjestää sellaisessa esiopetuksen toimipaikassa, missä lapsella ei ole mahdollisuutta esiopetuksen lisäksi annettavaan varhaiskasvatukseen[26]. Tarjoamalla esiopetus ja sen lisäksi annettava varhaiskasvatus samassa paikassa pyritään varmistamaan lapsen eheä päivä ja pysyvät vuorovaikutussuhteet.

Kokeilukunnan vastuulla on huolehtia kohdejoukkoon kuuluvien lasten ja näiden huoltajien riittävästä tiedottamisesta[27]. Kokeilukunnalla on velvollisuus ilmoittaa koeryhmään kuuluvan lapsen huoltajalle mahdollisuudesta hakea kaksivuotiseen esiopetukseen ja hyväksyä koeryhmään kuuluvan lapsen hakemus. Huoltajan vastuulla on huolehtia siitä, että koeryhmään kuuluva lapsi osallistuu kokeilutoimipaikassa järjestettyyn kaksi vuotta kestäväseen esiopetukseen tai muuhun kaksivuotisen esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan.[28]

Lähtökohtana on, että kaksivuotiseen esiopetukseen hyväksytty lapsi osallistuu kaikkeen toimintaan[29]. Huoltaja, opettaja sekä esiopetuksen järjestämiseen osallistuva henkilöstö huolehtivat yhteistyössä lasten säännöllisestä osallistumisesta esiopetukseen. Kokeilukunta päättää ja tiedottaa huoltajille lapsen sairaudesta tai muusta syystä johtuvan vapautuksen hakemiseen liittyvistä käytännöistä. Kokeilukunta tekee huoltajan ilmoituksen perusteella päätöksen kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun osallistumisen päättymisestä kokeilutoimipaikassa[30].

Kaksivuotista esiopetusta annetaan kahtena vuotena yhteensä vähintään 1 400 tuntia, vähintään 700 tuntia kumpanakin vuotena[31]. Kaksivuotiseen esiopetukseen osallistuvilla lapsilla on myös oikeus esiopetusta esiopetuksen lisäksi annettavaan varhaiskasvatukseen[32]. Lapsen päivään voi kuulua enintään viisi tuntia esiopetusta[33]. Mikäli kokeiluun kuuluu lapsia, joille on tehty pidennetyt oppivelvollisuuden päätös, voidaan heidän esiopetuksensa toteuttaa kaksivuotisena kokeilulain mukaisesti[34]. Kaksivuotisen esiopetuksen aikana lapsi ei voi osallistua perusopetukseen valmistavaan opetukseen[35].

Kaksivuotinen esiopetus voidaan toteuttaa kokeiluun osallistuvien kahden ikäluokan yhteisenä opetuksena. Lasten näkökulmasta asetelma tukisi oppimisen polun eheyttä ja mahdollistaisi joustavan oppimisen eteneminen taitojen ja tarpeiden mukaan ikäryhmästä riippumatta. Kahden ikäluokan ryhmässä opettaja voi myös hyödyntää kokeneempien lasten osaamista esiopetuksen käytäntöihin ohjaamisessa. Kokeilukunta kuitenkin päättää paikallisesti sopivasta tavasta muodostaa esiopetusryhmät kokeilun aikana.[36]

Kokeilukunta voi hankkia esiopetuspalvelut julkiselta tai yksityiseltä palveluiden tuottajalta[37]. Kokeilukunta vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään kokeilulainsäädännön sekä näiden opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti[38].

[22] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020)

[23] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 8 § 1 mom.

[24] Perusopetuslaki 10 § 1 mom. (1288/1999)

[25] Opetustoimen kelpoisuusasetus (986/1998) 7 § (ks. myös HE s. 34).

[26] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 8 § 3 mom.

[27] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 3 § 3 mom.

[28] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 6 §

[29] Perusopetuslaki 35 § (1040/2014), Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 6 § 2 mom.

[30] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 6 § 3 mom.

[31] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 7 § 1 mom.

[32] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 2 § 4 mom.

[33] Perusopetusasetus (852/1998) 4 §

[34] Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta ja varhaiskasvatustalain muuttamisesta, sivu 42 ja Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 2 § 3 mom.

[35] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 2 § 4 mom.

[36] Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta ja varhaiskasvatustalain muuttamisesta, s. 41-42.

[37] Perusopetuslaki 4 § 1 mom. ja 7 § 5 mom. (628/1998)

[38] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 8 § (ks. myös HE s. 42)

3.2 Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun järjestäminen

Varkaudessa esiopetuksesta vastaa kaupungin varhaiskasvatustalain. Kaksivuotista esiopetusta annetaan kahtena vuotena yhteensä vähintään 1 400 tuntia, vähintään 700 tuntia kumpanakin vuotena. Kaksi vuotista esiopetusta annetaan Varkaudessa suomen kielellä. Kaksivuotiseen esiopetukseen osallistuvilla lapsilla on myös oikeus esiopetuksen lisäksi annettavaan varhaiskasvatukseen. Kokeilutoimipaikkana olevassa Taulumäen päiväkodissa tarjotaan esiopetuksen lisäksi varhaiskasvatusta. Esiopetusta annetaan viitenä päivänä viikossa neljä tuntia päivässä. Mikäli kokeiluun kuuluu lapsia, joille on tehty pidennetyn oppivelvollisuuden päätös, voidaan heidän esiopetuksensa toteuttaa kaksivuotisena kokeilulain mukaisesti. Kaksivuotisen esiopetuksen aikana lapsi ei voi osallistua perusopetukseen valmistavaan opetukseen.

Esiopetukseen ilmoittaudutaan lomakkeella Hakemus kaksivuotiseen esiopetukseen. Ilmoittautuminen tapahtuu keväällä koteihin postitettavien ohjeiden mukaisesti. Lomake tulee toimittaa sivistystoimistoon tai kokeilutoimipaikkaan, johon paikkaa haetaan. Sivistystoimi ilmoittaa vuosittain esiopetuksen järjestämispaikoista ja opetuksen alkamis- ja päättymisajankohdista. Esiopetuksessa noudatetaan pääsääntöisesti perusopetuksen työ- ja loma-aikoja. Kuljetuksissa ja matkakorvausten myöntämisessä noudatetaan 1.8.2014 voimaan tulleita Keski-Savon oppilas-kuljetusten periaatteita (Koulukuljetusopas).

3.3. Kaksivuotista esiopetusta ohjaavat yleiset velvoitteet

Esiopetusta ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin sekä perusopetuslakiin ja -asetukseen ja niiden nojalla annettuihin säännöksiin ja määräyksiin sekä oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin[39].

Opetuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki[40], tasa-arvolaki[41], Euroopan ihmisoikeuksien sopimus[42] ja YK:n lapsen oikeuksien sopimus[43].

Perusopetuslain mukaan esiopetuksen tavoitteena on osaltaan tukea lasten kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja[44]. Esiopetuksella on myös sivistystehtävä ja tasa-arvoisuuden edistämisen tehtävä. Opetuksen ja kasvatuksen tarkemmista tavoitteista säädetään esiopetuksen tavoitteita käsittelevässä valtioneuvoston asetuksessa [45].

Esiopetuksessa otetaan myönteisellä tavalla huomioon lasten moninaiset kielelliset, kulttuuriset, katsomukselliset ja uskonnolliset taustat. Lasten mielipiteitä kuunnellaan ja heidän identiteettiensä kehittymistä tuetaan.

Esiopetusta koskeva lainsäädäntö korostaa huoltajien osallisuutta[46]. Huoltajilla on oikeus saada tietoa esiopetuksen tavoitteista ja toiminnasta jo ennen esiopetukseen ilmoittautumista sekä

lapsensa esiopetuspäivästä esiopetuksen aikana. Huoltajien mielipiteitä ja tietoja kuullaan sekä heidän antamaansa palautetta hyödynnetään esiopetuksen kehittämisessä.

Esiopetuksessa olevalla lapsella on oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta sekä suotuisan kasvun ja oppimisen edellyttämää tukea jokaisena esiopetuksen työpäivänä[47]. Tämän oikeuden turvaamiseksi jokainen esiopetuksessa olevan lapsen kanssa työskentelevä noudattaa kokeilukunnan vahvistamaa opetussuunnitelmaa ja muita toimintaa ohjaavia normeja.

Esiopetus, opetuksessa käytettävät oppimateriaalit ja välineet sekä tarvittava oppilashuolto ovat maksuttomia[48]. Lapsille on tarjottava jokaisena esiopetuspäivänä tarkoituksenmukaisesti järjestetty, täysipainoinen, maksuton ateria, ja ruokailutilanteen on oltava ohjattu[49].

Esiopetukseen osallistuvalla lapsella on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön[50]. Turvallisuus otetaan huomioon oppimisympäristöissä ja kaikessa esiopetuksen toiminnassa. Lasten kokeman turvallisuuden perustana ovat keskinäiseen kunnioitukseen ja huolenpitoon perustuva toimintakulttuuri ja esiopetukseen soveltuvat oppimisympäristöt. Turvallisuuteen liittyviä tehtäviä käsitellään tarkemmin luvuissa 3 ja 6. Opetuksen järjestämisessä otetaan lisäksi huomioon työsuojeluun liittyvät säännökset, henkilötietoja koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat määräykset. Kaksivuotisessa esiopetuksessa voidaan tarvittaessa harkintaa käyttäen ja lasten ikäkausi huomioiden hyödyntää myös perusopetuslain mukaisia kurinpidollisia keinoja ja kasvatustieteellisiä keinoja esiopetukseen soveltuvalla tavalla[51]. Kokeilukunta laatii opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelman kaksivuotiseen esiopetukseen soveltuvien kurinpitokeinojen ja kasvatustieteellisen käytöstä ja niihin liittyvistä menettelytavoista[52].

[39] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013)

[40] Yhdenvertaisuuslaki (21/2004)

[41] Laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

[42] Euroopan ihmisoikeuksien sopimus, Valtiosopimukset (63/1999)

[43] YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

[44] Perusopetuslaki (628/1998) 2 §

[45] Valtioneuvoston asetus (422/2012) 2-4 §

[46] Perusopetuslaki 3 § 3 mom. (628/1998)

[47] Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010)

[48] Perusopetuslaki 31 § 1 mom. (477/2003) ja Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 9 § 4 mom.

[49] Perusopetuslaki (628/1998) 31 § 2 mom.

[50] Perusopetuslaki 29 § 1 mom. (1267/2013)

[51] Perusopetuslaki 35 a § (1267/2013) sekä 36 ja 36 a § (477/2003 ja 1267/2013)

[52] Perusopetuslaki 29 § 3 mom. (1267/2013)

3.3 Kaksivuotista esiopetusta ohjaavat yleiset velvoitteet

Varkauden kaupungissa esiopetus, opetuksessa käytettävät oppimateriaalit ja välineet sekä tarvittava oppilashuolto ovat maksuttomia. Lapsille tarjotaan jokaisena esiopetuspäivänä tarkoituksenmukaisesti järjestetty, ohjattu, täysipainoinen ja maksuton ateria. Esiopetuksessa olevalla lapsella on oikeus käyttää esiopetusta täydentäviä varhaiskasvatustieteellisiä keinoja. Esiopetus toteutetaan valtakunnallisten Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteiden, Varkauden kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden ja Varkauden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta laaditun Varkauden kaupungin kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluopetussuunnitelman mukaisesti. Esiopetuksessa otetaan

myönteisellä tavalla huomioon lasten yksilöllisen tuen tarpeet sekä lasten erilaiset kielelliset, kulttuuriset, katsomukselliset ja uskonnolliset taustat. Lasten mielipiteitä kuullaan ja heidän identiteettinsä kehittymistä tuetaan.

Esiopetusta koskeva lainsäädäntö korostaa huoltajien osallisuutta muun muassa seuraavasti

- huoltajan on huolehdittava siitä, että lapsi osallistuu esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan (PoL 26 a § (12.12.2014/1040)). Osallistumisen tulee olla säännöllistä ja muista kuin sairaspöissaoloista tehdään kirjallinen anomus.
- huoltajilla ja lapsilla on oikeus saada tietoa esiopetuksen tavoitteista ja toiminnasta jo ennen esiopetukseen ilmoittautumista
- turvalliseen ja hyvään alkuun kuuluvat tutustumiskäynnit, aloituskeskustelut ja vanhempainillat. Esiopetusyksiköt tarjoavat mahdollisuuden tutustua esiopetuspaikkaan ja -ryhmään jo ennen esiopetuksen alkua. Huoltajilta ja lapsilta kysytään toiveita esiopetuksen toteuttamisesta.
- yhteistyössä huoltajien ja lapsen kanssa kaikille esioppilaille laaditaan oppimissuunnitelma. Huoltajat tavataan syksyllä ja keväällä sekä tarpeen mukaan useammin esiopetusvuoden aikana.
- huoltajilla on oikeus saada tietoa lapsensa esiopetuspäivästä esiopetuksen aikana. Tavoitteista ja toiminnasta tiedotetaan huoltajia säännöllisesti.
- huoltajia kuullaan ja heiltä saatua palautetta hyödynnetään esiopetuksen kehittämisessä
- vuorohoidossa olevien lasten perheiden kanssa esiopetuksen toteutus suunnitellaan yhteistyössä siten, että lapsen tavoitteet saavutetaan

3.4. Arvoperusta

Kaksivuotinen esiopetus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvoisesta merkityksestä. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi yksilönä ja yhteisönsä jäsenenä. Lapsilla on oikeus oppia sekä rakentaa käsitystään itsestään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti.

Lapsilla on oikeus oppia leikkien ja iloita oppimastaan. Lasten aikaisemmat kokemukset ja taidot ovat osa heidän oppimisen polkuaan. Lasten yksilöllisyyttä sekä monenlaisia tapoja toimia ja oppia arvostetaan. Lasten käsityksiä ja mielipiteitä pidetään tärkeinä, ja he osallistuvat oppimisympäristöjen rakentamiseen sekä edellytystensä mukaan toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Lapsia rohkaistaan yhdessä tekemiseen ja yhteisöllisyyteen.

Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen ja huolenpitoon. Kannustava palaute ja oikeudenmukainen kohtelu kuuluvat hyvään esiopetukseen. Lapsilla on oikeus ilmaista itseään ja ajatuksiaan, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita. Esiopetus tukee lasten kykyä ymmärtää arvoja, noudattaa terveellisiä elämäntapoja sekä kehittää tunnetaitojaan ja kauneudentajujaan.

Esiopetus toimintaympäristönä tukee lasten yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoisuutta. Esiopetus edistää lasten mahdollisuuksia kehittää kykyjään ja tehdä valintoja ilman sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muusta henkilöön liittyvästä ominaisuudesta johtuvia ennakkoodotuksia ja rajoituksia[53].

Esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien yhteistyö auttaa turvaamaan lasten hyvinvointia. Esiopetuksen henkilöstön avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden monenlaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin, uskontoihin, perinteisiin ja kasvatusnäkemysiin on rakentavan vuorovaikutuksen ja opetuksen perusta[54].

Esiopetuksessa noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita ja otetaan huomioon sen eri ulottuvuudet: sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen. Esiopetuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseen, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä

tavassa ja tahdossa toimia oikein. Kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa.

Opetus on lapsia puoluepoliittisesti, uskonnollisesti ja katsomuksellisesti sitouttamatonta. Esiopetusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

[53] Yhdenvertaisuuslaki 6 § 1 mom. (21/2004)

[54] Valtioneuvoston asetus (422/2012) 2 §

3.4 Arvoperusta

Varkauden kaupungin esiopetuksen arvoperusta pohjautuu ajatukseen siitä, että jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas. Erilaisuuden arvostaminen ja tasavertaisuus ovat tärkeitä arvoja. Lapsella on oikeus turvalliseen ja hyvään kasvatukseen, opetukseen ja hoitoon. Esiopetuksessa korostetaan lapsen osallisuutta sekä oikeutta oppia leikkien ja iloita oppimastaan. Henkilöstön ja huoltajien välinen yhteistyö on avointa ja luottamuksellista.

Varkaudessa on sekä esiopetusyksiköissä että varhaiskasvatusyksiköissä keväällä 2021 pohdittu, mitä hyvä esiopetus on. Hyvä esiopetus on muun muassa lapsentasoista, leikkisää ja tavoitteellista. Esiopetuksessa myös harjoitellaan muun muassa kaveri- ja tunnetaitoja, tunteiden nimeämistä ja tunnistamista sekä annetaan lasten vaikuttaa ja osallistua toiminnan ja leikkien järjestämiseen.

Esiopetuksen vahvuuksina esiopetus- ja varhaiskasvatusyksiköt listasivat muun muassa seuraavat asiat: motivoitunut henkilöstö, positiivisuus, lasten osallisuus, lapsilähtöinen toiminta, tavoitteellisuus sekä lasten luontaisen uteliaisuuden hyödyntäminen.

3.5. Oppimiskäsitys

Kaksivuotinen esiopetus perustuu oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset omaksuvat uusia tietoja ja taitoja vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimiskäsitys pohjautuu näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Olennaista oppimisessa on lasten oma toiminta ja luottamus omiin mahdollisuuksiinsa oppijana. Lisäksi lasten tahdolla ja kehittyvällä taidolla toimia yhdessä on merkitystä oppimiselle. Lapset oppivat esiopetuksessa leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa. Myönteiset tunnekokemukset, ilo ja uutta luova toiminta edistävät oppimista ja innostavat kehittämään omaa osaamista.

Oppimisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen aiemmat kokemukset ja hänen osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla tiedoilla ja taidoilla on yhteys lasten arkeen ja kokemusmaailmaan. Lapset opettelevat esiopetuksessa toimimaan yhteistyössä muiden kanssa ja asettamaan tavoitteita omalle ja yhteiselle toiminnalle. Lapsia kuunnellaan, kuullaan ja heidän kanssaan keskustellaan sekä ohjataan heitä ottamaan huomioon toiset. Näin lapsille syntyy kokemus ryhmän ja yhteisön jäsenyydestä. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Tavoitteena on, että sopivasti haastava toiminta sekä uusien tietojen ja taitojen oppiminen herättää lapsissa halun oppia lisää.

Leikki on lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Esiopetuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

3.5 Oppimiskäsitys

Varkaudessa arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään yksikkökohtaisessa suunnittelussa. Esiopetuksessa lapsi nähdään

aktiivisena toimijana. Lapsen toiveita kuunnellaan ja hänen antamaansa palautetta hyödynnetään toimintavuoden aikana toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Lapsen oppimista edistää kiireettömyys sekä monipuolinen ja turvallinen oppimisympäristö. Turvalliset ihmissuhteet ovat myös hyvän oppimisen perusta.

Varkauden esiopetuksen- ja varhaiskasvatuksen henkilöstö on osallistunut keväällä 2021 Liisa Ahosen Haastavista kasvatustilanteista seesteiseen arkeen koulutuskokonaisuuteen. Koulutuskokonaisuudessa keskityttiin lämpimään vuorovaikutukseen ja siihen, miten lämmin vuorovaikutus vaikuttaa oppimiseen ja yhteisöllisyyteen. Lämpimässä vuorovaikutuksessa tärkeintä on aikuisen aito läsnäolo, empatia ja sitoutuminen vuorovaikutukseen. Aikuinen toimii lapselle mallina ja hänen on tärkeä kiinnittää huomiota omiin tunne- ja vuorovaikutustaitoihin. Yksi koulutuksen painopisteistä oli lapsen sosiaalis-emotionaaliset taidot. Varhaiskasvatuksella on keskeinen rooli lapsen sosiaalis-emotionaalisten taitojen tukemisessa. Sosiaalis-emotionaaliset taidot vaikuttavat suuresti siihen, miten lapsi pärjää ryhmässä. Itsesäätelytaito on merkittävä sosiaalis-emotionaalinen taito. Itsesäätelytaidoilla tarkoitetaan kykyä säädellä tunteita, käyttäytymistä ja kognitiivista toimintaa.

Leikki on tärkeä lapsen kasvun ja kasvatuksen väline ja se on lapselle luonteenomaista toimintaa. Leikkiessään lapsi luo uutta, etsii vastauksia kysymyksiin ja oppii elämiseen liittyviä taitoja. Lapsi käyttää leikkinsä aineksina kaikkea näkemäänsä, kuulemaansa ja kokemaansa. Leikkiympäristön tietoinen luominen, ylläpitäminen ja kehittäminen ovat olennainen osa tavoitteellista ja suunnitelmallista esiopetusta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus sekä omaehtoiseen että ohjattuun monipuoliseen leikkiin. Lapselle myös luonto on luontainen oppimisympäristö. Liikunnan, leikin ja taiteen kautta lapset kokevat iloa, ilmaisevat tunteitaan ja oppivat uutta.

3.6. Laaja-alainen osaaminen

Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja tilanteen edellyttämällä tavalla. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Se vahvistuu vähitellen oppimisen polun aikana eri tiedon- ja taidonaloihin liittyvässä opiskelussa sekä arjen toiminnassa ja vuorovaikutuksessa. Laaja-alaisen osaamisen tarve korostuu ympäröivän maailman muuttuessa. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu ja työn teko sekä kansalaisena toimiminen edellyttävät nyt ja tulevaisuudessa laaja-alaista, tiedonalarajat ylittävää ja yhdistävää osaamista.

Laaja-alaisen osaamisen kehittäminen otetaan huomioon kaikessa kaksivuotisen esiopetuksen toiminnassa: toimintakulttuuria ja oppimisympäristöjä kehitettäessä sekä kasvatus- ja opetustyössä.

Laaja-alaisen osaamisen kehittämisen tehtävä kulkee jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Tehtävän toteutuminen edellyttää suunnitelmallista työskentelyä ja tavoitteiden toteutumisen arviointia sekä varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen yhteistyötä.

Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Se tukee heidän valmiuttaan suuntautua elinikäisen oppimisen polulle ja luo pohjaa kestävästä elämäntavan omaksumiselle.

Lasten laaja-alaisen osaamisen kehittämiseen vaikuttaa opeteltavia tietosisältöjä enemmän se, miten esiopetuksessa työskennellään, millaisiksi oppimisympäristöt rakennetaan sekä miten lasten oppimista ja hyvinvointia tuetaan.

Näissä perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

- monilukutaito
- tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävä elämäntapa.

Alla kuvataan lyhyesti laaja-alaisen osaamisen osa-alueet ja kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä kullakin osa-alueella. Lisäksi mainitaan esimerkkejä siitä, miten laaja-alaisen osaamisen kehittymistä voidaan esiopetuksessa tukea. Esiopetuksen pedagogista toteuttamista kuvataan tarkemmin luvussa neljä (Opetuksen tavoitteet ja pedagoginen toteuttaminen kaksivuotisessa esiopetuksessa). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet on otettu huomioon myös oppimisen alueiden määrittelyssä (luku 4.4 Oppimisenalueet kaksivuotisessa esiopetuksessa).

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon määrä ja sen nopea uudistuminen edellyttävät taitoja uuden omaksumiseen sekä oman oppimisen ohjaamiseen. Tiedon jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua. Esiopetuksen tehtävä on rohkaista ja auttaa lapsia kehittämään ajattelun ja oppimisen taitojaan sekä vahvistaa heidän luottamustaan omaan osaamiseensa.

Lasten muistin ja mielikuvituksen kehittymistä tuetaan esimerkiksi lorujen, musisoinnin ja draamatoiminnan avulla. Leikin, pelien ja erilaisten ongelmanratkaisu- ja tutkimustehtävien käyttö tarjoaa lapsille elämyksiä sekä oivaltamisen ja uuden löytämisen iloa. Monipuolinen liikkuminen ja havaintomotoriset harjoitukset tukevat lasten oppimista. Lapsia kannustetaan kokeilemaan ja opettelemaan myös heille vaativia asioita. Heitä ohjataan katsomaan asioita monesta näkökulmasta, kysymään ja kyseenalaistamaan. Heitä rohkaistaan iloitsemaan onnistumisista ja kannustamaan toisia sekä samalla olemaan lannistumatta epäonnistumisista. Toimintaa dokumentoidaan, siitä keskustellaan, ja sen onnistumista pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla autetaan lapsia havaitsemaan edistymistään ja oppimistaan.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys yksilön toimintakyvylle ja hyvinvoinnille kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita kuuluu hyvään vuorovaikutukseen ja kulttuuriseen osaamiseen. Myönteisten ihmissuhteiden luominen ja ongelmatilanteiden rakentava ratkaiseminen edellyttävät yhteistyötaitoja. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Esiopetuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja turvallisesti vertaisryhmän ja lähiyhteisön aikuisten kanssa.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin ja toimimaan heidän kanssaan. Juhlat, leikit ja yhteistyöhön perustuva toiminta luovat mahdollisuuksia harjoitella käyttäytymistä eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lapsia kohdellaan arvostavasti ja heitä ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Lasten kanssa tutustutaan lähiympäristöön ja sen kulttuuriseen moninaisuuteen. Lapsia ohjataan arvostamaan oman ja toisten perheiden perinteitä ja tapoja. Lasten kielitietoisuuden kehittymistä tuetaan ja heitä rohkaistaan ilmaisemaan itseään eri keinoin.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtiminen, terveyteen ja turvallisuuteen sekä arjen teknologian hallintaan liittyvät taidot ovat tärkeitä kaikille. Kyse on yksilön hyvinvoinnista sekä kestävään elämäntapaan sitoutumisesta. Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävä elämäntavan mukaisia valintoja. Esiopetuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Esiopetuksessa lapsia ohjataan edellytyksensä mukaan huolehtimaan itsestään, toisista, omista tavaroista ja yhteisestä ympäristöstä. Opetuksessa ja yhteistyössä huoltajien kanssa käsitellään

lasten arkielämän rytmiä sekä ruokailun, levon ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Erityisesti kiinnitetään huomiota monipuoliseen ja riittävään liikuntaan lasten hyvinvoinnin ja oppimisen edellytyksenä. Lasten kanssa pohditaan heidän hyvää oloaan edistäviä ja haittaavia tekijöitä.

Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa. Heitä ohjataan myös pyytämään ja hakemaan apua tarvittaessa. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti esiopetuksen oppimisympäristöissä, kuten luonnossa ja lähiliikenteessä. Lasten kanssa kokeillaan teknologisia ratkaisuja ja harjoitellaan laitteiden ja välineiden turvallista käyttöä.

Monilukutaito

Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Se liittyy kiinteästi ajattelun ja viestinnän taitoihin ja kykyyn hankkia, muokata, tuottaa, esittää, arvioida ja arvottaa tietoa erilaisissa ympäristöissä ja tilanteissa. Tietoa voidaan tuottaa ja esittää sanallisten, kuvallisten, numeeristen tai muiden symbolijärjestelmien tai näiden yhdistelmien avulla. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaidon eri osa-alueet ovat yksilön, ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen, yhteiskunnan, kansalaisuuden ja työelämän näkökulmasta keskeisiä perustaitoja. Monilukutaidon kehittyminen luo perustaa muulle oppimiselle ja opiskelulle. Monilukutaidon kehittyminen alkaa jo varhaislapsuudessa ja jatkuu koko elämän ajan. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten monilukutaidon kehittymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Lapsia kannustetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan erilaisia viestejä erilaisissa ympäristöissä. Niiden avulla opetellaan ilmaisua ja vuorovaikutusta ja niiden herättämiin ajatuksiin ja tunteisiin eläydytään yhdessä. Lasten kuvanlukutaidon, kirjoittamisen, lukemisen ja numeerisen lukutaidon sekä medialukutaidon kehittymistä tuetaan. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja, kuten elokuvia, leikkiloruja ja musiikkia. Lasten osallisuus vahvistuu monilukutaidon kehittymisen myötä. Samalla lasten maailma avautuu, jäsentyy ja saa uusia merkityksiä.

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen on tärkeä kansalaistaito. Sitä tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Se on osa monilukutaitoa sekä media- ja opiskelutaitoja, joita tarvitaan opiskelussa ja työelämässä. Esiopetuksen tehtävä on kotien rinnalla edistää lasten tieto- ja viestintäteknologista osaamista.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin digitaalisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Tieto- ja viestintäteknologian avulla tuetaan lasten vuorovaikutustaitoja, oppimisen taitoja sekä vähitellen kehittyvää kirjoitus- ja lukutaitoa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja. Ohjelmoinnin periaatteisiin tutustuminen luo ymmärrystä digitaalisten sovellusten kehittämisestä ja vahvistaa lasten loogista ajattelua. Lapsia ohjataan tieto- ja viestintäteknologian turvalliseen ja ergonomiseen käyttöön.

Osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävä elämäntapa

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustaa demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämäänsä vaikuttavissa asioissa[55]. Esiopetuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten vähitellen kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja ja kestävä elämäntavan omaksumista.

Esiopetuksen toimintaa suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhdessä lasten, esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien kanssa. Kun lapset ovat mukana vaikuttamassa, he oppivat samalla hahmottamaan yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa toimiminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapsia kannustetaan auttamaan toisia ja pyytämään tarvittaessa apua. Lasten on tärkeä saada kokea ja tietää, että he lapsina ovat oikeutettuja aikuisten apuun ja suojeluun.

Esiopetuksessa lasten kanssa tutustutaan luontoon. Myönteiset kokemukset ja elämykset lähiympäristöstä ja siihen kohdistuvasta huolenpidosta vahvistavat luontosuhdetta. Samalla lapset oppivat hahmottamaan ympäristövastuullista toimintaa. Arjessa yhdessä tehdyt vastuulliset valinnat ja ratkaisut vahvistavat lasten osallisuutta ja opettavat kestävästä elämäntapaa.

[55] YK:n yleissopimus lastenoikeuksista 1989

3.6 Laaja-alainen osaaminen

Varkaudessa laaja-alaisen osaamisen kokonaistavoitteena on tukea ihmisenä kasvamista sekä kannustaa vastuulliseen ja aktiiviseen yhteisön jäsenenä toimimiseen. Esiopetuksen on ohjattava lasta oman ainutlaatuisuutensa ja vahvuksiensa tunnistamiseen sekä tuettava terveen itsetunnon kasvua. Kestävän elämäntavan edellyttämän osaamisen harjoittelussa painottuvat oman toiminnan vaikutukset hyvinvointiin, turvallisuuteen ja oppimiseen. Laaja-alaisen osaamisen kehittäminen vaatii opetuksen eheyttämistä ja toiminnan tietoista suuntaamista yhteisiin tavoitteisiin.

Eheyttävässä opetuksessa keskeistä on toimia lapsille merkityksellisistä kokonaisuuksista käsin, koska oppiminen rakentuu aiemmin koetun ja opitun pohjalle. Opetus muotoutuu kokonaisuuksista, jotka liittyvät sekä lapsen elämänpiiriin että lapsen kokemusmaailmaa ja maailmankuvaa laajentaviin ja jäsentäviin sisältöihin. Suunnittelussa ja toteutuksessa huomioidaan eri tiedonalat osana valittua kokonaisuutta. Esiopetuksen tavoitteet, sisällöt ja työtavat nivotaan lapsen elämään ja lapselle merkityksellisiin asioihin liittyviksi kokonaisuuksiksi. Käyttämällä erilaisia työtapoja lapsi saa mahdollisuuden kokea ja omaksua asioita hänelle sopivalla tavalla. Eheyttävät ja monipuoliset työtavat tarjoavat lapselle mahdollisuuden aktiivisuuteen, ongelmanratkaisuun, valintojen tekoon ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen.

Esiopetuksessa laaja-alaisen osaamisen osa-alueet ja tavoitteet otetaan huomioon oppimiskokonaisuuksien, oppimisympäristöjen ja toimintatapojen suunnittelussa ja toteutuksessa. Yhdessä lasten kanssa luodaan ympäristö, jossa lapsen on helppo toimia sekä itsenäisesti että yhteistyössä toisten kanssa. Laaja-alaisen osaamisen osa-alueet tulevat esille myös työtapoja ja -menetelmiä valittaessa. Niitä kuvataan tarkemmin seuraavissa alaluvuissa.

Laaja-alaisen osaamisen suunnitelmat, tavoitteet ja toteuttaminen kirjataan yksikkökohtaiseen vuosisuunnitelmaan. Tavoitteiden toteutumista seurataan yksikkökohtaisesti lukuvuosittain ja opetustyötä kehitetään lukuvuosipalautteen ja -arvioinnin myötä yhteistyössä lasten ja kotien kanssa. Lasten edistymistä seurattaessa arvioinnin tukena on Eskarin arki -materiaali.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelu ja oppimaan oppiminen luovat pohjan kaikille muille laaja-alaisille osaamiskokonaisuuksille. Ne kulkevat mukana jokaisena päivänä ja hetkenä aiheesta tai oppimistilanteesta riippumatta. Lapsille annetaan mahdollisuus syventyä itseään kiinnostaviin aiheisiin. Oppimisen tukena käytetään sellaisia menetelmiä ja työskentelytapoja, jotka kannustavat pitkäjänteisyyteen ja aktiivisuuteen sekä vuorovaikutukseen. Lapsi on itse elämänsä toimija. Hän suunnittelee ja arvioi omaa työtään ja työskentelyään yhdessä aikuisen kanssa ohjaavassa vuorovaikutuksessa. Lapsen oppimista tuettaessa havaintomotoristen taitojen harjaannuttaminen on tärkeää.

Havaintomotoriset taidot

- kykyä yhdistellä ja hyödyntää eri aistien kautta välittyvää tietoa

- kykyä hahmottaa omaa kehoaan ja sen eri osia suhteessa ympäröivään tilaan, käytettävään aikaan ja voimaan
- edistävät uusien liikuntataitojen ja akateemisten taitojen (lukeminen, kirjoittaminen, laskeminen) oppimista
- riittävät havaintomotoriset taidot ovat motoristen taitojen perustana.

Lapsi

- havainnoi
- tarkkailee
- ideoi
- tuottaa
- opettelee jakamaan tietojaan ja taitojaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa
- oppii uutta ja iloitsee oppimisestaan
- muistelee asioita ja tulee tietoisiksi muistin merkityksestä
- oppii käyttämään mielikuvitusta tietoisesti hyväkseen
- oppii kyselemällä, kokeilemalla ja kyseenalaistamalla
- suunnittelee ja ohjaa omaa toimintaansa
- oppii arvioimaan itseään siten, että itsearviointi palvelee oppimista.

Kasvattaja

- kysyy lapsilta pedagogisesti hyviä kysymyksiä
- ohjaa lasta pohtimaan itse ja kyselemään
- vastaa lasten kysymyksiin
- suunnittelee, tarkkailee ja havainnoi yhteistyössä tiiminsä kanssa
- dokumentoi lasten toimintaa
- huomioi erilaiset oppijat ja oppimistyyli
- ohjaa lasta arvioimaan itseään
- sanoittaa ja avaa opittavaa asiaa yhdessä lapsen kanssa ja auttaa taitojen ja tietojen tiedostamisessa,
- selvittää yhdessä lapsen kanssa heille luontevia tapoja oppia ja työskennellä ja
- tarjoaa monipuolisia työtapoja.

Työtapoja ja –menetelmiä ovat muun muassa

- tutkiva ja kokeileva oppiminen
- yhteisöllinen oppiminen (erikokoisissa ryhmissä työskentely)
- pelillisuus
- leikkiminen
- retket
- tiedon etsiminen ohjatusti erilaisista lähteistä
- dokumentointi
- loruilu, hassuttelu, kielellä leikkiminen
- vastavuoroinen keskustelu
- toiminnallinen oppiminen

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Varkauden seudulla on laajat mahdollisuudet kulttuurisen osaamisen, vuorovaikutuksen ja ilmaisun toteuttamiseen. Lapsen kulttuurikompetenssi, eli kyky omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria, vahvistuu jatkuvasti osana varhaiskasvatuksen arkea. Kulttuurikompetenssiin kuuluvat tiedot, taidot, tietoisuus ja asenteet. Lapsille taataan arjessa mahdollisuus toteuttaa luontaista taiteilijuuttaan ja olla aktiivisina toimijoina omassa toimintaympäristössään. Oman kulttuurin arvostamista tuetaan tutustuttamalla lapset oman seudun erityispiirteisiin ja kulttuuri-kohteisiin. Lähiseudun historialliset paikat ja rakennukset sekä ympärillä oleva kaunis ja puhdas luonto toimivat oivallisina vierailukohteina. Yhteistyötä eri tahojen, kuten kaupunginkirjaston, teatterin ja museoiden kanssa tehdään mahdollisuuksien ja tarjonnan mukaan.

Eettistä kasvatusta toteutetaan arkipäivän tilanteissa, vuorovaikutuksessa toisten ihmisten ja ympäristön kanssa. Lapsia ohjataan pohtimaan oikeaa ja väärää. Päivittäisissä tilanteissa ja tapahtumissa käsitellään hyviä tapoja sekä tasa-arvon, oikeudenmukaisuuden ja kunnioituksen kysymyksiä lapsen kehitystason mukaisesti. Arjen toiminnoissa ja erilaisissa vuorovaikutustilanteissa aikuiset toimivat mallina lapsille. Tavoitteena on kasvattaa lapsista vastuuntuntoisia, myönteisiä ja tasapainoisia ihmisiä, jotka arvostavat itseään ja muita ihmisiä.

Varkauden kaupungissa on Kulttuurikasvatussuunnitelma Kulttuuriketju. Sen avulla tuetaan lasten kulttuuri- ja ilmaisukasvatusta. Opetuksessa hyödynnetään myös kaupungin omia tai yhteistyötahojen tarjoamia palveluita sekä paikallisia verkkomateriaaleja ja toimintamalleja.

Lapsi

- tutustuu elinympäristöönsä ja sen kulttuuriperintöön
- tutustuu kulttuuriseen monimuotoisuuteen
- harjoittelee arvostamaan itseään ja muita ihmisiä
- harjoittelee kuuntelutaitoja
- oppii tunnistamaan ja ymmärtämään erilaisia näkemyksiä
- noudattaa hyviä tapoja
- havainnoi ja tulkitsee
- saa elämyksiä
- harjoittelee vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja ja
- oppii ilmaisemaan itseään eri tavoin.

Kasvattaja

- laajentaa oppimisympäristöjä esiopetusyksikön ulkopuolelle
- hyödyntää yhteistyötahojen tarjoamia mahdollisuuksia oppimisen laajentamiseen
- mahdollistaa lasten omat tuotokset ja esitykset ja
- ottaa huomioon ja hyödyntää esiopetusryhmän tai yhteisönkulttuuri- ja kielitaustoja opetuksessa

Työtapa ja –menetelmiä ovat muun muassa

- tunnekasvatus
- eettinen kasvatus
- yhteistoiminnallinen oppiminen
- eri ilmaisumuodot (musiikki, kuvataide, käsityö, suullinen ja kehollinen)
- vaihtoehtoiset kommunikaatiomenetelmät
- media
- tieto- ja viestintäteknologia

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot kuuluvat tiiviinä osana esiopetuksen päivittäiseen arkeen. Yhdessä sovitut ja laaditut toimintaohjeet opastavat lapsia toimimaan turvallisesti ja vastuullisesti. Arjen taitoja harjoitellaan osana jokaista arkipäivää, kuten oppiessa, leikkiessä, ulkona ja ruokailussa. Tietoa lapsille tärkeistä terveyteen liittyvistä asioista voivat antaa myös erilaiset yhteistyötahot, kuten terveydenhoitaja, hammashoitaja ja oppilaitokset. Liikenteessä ja lähiympäristössä liikkumisen turvallisuutta parannetaan retkeilemällä lähiympäristössä ja tutustumalla lähiympäristön liikennejärjestelyihin. Lapsia kannustetaan ottamaan itse vastuuta myös ympäristön hyvinvoinnista. Lapset saavat vastuuta ympäristön päivittäisestä siisteydestä. He huolehtivat omista tavaroistaan ja siistivät tilat työskentelyn ja leikkien jälkeen.

Lapsi

- suhtautuu positiivisesti tulevaisuuteen
- ymmärtää, että hän omalla toiminnallaan vaikuttaa omaan ja toisten hyvinvointiin, terveyteen ja turvallisuuteen
- omaksuu hyvää oloa edistäviä elämäntapoja (lepo/toiminta, liikunta, terveellinen ruoka, hygieniat, toisten kunnioittaminen)

- tuntee hallitsevansa omaa elämäänsä (osallisuus - olen oman elämäni toimija ja vaikuttaja)
- oppii omatoimiseksi ja aloitteelliseksi
- oppii selviytymään arjen tilanteista
- oppii toimimaan turvallisesti (arkipäivä, liikenne, työskentelyasennot, laitteet ja välineet)
- oppii pyytämään ja hakemaan apua
- oppii huolehtimaan ympäristöstään ja
- omaksuu hyvät tavat.

Työtapoja ja -menetelmiä ovat muun muassa

- liikennekasvatus
- yhteistoiminnallisuus
- ratkaisukeskeinen opetus
- juhlat, näyttelyt, konsertit, vierailut
- perinnekasvatus
- ilmaisukasvatus
- dokumentointi
- kiusaamisen ehkäisy
- turvataimateriaalit
- uimahallin, jäähallin ja liikuntaseurojen hyödyntäminen
- tekemällä itse oppii arkisia asioita (toiminnallinen oppiminen)

Monilukutaito

Tukemalla monilukutaidon kehittymistä autetaan lasta ymmärtämään ympäröivää maailmaa ja sen ilmiöitä monipuolisemmin. Varkaudessa monilukutaidon kehittämisessä pyritään ottamaan huomioon kaikkien aistien avulla hahmotettavat asiat. Kielen kaikkien osa-alueiden (puhuttu, kuultu, kirjoitettu, luettu, nähty, koettu) tasapuolinen käsitteleminen on tärkeää. Lisäksi huomioidaan tieto- ja viestintäteknologian mahdollisuudet monilukutaidon kehittämisessä.

Lapsi

- havainnoi
- hankkii tietoa
- tulkitsee yhdessä aikuisen kanssa
- oppii ymmärtämään ympäröivää maailmaa
- oppii kriittistä medialukutaitoa
- harjoittelee erilaisia viestintätapoja ja itseilmaisua ja
- harjoittelee tiedon tuottamista ja esittämistä erilaisin tavoin (esimerkiksi kirjaimet, numerot, sanat, eleet, kuvat, muodot, symbolit, koodit, sarjakuvat, ohjeet, lorut, riimit, sananlaskut)

Työtapoja ja -menetelmiä ovat muun muassa

- perinteisten ja monimediaisten oppimisympäristöjen käyttäminen
- kaikkien aistien käyttäminen
- kirjastossa vieraileminen
- sanomalehden hyödyntäminen opetuksessa
- tunnekasvatus (opetellaan tulkitsemaan omia ja muiden tunteita, ilmeitä, liikkeitä, kuvia, sanoja, hiljaisuutta)
- monipuolisiin teksteihin, kuviin, ääniin ja mediaan tutustuminen
- monipuolisen materiaalin hyödyntäminen (esimerkiksi kirjat, tv-laitteet, lehdet, kuvataiteen välineet)
- erilaisten vuorovaikutustilanteiden hyödyntäminen
- pohdiskeleminen ja oivaltaminen
- monipuolisten tekstien, viestien ja taiteen tekeminen ja tulkitseminen (kuvallista, musiikillista, liikkeellistä, tanssillista, draamaa)
- lähiympäristön kulttuuriin tutustuminen ja kulttuurin tekeminen itse lähiympäristöstä ja ympäristössä (esimerkiksi elokuvat, valokuvaus, taidemuseot)
- Kulttuurikeskus Verson vierailujen hyödyntäminen

- vaihtoehtoisten kommunikaatiomenetelmien käyttäminen (esimerkiksi tukiviittomat ja visuaaliset materiaalit)
- kirjojen lukeminen
- kuunteleminen
- pelien pelaaminen

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Esiopetuksessa tvt-laitteita käytetään erityisesti oppimisen välineenä. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään monipuolisesti oppimaan oppimisen harjoitteluun, oppimisen vahvistamiseen, tiedon etsimiseen ja dokumentointiin.

Tieto- ja viestintäteknikka oppimisen apuvälineenä muun muassa seuraavasti

- tiedonhaku (esimerkiksi kirjat, videot ja äänitteet, itse tuotettu tai kustantajan tuottama materiaali, sovellukset, kirjastojen materiaalit, internetin hakupalvelut, tietokannat)
- tiedonrakentelu ja ryhmätyöskentely (esimerkiksi interaktiiviset valkotaulut ja aivoriihialustat, oppimisympäristöjen yhteistuottamisen välineet)
- monimediainen tuottaminen (esimerkiksi videot, kuvat, teksti, sarjakuvat, animaatiot, mindmapit, kuvaesitykset, piirroksot, kirjat, ryhmän kotisivut)
- pelit ja pelillisuus (esimerkiksi valmiit oppimispelit, pelilliset toteutukset, pelilliset alustat)
- ohjelmointi
- harjoittelu (esimerkiksi erilaiset sovellukset)
- luovan ajattelun kehittyminen ja taitojen hyödyntäminen
- vinkkejä ja ideoita oppimiseen

Osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävä elämäntapa

Osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävä tulevaisuuden rakentaminen näkyvät Varkaudessa yhdessä tekemisenä sekä toisten ihmisten ja ympäristön arvostamisena. Lapset osallistuvat yhteisistä asioista päättämiseen ja tapahtumien järjestämiseen iän ja kehitystason mukaisesti. Yhdessä laaditaan ryhmän toimintaohjeet ja luodaan omasta ryhmätilasta toimiva työskentelyympäristö, jossa jokainen lapsi pääsee osallistumaan viihtyisyyden parantamiseen ja omannäköiseksi tekemiseen.

Opittaviin asioihin lapset pääsevät vaikuttamaan osallistumalla mahdollisuuksien mukaan oppimiskokonaisuuksien suunnitteluun. Lasten mielenkiinnon kohteita kuullaan, ja he asettavat aikuisen ohjauksessa itse tavoitteita omalle oppimiselleen ja toiminnalleen sekä valitsevat itse työvälineitä ja työtapoja.

Kestävä tulevaisuuden rakentamista korostetaan sekä kierrätyskasvatuksessa että sosiaalisten suhteiden vaalimisessa. Tavoitteena on saada lapset arvostamaan sekä omaa että toisen omaisuutta ja tekemää, erilaisia ajatuksia sekä luonnon ja kulttuurien moninaisuutta. Lähellä sijaitsevan luonnon ansiosta lapsille voidaan tarjota luontokokemuksia erilaisilla retkillä. Kestävä sosiaalisuuden rakentamisessa korostetaan luottamusta ja ystävyyssuhteiden vaalimista. Myös kiusaamisen ehkäisevä toiminta kulkee tärkeänä aiheena kaikissa esiopetusryhmissä Varkaudessa.

Lapsi

- oppii ilmaisemaan itseään ympäristön sallimilla tavoilla
- oppii arvostamaan toisen työtä ja ajatuksia
- harjoittelee vaikuttamisen taitoja
- saa luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa
- harjoittelee vastuunottamista ja omatoimisuutta
- kokee osallisuutta ja löytää paikkansa ryhmän jäsenenä
- oppii vuorovaikutustaitoja
- on mukana sopimassa yhteisistä säännöistä ja toimintatavoista (vahvistaa lasten osallisuutta ja sitoutumista sovittuihin toimintatapoihin)

Työtapa ja –menetelmiä

- äänestäminen
- mielipiteiden kartoittaminen (esimerkiksi pylväsdiagrammien avulla)
- suunnitelmien tekeminen
- arvioiminen
- lasten kokoukset
- yhteiskunnallisten asioiden seuraaminen (esimerkiksi vaalit)
- vastavuoroinen keskusteleminen
- lasten havainnointi

3.7. Kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä, järjestäminen ja yleiset tavoitteet paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa

Paikallista kokeiluopetussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeää järjestää kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun osallistuvalla henkilöstöllä mahdollisuuksia keskustella, mitä tässä luvussa määrättyt esiopetuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet merkitsevät ja miten kaksivuotiselle esiopetukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia.

Paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa tulee olla perusteiden luvun 2 (Esiopetuksen tehtävä, järjestäminen ja yleiset tavoitteet kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa) mukainen luku.

Paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa kuvataan:

- 1. kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun järjestämistä koskevat keskeiset periaatteet kokeilukunnassa. Tekstiä laadittaessa voi hyödyntää perusteiden tekstiä.*
- 2. kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua paikallisesta näkökulmasta. Tekstiä laadittaessa voi hyödyntää perusteiden tekstiä. Mikäli kunnan kokeilutoimipaikoissa on ns. joustavan esi- ja alkuopetuksen paikkoja, kuvataan tämä yhteistyö luvussa 3 (Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri).*

Paikalliseen kokeiluopetussuunnitelmaan liitetään:

- 3. perusteissa kuvattu esiopetuksen arvoperusta. Arvoperustaa voi täydentää kokeilukunnan virallisissa asiakirjoissa määritellyn arvoperustan pohjalta.*
- 4. perusteissa kuvattu oppimiskäsitys.*
- 5. perusteissa kuvattu laaja-alaisen osaamisen luku. Lukuun voi tehdä lisäyksiä paikallisesta näkökulmasta.*

Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon esiopetuksen toimintakulttuuria käsittelevässä kokeiluopetussuunnitelman luvussa.

4. Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Kaksivuotista esiopetusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille. Hyvä toimintakulttuuri edistää oppimista ja hyvinvointia esiopetusyhteisössä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on kaksivuotinen esiopetus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Esiopetuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys vai ei. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat yhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilu antaa hyviä mahdollisuuksia rohkeasti kokeilla uusia toimintatapoja ja kehittää toimintakulttuuria. Kokeilulaki korostaa esiopetuksen vaikuttavuuden, lapsen eheän päivän ja yhtenäisen oppimisen polun merkitystä ja samalla haastaa kehittämään näitä. Kokeilussa etsitään uusia tapoja kahden ikäluokan yhteiselle laadukkaalle työskentelylle ja oppimiselle. Tämän lisäksi yhteistyötä tehdään aiemman varhaiskasvatuksessa ja alkuopetuksessa olevien lasten kanssa. Samalla kehitetään entistä sujuvampia siirtymäkäytäntöjä. Kokeiluun osallistuminen edellyttää myös muuta kehittämistä kaksivuotisen esiopetuksen onnistumiseksi. Tällaisia ovat muun muassa palveluohjauksen kehittäminen, lasten kuljetusten sujuva järjestäminen, henkilöstön osaamisen vahvistaminen sekä kasvun ja oppimisen tuen ja oppilashuollon palvelujen ulottuminen viisivuotiaille.

Toimintakulttuuri vaikuttaa esiopetuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys esiopetuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Hyvä toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle. Esiopetuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelevaan.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti esiopetuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Esiopetuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogista johtamista, joka on esiopetuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle.

4.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee kaksivuotisen esiopetuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Esiopetusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti.

Kaksivuotisessa esiopetuksessa yksi keskeinen työmenetelmä on pedagoginen dokumentointi. Pedagogista dokumentointia käytetään pedagogisen toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioimisessa ja kehittämisessä. Dokumentoinnin avulla saatujen tietojen perusteella esiopetuksen toimintakulttuuria, oppimisympäristöjä ja työtapoja muokataan ja kehitetään esiopetuksen tavoitteiden mukaisesti. Esiopetuksen pedagogista dokumentointia kuvataan tarkemmin luvussa neljä (Opetuksen tavoitteet ja pedagoginen toteuttaminen kaksivuotisessa esiopetuksessa).

Kehittämistyössä on tärkeää hyödyntää sekä lasten että huoltajien kokemuksia ja mielipiteitä. Yhteistyö varhaiskasvatuksen, perusopetuksen sekä tuen ja oppilashuollon ammattilaisten kanssa on välttämätöntä lasten sujuvan oppimisen polun ja hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Esiopetuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Esiopetuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia ja erilaisia toimintatapoja. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa kehitetään erityisesti uusia toimintatapoja kahden ikäluokan yhteiselle oppimiselle. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Jokaiselle lapselle suunnitellaan sopivia oppimisen haasteita sekä turvataan tarvittava kasvun ja oppimisen tuki. On tärkeää, että lapset saavat kokemuksia siitä, että heistä ollaan kiinnostuneita, heitä arvostetaan ja heidän mielipiteillään ja toiminnallaan on merkitystä. Terveen itsetunnon ja oppimismotivaation varhaista tukemista korostetaan.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Oppimisen, oivalluksen ja leikin ilo

Esiopetuksen toimintakulttuuri edistää kaikkien esiopetusyhteisössä toimivien oppimista. Esiopetusyhteisö kannustaa kokeilemaan, yrittämään ja erehtymään sekä havaitsemaan asioiden positiivisia puolia. Onnistumisista ja oivalluksista iloitaan yhdessä. Esiopetus toteutetaan siten, että lasten leikille, aloitteille ja kokeiluille on sijaa. Lapsia rohkaistaan ilmaisemaan itseään, harjoittelemaan ja opettelemaan erilaisia taitoja, tietoja ja työtapoja omaan tahtiinsa.

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoiteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Toimintakulttuuri tukee yhteistyötä, yhteistä vastuunottoa ja osallisuutta. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Henkilöstön tehtävä on varmistaa, että kaikki lapset saavat ilmaista näkemyksiään ja tarpeitaan ja että lasten ideoita ja aloitteita otetaan huomioon toiminnassa. Myös lasten nonverbaaliseen viestintään tulee kiinnittää huomiota. Lapset saavat kokemuksia esiopetusryhmää koskevasta päätöksenteosta ja erilaisista tehtävistä. Lasten tekemiä päätöksiä ja toimintaa arvioidaan yhdessä ja samalla lapsia ohjataan vähitellen kantamaan yhdessä vastuuta. Näin lapsille syntyy kokemuksia osallisuudesta ja toimijuudesta.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevasta asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, uskontoon, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Esiopetus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö tiedostaa omia ennako-odotuksiaan ja rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Esiopetus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Esiopetuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista moninaisuutta. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä. Tähän liittyvää esiopetuksen laaja-alaista osaamista kuvataan tarkemmin luvussa kaksi (Esiopetuksen tehtävä, järjestäminen ja yleiset tavoitteet kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa).

Kielitietoisessa esiopetuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisuuden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti

moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Esiopetuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Esiopetuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lapsia ja perheitä ohjataan mahdollisuuksien mukaan suosimaan kävelyä ja pyöräilyä oman auton käyttämisen sijaan esiopetuksen matkoilla. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Esiopetuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Esiopetuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Aikuisen läsnäolo ja ohjaaminen vuorovaikutustilanteissa on tärkeää. Häirintä-, kiusaamistai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Esiopetus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmentetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Esiopetuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä. Samalla lapset saavat positiivisia kokemuksia kestävästä elämäntavasta. Lasten hyvinvointia edistää, että heidän turvallisuuden tunnettaan ja uskoa tulevaisuuteen vaalitaan osana kestävä elämäntapaan liittyvää kasvatusta.

4.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Varkauden kaupungin kaksivuotisessa esiopetuksen kokeilussa lapsuuden arvostaminen, lasten oppiminen ja hyvinvointi, lasten ja perheiden tarpeisiin vastaaminen sekä jokaisen lapsen ainutlaatuisuus niin yksilönä kuin yhteisössä, jossa voi toimia, kehittyä ja oppia omassa tahdissaan ovat toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohdia. Tärkeää on muun muassa kehittää siirtymäkäytänteitä ja yhteistyömuotoja niin varhaiskasvatukseen kuin alkuopetuksenkin kanssa. Tavoitteena ovat yhteisölliset toimintatavat ja ilmapiiri, jossa lapset, huoltajat ja kasvattajat kokevat osallisuutta ja jatkuvuutta. Välittämiseen, vastuuseen ja huolenpitoon kasvattaminen on kestävä elämäntavan perusta. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä. Myös kasvun ja oppimisen tuen ja oppilashuollon ulottuminen viisivuotiaille vaatii kehittämistä.

Henkilöstö on avainasemassa toimintakulttuurin luomisessa ja välittämisessä lapsille. Lapsi tarvitsee kokemuksia turvallisesta ja välittävästä aikuisesta ja luotettavista ihmissuhteista sekä rakentavan mallin henkilöstön välisestä yhteistyöstä. Rohkaiseva ohjaus ja kannustava palaute vahvistavat lapsen itsetuntoa ja luottamusta omiin mahdollisuuksiin sekä edistävät positiivista oppimisasennetta ja halua laajentaa ja syventää oppimaansa.

Lasten ja yhteisön hyvinvoinnin kannalta tärkeää on turvata arkipäivän toimintojen ja tilanteiden sujuvuus ja johdonmukaisuus. Kun lasten ei tarvitse huolehtia arjen sujuvuudesta, he voivat keskittyä olemaan lapsia ja oppimaan uusia asioita.

Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää, että henkilöstön täydennyskoulutuksesta huolehditaan suunnitelmallisesti ja henkilöstöä johdetaan osallistavasti hyvän johtamisen sekä pedagogisen johtamisen periaatteiden mukaisesti. Kiireettömyys, tavoitteiden pohdinta, oman työn säännöllinen ja vuorovaikutuksellinen arviointi sekä ammatillinen keskustelu edistävät yhteisön oppimista, henkilöstön hyvinvointia ja toimintakulttuurin kehittymistä kohti oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan.

Esiopetuksen toimintakulttuuria ja pedagogista toimintaa kehitetään yhdessä lasten, huoltajien, kasvatusyhteisön ja yhteistyökumppaneiden kanssa. Eri tahojen kesken järjestetään tapaamisia ja keskusteluja. Kasvattajat arvioivat esiopetuksen toimintakokonaisuutta säännöllisesti Varhaiskasvatuksen toiminnan ja toimintakulttuurin arviointi-lomakkeen avulla.

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varkauden kaupungin kaksivuotisessa esiopetuksen kokeilussa kannustetaan niin aikuisia kuin lapsia kokeilemaan, erehtymään, ilmaisemaan ajatuksiaan ja kehittämään uudenlaisia toimintatapoja. Tärkeää on luoda uusia käytänteitä ja toimintatapoja kahden ikäluokan yhteiselle oppimiselle. Tällaisia ovat muun muassa: toiminnallinen oppiminen, yhteiset projektit, lapset opettavat toisiaan, mallioppiminen sekä ryhmien jakaminen pienryhmiin.

Tärkeää on, että niin lapset kuin aikuiset oppivat toisiltaan. Toimintakulttuuria kehitettäessä kohti oppivaa yhteisöä, on aina huomioitava lapsen etu. Lasten tulee myös saada tunne, että heitä arvostetaan, heistä ollaan kiinnostuneita ja heidän toimillaan ja mielipiteillään on merkitystä. Tämä näkyy esiopetuksessa muun muassa: lämpimänä ja positiivisena vuorovaikutuksena henkilöstöltä, lasten ja henkilöstön dialogina, lasten kokouksina, lasten mielenkiinnon kohteiden ja merkityksellisten asioiden mukaan ottamisena toimintaan sekä lasten osallistamisella toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen, arviointiin ja kehittämiseen.

Varkauden kaupungin kaksivuotisessa esiopetuksen kokeilussa arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Sen oppimisessa ja opettamisessa henkilöstö on avainasemassa muun muassa näyttämällä mallia, kannustamalla ja kehumalla toivotunlaisesta käytöksestä. Henkilöstö kannustaa lapsia ja heidän huoltajiaan antamaan palautetta esiopetuksesta ja sen toiminnasta. Samalla henkilöstö kannustaa toisiaan jatkuvaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen, ammatilliseen kehittämiseen ja yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdintaan. Saatuja palautteita ja arviointitietoja hyödynnetään toiminnan, toimintakulttuurin ja henkilöstön kehittämiseen.

Oppimisen, oivalluksen ja leikin ilo

Varkauden kaupungin kaksivuotisessa esiopetuksen kokeilussa henkilöstö ja lapset kannustavat toisiaan positiivisuuden kautta. Lapsia kannustetaan kekseliäisyyden, luovuuden, ilmaisemisen ja mielikuvituksen käyttöön muun muassa satujen, sadutuksen, kuvallisen taiteen ja sanataiteen sekä leikin kautta. Yhdessä iloitaan toisten onnistumisista ja oivalluksista ja jokaiselle lapselle annetaan mahdollisuus omaan tahtiin opetella uusia työtapoja, tietoja ja taitoja.

Leikki on pedagogista toimintaa ohjaava punainen lanka. Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen sekä omien taitojen haastaminen. Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa ymmärretään leikin itseisarvo lapselle sekä sen merkitys lasten oppimisen ja hyvinvoinnin näkökulmista. Esiopetuksessa lasten leikkiympäristöjä luodaan, ylläpidetään ja uudistetaan tietoisesti, yhdessä lasten kanssa. Leikki saa näkyä ja kuulua.

Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Yhteisissä leikeissä lapset oppivat säätämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunnelmastoja. Kaksivuotisessa esiopetuksen kokeilussa lapsille annetaan mahdollisuus leikkialoitteille sekä aikaa, tilaa ja rauhaa leikkiin. Jokaisella lapsella on oltava mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Tämä edellyttää henkilöstöltä ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa milloin leikki tarvitsee kannattelua ja ohjausta. Leikin edellytysten turvaaminen ja kehittyvien leikkitaitojen tukeminen ovat henkilöstön tehtäviä. Aikuisen osallistuminen ja aito läsnäolo lasten leikeissä tai niiden läheisyydessä luo turvallisen ilmapiirin ja ennaltaehkäisee ristiriitojen syntymistä.

Lapsilla tulee olla mahdollisuus leikkiä erilaisia leikkejä. Leikin havainnointi ja dokumentointi lisäävät henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja lapsia kiinnostavista tai mieltäytyttävistä asioista. Havainnot ovat leikin ja muun toiminnan suunnittelun ja ohjaamisen perusta. Leikkiympäristöjen suunnittelussa ja leikkien valinnassa otetaan huomioon lasten aktiivinen toimijuus ja osallistuminen. Henkilöstön tehtävänä on osaltaan laajentaa lasten kokemusmaailmaa ja tuoda toimintaan monipuolista sisältöä. Lapset oppivat leikkiessään. Leikin sisältöjä voidaan rikastaa esimerkiksi eri oppimisen alueita yhdistämällä. Leikin merkitys ja arvostus toteutuvat lasten, henkilöstön ja huoltajien välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhdessä sovitussa toimintatavoissa. Leikkiä kunnioittavassa toimintakulttuurissa sekä lapsille että aikuisille mahdollistetaan yhdessä kokemisen, tekemisen ja leikin ilo!

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Varkauden kaupungin kaksivuotisessa esiopetuksen kokeilussa lasten, huoltajien ja henkilöstön aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä näkyy muun muassa ottamalla huomioon heidän toiveitaan toiminnasta, huomioimalla mielenkiinnon kohteita sekä saatu palaute. Näiden pohjalta kehitetään toimintakulttuuria sekä suunnitellaan, toteutetaan, arvioidaan ja kehitetään pedagogista toimintaa.

Osallisuuden avulla kehitetään lasten ymmärrystä yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista. Osallisuuden keinoja ovat muun muassa lastenkokoukset, yhteisistä asioista äänestäminen ja esiopetusryhmän yhteiset sopimukset. Näin lapset saavat samalla kokemuksia esiopetusryhmää koskevasta päätöksenteosta ja erilaisista tehtävistä. Henkilöstön tulee varmistaa, että kaikki esiopetusryhmän lapset saavat ilmaista näkemyksiään ja tarpeitaan ja että lasten aloitteita otetaan toiminnassa huomioon, myös nonverbaalisia aloitteita.

Varkaudessa jokaista lasta, huoltajaa ja henkilöstön jäsentä kohdellaan yhdenvertaisesti. Työyhteisössä keskustellaan yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvosta sekä pohditaan miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, uskontoon, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Lisäksi henkilöstön tulee tunnistaa omia ennako-odotuksiaan ja ohjata lapsia muun muassa leikkeihin ilman sukupuoleen tai stereotyyppisiin rooleihin liittyviä odotuksia. Vuorovaikutuksen tulee olla myönteistä, kannustavaa ja positiivista, jolloin tuetaan parhaalla mahdollisella tavalla lapsen identiteetin ja itsetunnon kehittymistä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varkauden kaksivuotisessa esiopetuksen kokeilussa kulttuurinen monimuotoisuus nähdään voimavarana. Esiopetuksessa tunnistetaan oman kielen, kulttuurin, uskonnon ja katsomuksen perusoikeus. Suomalainen kulttuuriperintö, kansalliskielet ja yhteisön sekä ympäristön kulttuurinen, kielellinen ja katsomuksellinen moninaisuus tunnistetaan, tuetaan, arvostetaan ja hyödynnetään pedagogisessa toiminnassa.

Esiopetuksessa tiedostetaan kielten jatkuva läsnäolo ja merkitys lasten kehityksessä, oppimisessa, vuorovaikutuksessa, yhteistyössä ja identiteetin rakentumisessa sekä yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyttä tehdään näkyväksi muun muassa sanallistamalla asiat ja tavarat esiopetusryhmässä esiintyvillä kielillä, kiinnittämällä huomiota esiopetusryhmässä esiintyvien kulttuureiden juhliin ja perinteisiin sekä rohkaisemalla ja kannustamalla lapsia käyttämään omaa kieltään ja kertomaan omasta kulttuuristaan.

Henkilöstön toimilla on suuri merkitys kielitietoisuuden ja kulttuurisen moninaisuuden opettamisessa lapsille. Henkilöstö toimii esimerkkinä kielen käytössä. Heidän tulee rohkaista ja kannustaa lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Henkilöstön tulee myös huolehtia lasten lähtökohtien huomioimisesta ja antaa lapsille aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin. Tällaisissa tilanteissa lapsi saa muun muassa opettaa muille lapsille sanoja ja lauluja omalla kielellään ja tarvittaessa lapsen kanssa käytetään kuvia ja tukiviittomia.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varkauden kaksivuotisessa esiopetuksen kokeilussa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Esiopetuksessa liikutaan monipuolisesti niin kokeilupaikan sisällä kuin ulkona hyödyntäen lähiympäristöä. Työtapoja ja toimintatapoja valittaessa kiinnitetään huomioita

toiminnallisuuteen sekä rohkaistaan lapsia ja perheitä mahdollisuuksien mukaan pyörimään ja kävelemään autoilun sijaan. Esiopetuksen aikana tarjotaan lapsille mahdollisuuksia rauhoittua ja levätä sekä tarjoillaan lämmin ruoka. Varhaiskasvatukseen osallistuville tarjotaan hoitoajoista riippuen myös aamupala, välipala ja iltapala.

Esiopetuksessa ei sallita kiusaamista tai muuta häirintää. Lasten kanssa käsitellään kaveritaitoja ja kiinnitetään huomiota sosiaalisiin ja emotionaalisiin taitoihin muun muassa draaman keinoin, keskustelemalla ja tunteisiin tutustumalla ja niitä käsittelemällä. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa ettei kukaan tule kiusatuksi ja mikäli kiusaamista esiintyy, siihen puututaan välittömästi ja asiasta keskustellaan yhdessä huoltajien kanssa. Henkilöstö opettaa myös ristiriitatilanteiden selvittämistä, tukee lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Turvallisuuteen kiinnitetään huomiota ennalta niin tilojen kuin materiaalienkin osalta. Tapaturmia ennalta ehkäistään suunnitelmallisesti ja mikäli tapaturma sattuu, henkilöstöllä on suunnitelma ja tietoa kuinka tulee toimia.

Varkauden kaupungin varhaiskasvatusyksiköt ovat sitoutuneet ProVaka-toimintaan. ProVakan (positiivinen ryhmässä oppiminen varhaiskasvatuksessa) myötä kaupungissa on yhtenäiset käytänteet lasten ohjaamisessa ja positiivisen, kohdennetun sekä oikea-aikaisen palautteen antamisessa. Positiivisen palautteen vahvistamiseksi käytössä ovat konkreettiset muistukset (Pro-kortti tai vastaava). Yksiköissä on laadittu käyttäytymisodotukset, joita harjoitellaan yhdessä. Aikuinen näyttää omalla käyttäytymisellään ja vuorovaikutuksellaan oikean, toivotun tavan toimia. Lähtökohtana yhteisille käyttäytymisodotuksille ovat olleet huoltajien toiveet lasten käyttäytymiseen liittyvässä oppimisessa ja opettamisessa sekä henkilöstölle järjestetyt kyselyt.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa kiinnitetään huomiota ekologisuuteen, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävään elämäntapaan. Samalla huomioidaan luonto ja ympäristö arjen valinnoilla kuten materiaalit askarteluissa, tavaroiden korjaaminen, roskien kerääminen luonnosta sekä mistä tuotteet ja materiaalit ovat tulleet esiopetukseen. Näin lapset saavat positiivisia kokemuksia kestävästä elämäntavasta, säästämisestä, korjaamisesta ja uusiokäytöstä.

4.2. Oppimisympäristöt

Esiopetuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö[56]. Oppimisympäristön käsite on laaja, sillä oppimista voi tapahtua kaikkialla, erilaisissa olosuhteissa ja vuorovaikutustilanteissa. Oppimisympäristön käsite sisältää muun muassa fyysisen, psyykkisen, sosiaalisen ja kognitiivisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan muun muassa tiloja, paikkoja, yhteisöjä, toimintatapoja, käytäntöjä, teknologiaa ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta.

Kaksivuotisessa esiopetuksessa oppimisympäristöjä kehitetään siten, että esiopetukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa. Laadukkaat oppimisympäristöt ruokkivat kokeilun ja oppimisen halua ja luovat mahdollisuuksia yhdessä toimimiselle. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon fyysisiä oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä. Lähiluontoa ja luontoympäristöjä käytetään säännöllisesti eri oppimisenalueiden oppimisympäristöinä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä esiopetuksen toteuttamisen periaatteet. Esiopetuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus

osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa kaksivuotisessa esiopetuksessa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat inklusiivisuutta, yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa vallalla olevien stereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös esiopetuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvittaessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet. Tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Kaksivuotisessa esiopetuksessa kokeillaan ja kehitetään tieto- ja viestintäteknologian pedagogista käyttöä. Monet digitaaliset ohjelmat tarjoavat lapsille muun muassa kiinnostavia mahdollisuuksia havainnointiin, uusien taitojen kokeiluun ja välittömään palautteeseen. Digitaalisten välineiden käyttö avaa lapsille mahdollisuuksia laajentaa vuorovaikutusta, tehdä yhteistyötä sekä tutustua uusiin asioihin, ihmisiin ja kulttuureihin. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään kokeilukunnan määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Oppimisympäristöjä muuttamalla ja rikastamalla lapsille tarjotaan uusia oppimisen mahdollisuuksia kaksivuotisen esiopetuksen aikana. Tavoitteena on, että oppimisympäristöt kannustavat aktiiviseen, yhteisölliseen ja itsenäiseen oppimiseen.

[56] Valtioneuvoston asetus 4 § (422/2012)

4.2 Oppimisympäristöt

Fyysinen oppimisympäristö	Psyykinen oppimisympäristö	Sosiaalinen oppimisympäristö	Emotionaalinen oppimisympäristö	Kognitiivinen oppimisympäristö	Pedagoginen oppimisympäristö
OPPIMISYMPÄRISTÖN SISÄ- JA ULKOTILAT OPPIMISYMPÄRISTÖN MATERIAALIT JA VÄLINEET (lelut, oppimateriaalit ja tvt-laitteet lasten saatavilla) LÄHIYMPÄRISTÖ (Varkauden erityispiirteet ja kulttuuri) LAPSEN JA AIKUISEN FYSISET TURVALLISUUS ESTEETTISYYS	LEIKKI- JA TYÖSKENTELYRAUHA AIKUISEN SENSITIIVISYYS AIKAA JA TILAA LAPSEN AJATELLELLE RAJAT JA SÄÄNNÖT LAPSEN JA AIKUISEN PSYKKINEN TURVALLISUUS KASVATTAJAN AMMATTITAITO OPPIMISEN ILO OMAN ITSENSÄ HYVÄKSYMISEN (omat vahvuudet ja kehittämisen tarpeet) ITSENÄISYDEN JA ELÄMÄNHALLINNAN TUNNE (olen oman elämäni toimija ja vaikuttaja, itsesäätelytaidot)	VUOROVAIKUTUS TOISEN HUOMIOIMINEN YSTÄVYSSUHTEIDEN VAALIMINEN JA LUOTTAMUS LEIKIN TUKEMINEN PIENRYHMÄTOIMINTA VERKOSTOITUMINEN MYÖNTEISET JA MERKITYKSELISET IHMISSUHTEET KOKEMUS ARVOSTUKSESTA JA RYHMÄÄN KUULUMISESTA KOKEMUS OMAN TOIMINNAN MERKITYKSESTÄ RYHMÄLLE	TUNTEET JA MOTIVAATIO TUNTEIDEN TUNNISTAMINEN, HALLITSEMINEN JA ILMAISEMINEN ITSETUNNON TUKEMINEN TUNNETAIDOJEN HARJOITTELEMINEN ERILAISUUDEN HYVÄKSYMISEN TURVALLINEN ILMAPIIRI	OPPIMISEN KOHTEENA OLEVAT TIEDOT JA TÄIDOT LAPSEN YKSILÖLLISEN OPPIMISTYÖN HUOMIOIMINEN KOKEMUKSELLISUUS TOIMINNALLISUUS LEIKKI MEDIAN HYÖDYNTÄMISEN OPPIMISESSÄ OPPIMISHALLUN JA -VALMIUKSIEN TUKEMINEN LAPSEN OMAN AJATELUN HAASTAMINEN	KASVATTAJIEN SUUNNITTELEMA JA MAHDOLLISTAMA OPPIMISYMPÄRISTÖ KASVATTAJIEN TIETOINEN VALINTA, JOHON VAIKUTTAVAT ASETETUT TAVOITTEET, LASTEN TARPEET JA MIELENKIINNONKOHTEET TYÖTAVAT MENETELMÄT TOIMINTAKULTTUURI

Oppimisympäristö

Varkaudessa kaksivuotisessa esiopetuskokeilussa oppimisympäristöjä suunniteltaessa ja toteutettaessa otetaan huomioon lapsen kokonaisvaltainen tapa toimia, oppia ja tutkia ympäristöään. Oppimisympäristöratkaisut tehdään lasten tarpeista lähtien ja monipuolisuutta silmällä pitäen. Lapsi on luontaisesti aktiivinen toimija, ja oppimisympäristöjen tulee ohjata ja kannustaa lasta itsenäiseen työskentelyyn. Oppimisympäristöjen tulee tukea lapsen kielen, kehollisuuden ja eri aistien käyttöä. Materiaalien ja välineiden tulee olla tarkoituksenmukaisia ja lasten saatavilla, lasten käytettävissä ja valittavissa.

Tilaratkaisujen kehittämisessä, suunnittelussa, toteutuksessa ja käytössä otetaan huomioon ergonomia, ekologisuus, esteettisyys, esteettömyys ja akustiset olosuhteet sekä tilojen valaistus, sisäilman laatu, viihtyisyys, järjestys ja siisteys.

Fyysiset tilat tehdään mahdollisuuksien mukaan selkeiksi, monikäyttöisiksi ja muunneltaviksi. Kokeilupaikan sisätilojen ja piha-alueen lisäksi oppiminen mahdollistuu metsässä, puistoissa ja muualla lähiympäristössä. Ympäriä oleva puhdas luonto, rakennettu sekä kulttuurihistoriallinen ympäristö ja kulttuuri- ja liikuntapalvelut (esimerkiksi koulut, kirjasto, museot, liikuntapaikat ja seurakunta) laajentavat oppimista ja lasten käsitystä lähiympäristöstä, kotikaupungista ja yhteiskunnasta.

Oppimisympäristöjen arkikäytännöt ovat osa toimintakulttuuria. Siten toimintakulttuurin vaikutusten tiedostaminen ja toimintatapojen yhteinen suunnitteleminen lasten psyykkistä, emotionaalista ja sosiaalista hyvinvointia tukeväksi on tärkeää. Lapset osallistuvat oppimisympäristöjen suunnitteluun ja rakentamiseen. Heidän mielenkiinnonkohteensa, ideansa ja työnsä näkyvät oppimisympäristössä. Oppimisympäristöissä korostetaan lapsen ja kasvattajan välistä sekä lasten keskinäistä yhteistyötä ja yhteisöllisen tiedon rakentumista. Kehittämisen painopisteenä on vuoro vaikutuksessa tapahtuvan oppimisen, yhdessä tekemisen ja jaettuun asiantuntijuuteen perustuva toimintakulttuurin tukeminen.

Lapsilla on oikeus turvalliseen myönteiseen oppimisympäristöön. Siihen kuuluu fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus. Lähtökohtana on lasten ja henkilökunnan turvallisuuden varmistaminen kaikissa tilanteissa. Rauhallinen ja myönteinen ilmapiiri edistävät oppimista.

Tieto- ja viestintätekniikkaa voidaan ottaa luovalla tavalla mukaan oppimiseen eri oppimisympäristöissä. Digitaaliset oppimisympäristöt herättävät lapsessa uteliaisuutta, ja virtuaalisten oppimisympäristöjen avulla saadaan koko maailma mukaan oppimista tukemaan.

Monitahoiset ja eri oppimisen tapoja tarjoavat oppimisympäristöt tukevat eriyttämistä ja mahdollistavat lasten yksilöllisten tarpeiden huomioimisen opetuksessa. Monipuoliset työtavat ja -välineet tarjoavat lapsille mahdollisuuden valintaan ja kasvattajille mahdollisuuden laajentaa

ja haastaa lasta oppimaan uutta. Mahdollisuus kokeilla erilaisia oppimisen tapoja tukee lasten aktiivisuutta ja itseohjautuvuutta muissakin oppimistilanteissa.

Arvioitaessa oppimisympäristöjen toimivuutta, ohjaavuutta ja sopivuutta kasvattajien tulee havainnoida lasten toimintaa ja oppimista sekä viihtyvyyttä. Lapset osallistuvat arviointiin keskustellen.

4.3. Yhteistyö kaksivuotisen esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa

Yhteistyön tavoitteena on, että varhaiskasvatus, kaksivuotinen esiopetus ja perusopetus muodostavat johdonmukaisen, lapsen kasvua ja oppimista tukevan jatkumon. Yhteistyöllä varmistetaan esiopetuksen laatua sekä vahvistetaan lasten ja huoltajien osallisuutta. Yhteistyön tulee olla suunnitelmallista. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on kokeilukunnalla. Yhteistyötä kehitetään ja arvioidaan yhdessä kokeilukunnan johdolla. Kokeilukunta vastaa myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

Yhteistyö esiopetuksessa

Oppimisen polun eri vaiheiden tavoitteiden ja käytäntöjen tunteminen on laadukkaan opetuksen perusta. Esiopetuksen, varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstön yhteisellä keskustelulla ja yhteistyöllä edistetään opetuksen laatua. On tärkeää, että varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja alkuopetuksen henkilöstöllä on myös mahdollisuus tutustua toistensa toimintaan ja oppimisympäristöihin käytännössä. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun aikana yhteistyötä vahvistetaan erityisesti alkuopetuksen kanssa, jotta lapsen oppimisen polun jatkumoa turvataan ja yhdessä oppimista vahvistetaan. Lasten kasvun ja oppimisen tukemiseksi tulee opetuksen ja tuen käytäntöjen olla yhdenmukaisia.

Esiopetuksen henkilöstö tekee yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön kanssa lasten hyvinvoinnin, kasvun ja oppimisen tukemiseksi. Lasten kasvun ja oppimisen tuen sekä esiopetuksen oppilashuollon käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään monialaisessa yhteistyössä. Esiopetuksessa tehdään yhteistyötä esimerkiksi neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään.

Esiopetuksen henkilöstön yhteistyöllä lähiympäristön toimijoiden kanssa edistetään oppimisympäristöjen monipuolisuutta. Näin lasten oppimisympäristöt avautuvat ympäröivään yhteisöön ja maailmaan. Esiopetuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa esiopetuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee esiopetuksen tavoitteita. Muita esiopetuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, seurakunnat, poliisi, pelastuslaitos sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Henkilöstön keskinäinen yhteistyö esiopetuksessa on välttämätöntä opetuksen laadun ja esiopetusyhteisön hyvinvoinnin kannalta. Yhteistyö esiopetusyhteisön aikuisten kesken toimii samalla esimerkkinä lapsille. Lasten yhteistyötaitojen vahvistaminen on yksi keskeisistä esiopetuksen tavoitteista. Esiopetuksessa käytetään erilaisia yhteistyömuotoja ja pienryhmätöitä. Lapsia kannustetaan ja ohjataan toimimaan ryhmän jäsenenä ja kehittämään omia yhteistyötaitojaan. Lapsia kuullaan toiminnan suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin yhteydessä heille sopivalla tavalla[57].

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys esiopetuksessa. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasavertainen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä. Laadukas palvelunohjaus

ennen lapsen esiopetukseen hakemista on osa yhteistyötä. Vastuu huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön kehittämisestä on kokeilukunnalla.

Yhteistyö esiopetuksen aikana edellyttää esiopetuksen henkilöstön aloitteellisuutta sekä henkilökohtaista vuorovaikutusta huoltajien kanssa. Yhteistyössä otetaan huomioon perheiden moninaisuus, yksilölliset tarpeet ja huoltajuuteen liittyvät kysymykset. Yhteistyössä hyödynnetään eri viestintävälineitä ja käytetään tarpeen mukaan tulkkia tai kieliavustajaa. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö tarjoaa myös mahdollisuuksia huoltajien väliselle keskustelulle.

Huoltajien kokemukset lastensa aiemmasta kasvuympäristöistä, kehityksestä, oppimisesta ja mielenkiinnon kohteista otetaan esiopetuksessa huomioon. Opettaja keskustelee kunkin lapsen huoltajan kanssa perheen ja esiopetuksen arvoista, kasvatuskäytännöistä ja tavoitteista. Lasten ja huoltajien näkemyksiä otetaan huomioon opetuksen toteuttamisessa ja lapsikohtaisen oppimissuunnitelman laatimisessa. Huoltajille tarjotaan mahdollisuuksia tutustua ja osallistua lapsensa esiopetuspäivään sekä osallistua toiminnan tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kieli- ja kulttuuritietoutta sekä muuta asiantuntemusta voidaan hyödyntää esiopetuksen toteuttamisessa. Keskustelulle huoltajien kanssa varataan riittävästi aikaa.

Huoltajien kanssa keskustellaan lasten kasvun ja oppimisen etenemisestä. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle. Erityisen tärkeää yhteistyö huoltajien kanssa on lasten kasvun ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa. Huoltajien tulee saada tietoa kuljetusavustuksista, kuljetuksista sekä oppilashuollon palveluista sekä lapsille esiopetuksen lisäksi tarjolla olevista muista varhaiskasvatuspalveluista. Huoltajien ja lasten palaute otetaan huomioon opetusta, tuen muotoja ja toimintakulttuuria kehitettäessä.

Yhteistyö siirtymävaiheissa

Siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta kouluun ovat lapsille tärkeitä elämänvaiheita. Onnistunut siirtyminen edistää lasten turvallisuuden tunnetta ja hyvinvointia sekä heidän kasvu- ja oppimisedellytyksiään. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa kehitetään siirtymäkäytäntöjä ja siirtymiin liittyvää ammatillista yhteistyötä suunnitelmallisesti. On tärkeää, että paikallisissa varhaiskasvatusta, esiopetusta ja perusopetusta koskevissa suunnitelmissa on yhtenäinen linja siirtymävaiheisiin liittyvistä käytännöistä. Käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään henkilöstön yhteistyössä. Huoltajilta saatu palaute otetaan kehittämisessä huomioon.

Kokeilukunta luo yhteistyön ja tiedon siirron käytänteet, joiden avulla lasten siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta kaksivuotiseen esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen tapahtuu mahdollisimman joustavasti lasten kasvua ja oppimista tukevalla tavalla. Kokeilun aikana kehitetään erityisesti yhteistyötä alkuopetuksen kanssa. Tavoitteena on, että opetuksen, oppimisen tuen sekä oppilashuollon järjestämisen kannalta keskeinen tieto siirtyy lapsen siirtyessä yksiköstä toiseen tai koulutusasteelta toiselle. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säännöksiä[58]. Esiopetuksen tai perusopetuksen siirtymävaiheissa ja erityisesti poikkeuksellisesta aloittamisajankohdasta päätettäessä hyödynnetään aikaisempien ja tulevien opettajien asiantuntemusta lapsen kasvun ja oppimisen etenemisestä ja tukemisesta.

Lapsen ja huoltajan kanssa keskustellaan kaksivuotiseen esiopetukseen ja kouluun siirryttäessä alkavan opetuksen tavoitteista, tehtävästä sekä toimintatavoista. Tavoitteena on, että lapset ja huoltajat tutustuvat esi- ja alkuopetuksen oppimisympäristöihin, toimintaan ja henkilöstöön jo ennen opetuksen alkua. Perusopetukseen siirtyville lapsille ja heidän huoltajilleen annetaan tietoa perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnasta.

[57] Perusopetuslaki 47 a § (1267/2013)

[58] Perusopetuslaki 40–41 § (642/2010)

4.3 Yhteistyö kaksivuotisen esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheessa

Yhteistyö esiopetuksessa

Lapsen eheän päivän toteutumiseksi kaikki lapsen kanssa työskentelevät kasvattajat toimivat yhteistyössä ja noudattavat yhteisesti sovittuja tavoitteita ja toimintatapoja, jotka valitaan lasten tarpeiden mukaisesti. Yhtenäisen toiminnan edellytyksenä on opetussuunnitelman ja lapsen oppimissuunnitelman tunteminen

Varkaudessa toteutettavassa kaksivuotisessa esiopetuskokeilussa yhteistyö varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja peruskoulun kanssa järjestetään muun muassa seuraavasti

- tutustumispäivät
- vierailut
- nivelvaiheen vanhempainillat

Erityistä tukea tarvitsevien lasten opetukseen, kasvatukseen ja kuntoutukseen liittyvistä asioista vastaa kokeilupaikan varhaiskasvatuksen erityisopettaja, jonka työhön kuuluu yhdessä varhaiskasvatuksen opettajan kanssa samanaikaisopetus, lasten pienryhmäohjaus, konsultaatio ja yhteistyö sekä huoltajien että ulkopuolisten tahojen kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja kuuluu esiopetuksen tiimiin ja työskentelee myös yleisen tuen piirissä olevien lasten kanssa säännöllisesti. Lapsen kasvun ja oppimisen tuki käsitellään luvussa 5.

Sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden kanssa tehtävässä yhteistyössä noudatetaan Varkaudessa sovittuja toimintatapoja.

Esiopetuksen toimintaa monipuolistetaan ja oppimisympäristöjä laajennetaan tekemällä yhteistyötä kaupungin kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntapalveluiden, kirjaston, oppilaitosten, seurakuntien, järjestöjen ja lähialueen toimijoiden kanssa.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Esiopetuksen henkilöstö ja huoltajat toimivat yhdessä lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen turvaamiseksi. Yhteistyö on avointa, arvostavaa ja aktiivista. Se kehittyy jatkumona varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja perusopetukseen. Esiopetuksen henkilöstö rakentaa yhteistyötä aloitteellisesti. Huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua esiopetuksen kasvatus- ja opetustyön suunnitteluun ja toteuttamiseen yhdessä kasvattajien ja lapsen kanssa.

Kaksivuotisen esiopetuskokeilun aikana huoltajilla on oikeus vuosittain vähintään kahteen lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaa koskevaan keskusteluun lapsen esiopettajan kanssa. Esiopetuksen alkuvaiheessa laaditaan yhteistyössä lapsen, huoltajien ja kasvattajien kanssa lapselle oppimissuunnitelma, jota myös toteutetaan, seurataan ja arvioidaan yhdessä kaksivuotisen esiopetuskokeilun aikana. Esiopetuksen loppuvaiheessa käydään arviointikeskustelu, jossa pohditaan tavoitteiden saavuttamista ja esiopetuksen toteutumista suhteessa tavoitteisiin.

Vanhempainiltoja tai muita tapaamisia järjestetään säännöllisesti tarpeen ja mahdollisuuksien mukaan. Yhteistyömuotoja arvioidaan säännöllisesti yhdessä huoltajien kanssa. Arviointitavoista ja ajankohdista kerrotaan tarkemmin luvussa 4.3.

Yhteisömuotoja ovat muun muassa

- päivittäiset keskustelut (lapsen oppimisesta ja päivän kulusta)
- lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelman laatiminen, oppimissuunnitelman tarkistaminen ja palautekeskustelu lapsen tavoitteiden toteutumisesta
- vanhempainillat, perheillat ja yhteiset projektit

Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön, yhteydenpidon, tiedottamisen ja dokumentoinnin välineenä toimii sähköinen Wilma-ohjelma.

Wilmaan kirjataan

- esiopetuksen vuosisuunnitelma
- lapsen oppimissuunnitelma, jossa kuvataan tuentarve, yksilölliset tuen järjestelyt ja arviointi

Wilmaan kirjattavat asiakirjat ovat pedagogisia asiakirjoja, joiden tarkoituksena on ohjata suunnitelmalliseen ja lapselle sopivimpaan tuen antamiseen. Tarkoituksena on huomioida varhainen puuttuminen ja yhteistyön tekemisen merkitys lapsen tukemisessa. Huoltajat voivat tarkastella lapsensa pedagogisia asiakirjoja sekä lapsensa saamia tukitoimia. Wilma tarjoaa mahdollisuuden myös turvalliseen viestintään kodin ja esiopetuksen välille. Lapsen esiopetukseen, kasvuun ja oppimiseen liittyvistä asioista on helppo kysyä ja keskustella Wilman kautta. Wilman kautta on mahdollista myös tiedottaa asioita. Päiväkodissa asioista tiedotetaan usein myös päivittäisen kuulumistenvaihdon yhteydessä sekä tarvittaessa muita kanavia käyttäen (esimerkiksi paperiset tiedotteet, tekstiviestit, Pedanet).

Yhteistyö siirtymävaiheissa

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta kaksivuotiseen esiopetuskokeiluun, vaihtaessa esiopetusyksikköä tai siirtyessä kaksivuotisesta esiopetuskokeilusta perusopetukseen varmistetaan perusopetuslain (40-41 642/2010) mukaisesti, että myös oppimisen kannalta tarpeellinen ja oleellinen tieto siirtyy. Siirtymäkohdassa tehdään tiivistä yhteistyötä lähettävän ja vastaanottavan yksikön välillä tietojen siirtämisen varmistamiseksi. Yhteistyössä tärkeässä roolissa ovat varhaiskasvatuksen opettajan lisäksi muun muassa vastaanottavan yksikön varhaiskasvatuksen opettaja, luokanopettaja, erityisopettaja ja mahdollisuuksien mukaan myös koulukuraattori ja terveydenhoitaja. Lähettävä taho vastaa yhteistyön ylläpitämisestä. Tarvittaessa järjestetään yksilöllinen siirtopalaveri, johon huoltajilla on mahdollisuus osallistua.

Tiedonsiirrossa varhaiskasvatuksesta kaksivuotiseen esiopetuskokeiluun hyödynnetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Varhaiskasvatusyksikkö vastaa tiedon siirtymisestä kaksivuotisen esiopetuskokeilun kokeilupaikkaan.

Tiedon siirrossa kaksivuotisesta esiopetuksen kokeilusta alkuopetukseen hyödynnetään lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaa. Tiedot siirtyvät sähköisessä Wilma-ohjelmassa.

Tiedonsiirron osalta noudatetaan erikseen annettavaa ohjetta, jota kehitetään arvioinnin perusteella.

Tarkemmat yhteistyökäytännöt lähikoulun ja varhaiskasvatuksen kanssa kuvataan ja arvioidaan kokeilupaikan vuosisuunnitelmassa.

5. Opetuksen tavoitteet ja pedagoginen toteuttaminen kaksivuotisessa esiopetuksessa

Esiopetuksen pedagogisena tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä heidän laaja-alaista osaamistaan. Esiopetus on luonteeltaan eheyttettyä opetusta, joka muodostuu eri laajuisista ja eri tavoin toteutetuista oppimiskokonaisuuksista. Oppimiskokonaisuuksien suunnittelussa ja toteuttamisessa lähtökohtina ovat lasten kiinnostuksen kohteet ja näissä perusteissa opetukselle asetetut tavoitteet. Monipuolisiin työtapoihin, pedagogiseen dokumentointiin, opetuksen arviointiin ja oppimisen alueisiin liittyvät tavoitteet ovat opetuksen tavoitteita. Lisäksi esiopetuksen toteuttamisessa otetaan huomioon aiemmissa luvuissa kuvatut kaksivuotisen esiopetuksen yleiset tavoitteet sekä toimintakulttuurille ja lasten laaja-alaisen osaamisen edistämiseksi asetetut tavoitteet.

Esiopetuksessa käytetään varhaiskasvatukseen soveltuvaa pedagogiikkaa, jossa lasten oppimisen mahdollisuuksista ja hyvinvoinnista pidetään huolta koko päivän ajan. Esiopetuksen opettajalla on vastuu esiopetuksen suunnittelusta, toteutuksesta, arvioinnista ja kehittämisestä paikallisen kokeiluopetussuunnitelman mukaisesti. On tärkeää, että esiopetuksen koko henkilöstö tuntee opetussuunnitelman tavoitteet ja toimii yhdessä niiden saavuttamiseksi.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun osallistuvien lasten ikäero vaihtelee alle viisivuotiaista seitsemänvuotiaisiin. Lasten ikäerot sekä henkilökohtaisen kehittymisen erot otetaan huomioon kaikessa toiminnassa. Lisäksi otetaan huomioon se, että lasten kokemusten kesto varhaiskasvatukselle tyypillisestä oppimisesta ja toiminnasta vaihtelevat. Lasten mielenkiinnon kohteet, osaaminen ja kehittyvät taidot sekä tarve tarjota kullekin lapselle sopivasti haasteita ovat opetuksen suunnittelun lähtökohtia. Eri ikäiset lapset voivat osallistua kokeiluun yhteisissä ryhmissä.

Useimmat kaksivuotiseen esiopetukseen osallistuvista lapsista saavat esiopetuksen lisäksi varhaiskasvatusta. Jotta lasten päivät olisivat pedagogisesti laadukkaita ja eheitä, on tärkeää, että esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen henkilöstö sopivat arjen käytännöistä sekä suunnittelevat ja arvioivat toimintaa yhdessä.

5.1. Monipuoliset työtavat

Ohjattu ja lasten omaehtoinen leikki sekä havainnolliset, lasten aktiivisuutta ja luovuutta edistävät työtavat ovat olennainen osa kaksivuotisen esiopetuksen toimintaa. Työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavat esiopetukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Monipuolisilla työtavoilla tuetaan lasten kasvua ja oppimista, heidän laaja-alaisen osaamisensa (luku 2.6 Laaja-alainen osaaminen) kehittymistä sekä vahvistetaan heidän sosiaalisia taitojaan.

Esiopetuksessa työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Ne ovat osa vähitellen kehittyviä oppimisen taitoja, jota lapset tarvitsevat oppimisen polulla. Tämän vuoksi on tärkeää, että opettaja ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja ryhmissä, työpareina ja itsenäisesti. Leikkiin perustuvat sekä kokemukselliset ja toiminnalliset työtavat tarjoavat elämyksiä ja vahvistavat lasten oppimismotivaatiota. Tavoitteena on, että lapset käyttävät kaikkia aistejaan, liikkuvat, kehittävät muistiaan ja mielikuvitustaan sekä nauttivat oivaltamisesta. Yhdessä työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään, ihmettelemään, tutkimaan, päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia sekä toimimaan tavoitteellisesti yhteisen päämäärän suuntaisesti. Lapsille järjestetään myös mahdollisuuksia kokeilla ja toimia itsenäisesti.

Lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun, työtapojen valintaan ja tekevät erilaisia työtehtäviä. Tämä on arjen osallisuutta, jonka tavoitteena on tukea lasten aloitteellisuuden kehittymistä ja omaa vastuunottoa. Oppimista edistää se, että lapset ovat mukana miettimässä työskentelyn

tavoitteita ja he tietävät, mitä heiltä odotetaan. Tehtyjen valintojen ja työskentelyn onnistumista arvioidaan yhdessä.

Esiopetuksessa olevien lasten työskentelytaidot ovat kuitenkin vasta kehittymässä, joten opettaja vastaa siitä, että lapset saavat kokemuksia ja ohjausta eri tiedon ja taidon aloille sopivista työtavoista. Leikkiä, havainnointia, tutkimista ja fyysistä aktiivisuutta sisältävät työtavat ovat keskeisiä. Erilaiset työtavat tuovat myös vaihtelua lasten päiviin ja viikkoihin. Muun muassa riehakkaan leikin jälkeen lapset tarvitsevat mahdollisuuksia rauhoittua ja keskittyä työskentelemään jollain muulla tavalla.

Leikki on lapsille ominainen tapa toimia ja hahmottaa maailmaa. Erilaiset leikit edistävät lasten kehitystä, hyvinvointia ja tarjoavat lapsille monipuolisia mahdollisuuksia keksiä, harjoitella ja opetella uusia asioita. Leikkien mielikuvitusmaailmojen rakentaminen, erilaisten roolien ottaminen ja esimerkiksi sääntöjen määrittely tekevät leikeistä tärkeitä oppimisympäristöjä lapsille. Tämän vuoksi leikki eri muodoissaan on keskeinen työtapasi esiopetuksessa.

Opettajan ja muun henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, osallistua, ohjata ja rikastaa leikkejä pedagogisesti ja sukupuolisensitiivisesti. On tärkeää huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä. Lapsia kannustetaan tekemään leikeissä aloitteita ja ohjataan ottamaan toiset huomioon. Lasten leikkitaitojen kehittymistä tuetaan. Lasten omaehtoisten leikkien lisäksi yhdessä rakennetut pitkäkestoiset leikit luovat hyvän mahdollisuuden toteuttaa erilaisia oppimiskokonaisuuksia. Leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa voidaan luontevasti yhdistää erilaisia työtapoja, kuten draamaa, liikuntaleikkejä sekä leikillistä lukemista ja kirjottamista. Leikin aiheet voivat vaihdella lasten mielenkiinnon kohteiden mukaan vakavista teemoista hassutteluun ja ajankohtaisiin aiheisiin.

Leikin ohella tutkiva oppiminen on keskeinen työtapasi kaksivuotisessa esiopetuksessa. Yhteisen tutkimisen kohteeksi pyritään valitsemaan ilmiö, joka nousee esille lasten leikeistä, keskustelusta tai kysymyksistä. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, päätelmiä sekä keksimään ratkaisuja arjen ongelmiin ja kokeilemaan niitä. Tutkivaan toimintaan ja oppimiseen kuuluu havainnointia, kysymysten muotoilua, tiedon hankintaa, kokeilua, päättelyä, ratkaisujen keksimistä sekä dokumentointia ja tulosten esittämistä. Dokumentit ja tulosten esittäminen tuovat näkyväksi lasten ajattelua ja tiedon kehittymistä sekä vahvistavat lasten osallisuuden kokemusta.

Monipuolisten työtapojen käyttö edellyttää, että oppimisympäristöissä on riittävästi erilaisia leikkiin ja opetteluun soveltuvia materiaaleja, havainto- ja työvälineitä sekä mahdollisuuksia käyttää tieto- ja viestintäteknologiaa. Digitaalisten välineiden ja ohjelmien suunnitelmallinen hyödyntäminen rikastaa oppimista ja leikkiä. Monipuolisia tarjouksia sisältävät oppimisympäristöt luovat tilaisuuksia eriyttää lasten oppimista, sitoutua pitkäkestoiseen leikkiin ja kerrata opeteltua. Onnistumisen kokemuksilla ja työtapoihin liittyvällä kannustavalla palautteella tuetaan lasten myönteisen itsetunnon kehittymistä. Tavoitteena on, että lasten halu kokeilla ja opetella vahvistuu ja heille syntyy luottamus siihen, että he pystyvät oppimaan uutta.

Työtapoja kehitetään yhteisesti henkilöstön itsearvioinnin sekä lapsilta ja huoltajilta saadun palautteen perusteella.

5.1 Monipuoliset työtavat

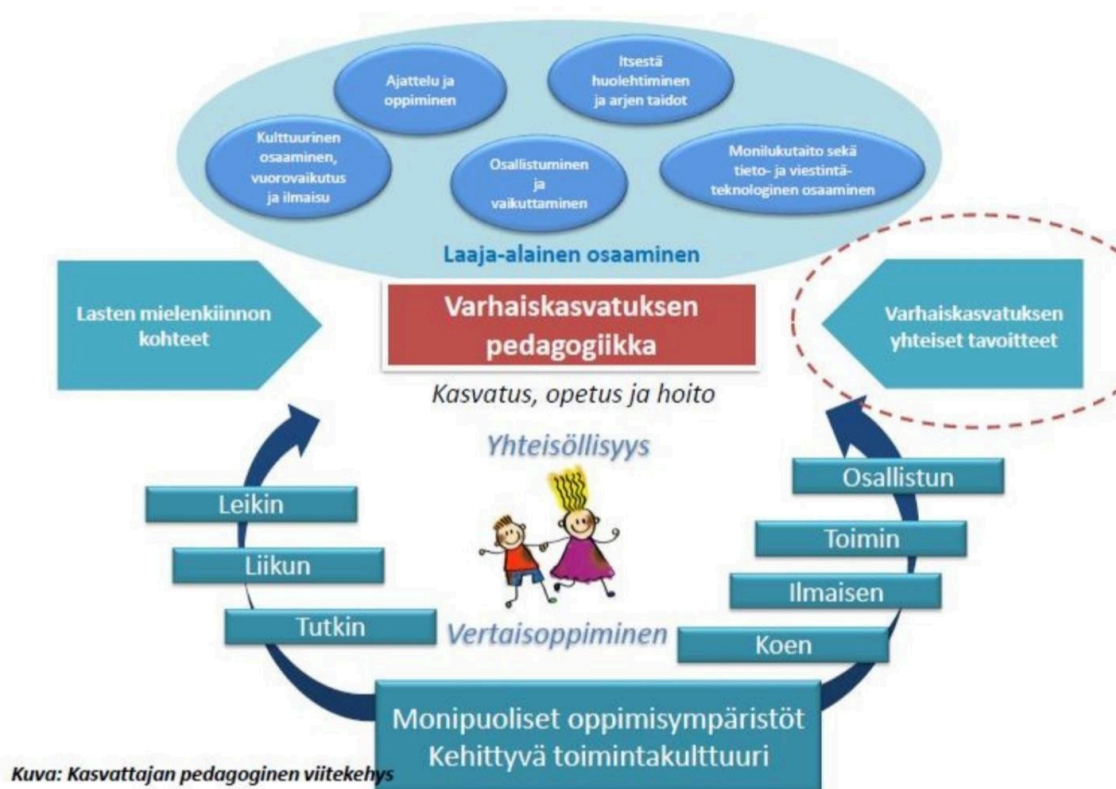
Varkauden kaupungissa järjestettävässä kaksivuotisessa esiopetuskokeilussa työtapojen valinnassa lähtökohtina ovat lapsen ainutlaatuisuus, toiminnan eheys ja kasvattajayhteisön yhteinen päätös. Työtapojen tulee tukea kokonaisvaltaisesti lasten kasvua ja oppimista sekä ajattelun ja oppimaan oppimisen taitoja. Lasten mielenkiinnon kohteet otetaan huomioon ja heille annetaan aikaa kiinnostuksen kohteidensa käsittelyyn. Oppimisen tueksi valitaan työtapoja, jotka auttavat lasta kokemaan oman työnsä ja tekemisensä merkitykselliseksi ja jotka sitten tukevat oppimismotivaatiota.

Leikin ohella tutkiva oppiminen on keskeinen työtapasi kaksivuotisessa esiopetuksessa. Yhteisen tutkimisen kohteeksi pyritään valitsemaan ilmiö, joka nousee esille lasten leikeistä, keskustelusta tai kysymyksistä.

Työtapoja valittaessa korostuvat myös lasten aktiivisuus ja kasvattajien ja lasten vuorovaikutuksellinen suhde. Kasvattajan tehtävä on yhdessä lasten kanssa luoda kasvu- ja oppimisprosessi, jossa kaikki oppivat. Toiminnan suunnittelu ja arviointi yhdessä lasten kanssa edellyttää kasvattajalta luovuutta ja tilanneherkkyyttä.

Työtapojen valintoja ohjaavia painotuksia

- leikki
- luovuus
- oppijan aktiivisuutta korostava oppimiskäsitys
- laaja-alaisen osaamisen edistäminen
- motivaation vahvistaminen
- eriyttäminen ja eheyttäminen
- yhteisöllisen oppimisen tukeminen
- tieto- ja viestintäteknologian hyödyntäminen
- toiminnallinen oppiminen

Kuva: Kasvattajan pedagoginen viitekehys

Kasvattajan pedagoginen viitekehys

5.2. Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on keskeinen osa kaksivuotisen esiopetuksen suunnittelua, toteuttamista sekä toiminnan arvioimista ja kehittämistä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnoinnin, dokumenttien kokoamisen ja näiden tulkinnan avulla tarkastellaan ja arvioidaan pedagogista toimintaa. Dokumentit voivat olla muistiinpanoja, valokuvia, lasten töitä tai vaikkapa videoita yhteisestä tekemisestä. Dokumentoinnin tavoitteena on tuottaa tietoa esiopetusryhmän toiminnasta sekä kunkin lapsen kehityksestä ja oppimisesta sekä ajattelusta ja mielenkiinnon kohteista. Dokumenttien avulla opettaja voi tehdä kunkin lapsen oppimista ja kehittymistä näkyväksi ja samalla motivoida lasta oppimaan.

Pedagoginen dokumentointi on osa opettajan ja muun henkilöstön työtä ja osa dokumentoinnista voi olla vain henkilöstön ammatilliseen käyttöön tarkoitettua. Lapset osallistuvat dokumentointiin

taitojensa mukaan ja heitä ohjataan kokomaan dokumentteja itselleen merkityksellisistä asioista. Esiopetusryhmän yhdessä valitsemien ja lasten henkilökohtaisesti valitsemien dokumenttien avulla voidaan havainnollisesti kertoa esiopetuksen toiminnasta huoltajille. Näin myös huoltajat pääsevät osallistumaan toiminnan arviointiin, ideointiin ja kehittämiseen.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin avulla opettaja ja muu henkilöstö oppivat tuntemaan yksittäisiä lapsia, ymmärtämään heidän vuorovaikutussuhteitaan sekä lapsiryhmän ja henkilöstön vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on auttaa toteuttamaan esiopetusta lapsilähtöisesti. Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapsen kasvun ja oppimisen tuen (luku 5 Lapsen kasvun ja oppimisen tuki) sekä oppilashuollon (luku 6 Oppilashuolto) toteuttamisessa. Lapsen oppimissuunnitelma, tehostetun tuen oppimissuunnitelma sekä erityisen tuen piirissä olevien lasten henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma ovat osa esiopetuksen pedagogista dokumentointia. Dokumentoinnin avulla saatua tietoa käytetään toimintakulttuurin, oppimisympäristöjen, työtapojen ja arvioinnin käytäntöjen jatkuvassa kehittämisessä esiopetuksen tavoitteiden mukaiseksi.

5.2 Pedagoginen dokumentointi

Havainnointi, dokumentointi ja arviointi ovat osa pedagogista prosessia. Henkilökunta havainnoi lasten toimintaa, havainnot dokumentoidaan ja lopuksi niistä keskustellaan ja niitä arvioidaan yhdessä tiimin kanssa. Dokumentit voivat olla visuaalisia, äänitallenteita tai kirjoitettuja tekstejä lapsen jokapäiväisestä elämästä. Havainnot ja dokumentteja tekevät niin lapset kuin henkilöstö. Havainnointi ja dokumentointi tuottavat tietoa lasten oppimisesta ja kehityksestä, ne yksilöivät lapset ja heidän perheensä ja osallistavat huoltajat varhaiskasvatukseen sekä tuottavat tietoa lapsiryhmän toiminnasta, lasten ajattelusta, kiinnostuksen kohteista, tarpeista ja elämästä monipuolisella ja konkreettisella tavalla. Niiden avulla myös opitaan ymmärtämään ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta, sekä lasten välisiä suhteita. Havainnoinnin ja dokumentoinnin avulla parannetaan varhaiskasvatuksen laatua, pedagogista työtä ja vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä. Kun henkilöstö reflektoi tehtyjä dokumentointeja ja muuttaa toimintaansa niiden pohjalta, dokumentointi on pedagogista.

Havaintojen ja dokumenttien pohjalta muokataan oppimisympäristöjä, menetelmiä, sisältöjä, työtapoja ja toiminnan tavoitteita lasten tarpeita ja kiinnostusta vastaavaksi. Dokumentoinnista saadun tiedon avulla voidaan sopivalla tavalla tukea lasten kehitystä ja oppimista. Dokumentointi on toiminnan suunnittelun perusta. Lasten osallisuus dokumentoinnissa on tärkeää. Pedagoginen dokumentointi on jatkuva prosessi, se ei ole lopputulos vaan tapa toimia, työkalu. Pedagogisen dokumentoinnin avulla henkilöstö voi arvioida omaa toimintaansa ja osoittaa vastuuvollisuuksia. Dokumentointia ei tehdä vanhempia varten tai siksi, että voitaisiin verrata yksittäisten lasten eritahtista oppimista ja kehitystä. Mutta dokumentoinnin avulla voidaan tehdä oppimista näkyväksi ja ohjata henkilöstön ja huoltajien välistä keskustelua muun muassa laittamalla lasten tekemiä töitä esille ja keskustelemalla, mitä juuri tässä työssä on opittu tai näyttämällä esimerkiksi videota prosessista, jossa tuotetaan joku lapsen tekemä työ.

Lapsesta tehtäviä dokumentteja ovat muun muassa

- lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma
- portfoliot
- kyselylomakkeet ja testit (lapsille ja huoltajille)
- havainnointi ja muistiinpanojen tekeminen
- valokuvat, videot ja äänitteet lapsesta

Lasten tekemiä dokumentteja ovat muun muassa

- valokuvat ja videot
- piirroksot ja muut työt
- palaute toiminnasta (verbaalinen ja nonverbaalinen)

Toiminnasta ja henkilöstöstä tehtäviä dokumentteja ovat muun muassa

- havainnointi
- itsearviointi
- arviointilomakkeet
- huoltajilta ja lapsilta saatu palaute

5.3. Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena

Arviointi on kiinteä osa esiopetusta[59]. Arvioinnilla on esiopetuksessa kaksi tehtävää: sen avulla suunnitellaan ja kehitetään opetusta sekä tuetaan kunkin lapsen hyvinvointia, kasvua ja oppimista. Arviointi on havainnoinnin, dokumentoinnin, arviointipäätelmien ja palautteen muodostama kokonaisuus, johon osallistuvat opettajien lisäksi muu esiopetuksen henkilöstö sekä lapset ja huoltajat.

Esiopetuksen tehtävänä on edistää yhteistyössä huoltajien kanssa lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiä[60]. Tavoitteellisen ja lasten kehitystä tukevan opetuksen edellytyksenä on, että opettaja saa tietoa lasten aiemmista kasvu ympäristöistä, kehitymisestä ja oppimisesta sekä mielenkiinnon kohteista. Näitä tietoja voivat antaa lapsen huoltaja, aiemman varhaiskasvatuksen henkilöstö sekä lapsi itse. On tärkeää, että opettaja saa myös tietoa lapsen mahdollisesta tuesta ja tuen tarpeista esiopetusta edeltävästä varhaiskasvatuksesta. Esiopetuksen opettaja hyödyntää tietoja lapsen henkilökohtaisten tavoitteiden suunnittelussa yhteistyössä huoltajan ja lapsen kanssa. Suunnittelun apuna voidaan käyttää lapsikohtaista oppimissuunnitelmaa. Suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa otetaan huomioon, että opetussuunnitelman tavoitteet ovat opetukselle asetettuja tavoitteita, eikä esiopetuksessa ole yleisiä lapsille asetettuja osaamistavoitteita.

Opettaja ja lasta ohjaava muu henkilöstö seuraavat kunkin lapsen kehittymistä ja oppimista esiopetuksen aikana. Seuraamisen kohteena ovat lasten työskentely, käyttäytyminen ja heidän oppimisensa edistyminen eri tiedon- ja taidonaloilla[61]. Seuraaminen perustuu jatkuvaan havainnointiin sekä monipuoliseen dokumentointiin. Lasten tekemät työt ja kertomat kokemukset ovat osa havainnointia ja dokumentointia. Myös huoltajan havainnot lapsensa oppimisesta ja hyvinvoinnista ovat arvokkaita. Kootun seurantatiedon ja sen perustalta tehtyjen arviointipäätelmien pohjalta opettaja kehittää opetusta ja oppimisympäristöjä sekä lasten mahdollisesti saamaa tukea.

Opettaja ja lasta ohjaava muu henkilöstö antavat lapsille päivittäin rohkaisevaa ja kannustavaa palautetta lasten vahvuuksista ja kehittämisalueilta. Koottua dokumentaatiota käytetään niin, että kukin lapsi voi havaita edistymistään. Tämä rakentaa lasten myönteistä käsitystä itsestään oppijana. On tärkeää, että huoltajat saavat usein palautetta lapsensa työskentelystä, käyttäytymisestä ja oppimisen edistymisestä, jotta he voivat osaltaan tukea lastaan[62].

Esiopetuksessa kehitetään lasten edellytyksiä itsearviointiin[63]. Lapsia rohkaistaan kuvaamaan, mistä he esiopetuksessa pitävät, missä he ovat omasta mielestään onnistuneet ja mitä he haluaisivat opetella jatkossa. Opettaja ohjaa lapsia myös pohtimaan yhteisen toiminnan onnistumista. Lasten oppimisen polun aikana vähitellen kehittyvä itsearviointitaito on osa oppimisen taitoja.

On tärkeää, että tarpeelliset tiedot kunkin lapsen esiopetuksen aikaisesta työskentelystä sekä kasvun ja oppimisen etenemisestä ovat perusopetuksen opettajan käytettävissä lapsen siirtyessä ensimmäiselle luokalle. Tämä varmistetaan esiopetuksen ja koulun henkilöstön sekä huoltajien ja lasten yhteistyöllä. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää esiopetuksen aikana koottuja kunkin lapsen etenemistä kuvaavia dokumentteja sekä lapsikohtaista oppimissuunnitelmaa tai HOJKSia. Kokeilukunta vastaa toimivien siirtymävaiheen käytäntöjen luomisesta (tarkemmin luvussa 3.3 Yhteistyö kaksivuotisen esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa). Tietojen siirrossa noudatetaan voimassa olevia säännöksiä.

Opettajat käyttävät lasten kasvun ja oppimisen seurannasta saamaansa arviointitietoa ja dokumentaatiota pedagogisessa suunnittelussa ja opetuksen uudelleen suuntaamisessa. Lapsilta ja huoltajilta saatu palaute otetaan huomioon toiminnan kehittämisessä.

Lapsille voidaan antaa molempien lukuvuosien päätteeksi kaksivuotisen esiopetuksen osallistumistodistus[64]. Todistus annetaan huoltajan sitä pyytäessä. Todistukseen merkitään todistuksen, kokeilukunnan, koulun/päiväkodin ja lapsen nimet sekä lapsen henkilötunnus ja todistuksen antamispäivä. Lisäksi todistukseen merkitään, että todistus on Opetushallituksen 5.2.2021 hyväksymien kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluopetussuunnitelman perusteiden mukainen. Todistus voi sisältää yleiskuvauksen toteutuneesta esiopetuksesta. Todistukseen ei merkitä lapsen persoonaan, oppimisen etenemiseen tai lapsen toimintaan liittyviä kuvauksia.

Toiminnan arviointi ja kehittäminen kokeilun aikana

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun toteutumista seurataan ja arvioidaan kansallisesti ja paikallisesti. Kokeilukunnan tulee osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin kokeilulainsäädännön mukaisesti [65]. Ulkopuolisen seurannan ja tutkimuksen lisäksi kokeilukuntien tulee itse arvioida kaksivuotista esiopetusta[66]. Kaksivuotisen esiopetuksen järjestämisessä on kyse kansallisesti merkityksellisestä kokeilusta, joten oman toiminnan tavoitteellinen arviointi ja kehittäminen on osa kokeilua ja edellyttää suunnittelua ja johtamista heti kokeilun alusta. Kokeilukunta vastaa siitä, millaisia toiminnan arvioinnin ja henkilöstön itsearvioinnin menetelmiä kokeilun aikana käytetään. Arvioinnin tavoitteena on tuottaa tietoa esiopetuksen toteutuneesta laadusta, kokeilun onnistumisesta ja kaksivuotiseen esiopetukseen liittyvistä kehittämisen kohteista.

[59] Perusopetuslaki 22 § 2 mom. (628/1998); Perusopetusasetus 14 § 2 mom. (852/1998)

[60] Valtioneuvoston asetus 5 § (422/2012)

[61] Perusopetuslaki 22 § 1 mom. (628/1998)

[62] Perusopetusasetus 10 § 1 mom. (852/1998)

[63] Perusopetuslaki 22 § 1 mom. (628/1998)

[64] Perusopetuslaki 22 § 2 mom. (628/1998)

[65] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta 10§ 1 mom. (1046/2020)

[66] Perusopetuslaki 21§ 2 mom. (2013/1296)

5.3 Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena

Varkauden kaupungissa järjestettävässä kaksivuotisessa esiopetuskokeilussa arviointi on laadunhallinnan ja työn kehittämisen lähtökohta. Kaksivuotisen esiopetuskokeilun arviointi on laaja kokonaisuus, jossa arvioinnin tasoja on monta ja arvioinnin kohteita eli arvioitavia asioita useita. Arviointiin osallistuu hallinto, henkilöstö, huoltajat, lapset ja yhteistyötahot.

Kansallisen tason arviointi

Opetussuunnitelman toteutumista arvioidaan kansallisten arviointimenetelmien avulla. Ohjausjärjestelmän normiosan muodostavat perusopetuslaki ja -asetus, valtioneuvoston asetukset, kokeiluopetussuunnitelman perusteet sekä paikallinen kokeiluopetussuunnitelma ja siihen perustuva kokeilupaikan vuosisuunnitelma.

Kansallisesta arvioinnista vastaa Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi. Kunnan/kaupungin tulee siirtää esiopetuksen oppilaiden tiedot KOSKI-palveluun. Tietoja hyödynnetään erilaisissa arviointi- ja seurantatutkimuksissa.

Arviointien avulla halutaan varmistaa koulutuksellista tasa-arvoa ja opetuksen laatua. Systemaattinen tiedonhankinta tuottaa tietoa kansalliselle ja alueelliselle tasolle, opetuksen järjestäjille sekä yksiköille.

Kuntatason arviointi

Kunnan tehtävä on arvioida suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti kaksivuotisen kokeiluopetussuunnitelma perusteiden pohjalta kaksivuotisen esiopetuskokeilun toteutumista

kokeilupaikassa. Kuntatasolla arvioidaan muun muassa lapsiryhmän kokoa ja henkilökunnan koulutustarpeita sekä kaksivuotisen esiopetuskokeilun opetussuunnitelmaa ja sen toteutumista.

Yksikkötason arviointi

Yksikkötason arviointiin osallistuu koko moniammatillinen kasvattajayhteisö. Kokeilupaikan toimintaa arvioidaan suhteessa asetettuihin tavoitteisiin ja sitä kehitetään saatujen tulosten pohjalta. Arvioinnin painopiste on yhteisön positiivisten voimavarojen esiin saamisessa niin, että arviointi lisää jaksamista ja tukee toiminnan kehittämistä

Yksilötason arviointi

Yksilötason arviointiin osallistuvat kasvattajat, huoltajat ja lapset. Jatkuva arviointi on keskeinen osa kasvattajan työtä. Kasvattajan itsearvioinnin lähtökohta on se, että hän tuntee esiopetussuunnitelman niin hyvin, että voi peilata käytänteitään suunnitelmaan kirjattuihin käytänteisiin.

Lähtökohtana huoltajien antamalle arvioinnille on, että kokeilun esiopetussuunnitelma on aktiivisesti käytössä ja sen sisältö on huoltajien tiedossa. Huoltajat arvioivat esiopetusta niiltä osin, mitä itse näkevät ja kokevat. Huoltajien ja lasten osallistuminen arviointiin on osa jatkuvaa kehittämistä. Huoltajat seuraavat ja arvioivat kaksivuotisen kokeilun esiopetussuunnitelman tavoitteiden toteutumista.

Huoltajien suorittama arviointi voidaan jakaa päivittäiseen ja kohdennettuun arviointiin. Päivittäinen arviointi on spontaania esimerkiksi esiopetuspäivän kulkuun, toimintaperiaatteisiin, henkilökunnan rooliin, ilmapiiriin tai lapsen käyttäytymiseen liittyvää pääosin suullista tai esimerkiksi Wilman kautta saatua palautetta. Tämä arviointi on arvokasta ja ehdottomasti dokumentoitava ja saatettava kasvattajayhteisön tietoon. Kohdennetussa arvioinnissa on arvioinnin kohteeksi valittu tietty asia tai tietyt asiat. Huoltajat arvioivat toimintaa suhteessa esioppilaan oppimissuunnitelmakeskusteluissa yhteisesti sovittujen tavoitteiden toteutumiseen.

Esiopetuksessa lapsi on sekä arvioija että arvioinnin kohde. Tietoa lapsesta saadaan epäsuorasti esimerkiksi havainnoimalla lasta tai haastatteleamalla huoltajia. Tärkein tieto saadaan kuitenkin suoraan lapselta, koska silloin lapsen oma mielipide, kokemus, yksilölliset oppimisprosessit ja mielenkiinnonkohteet tulevat huomioiduksi ja tuen tarve määritetyksi.

Arviointia koskeva tiedonsiirto

- tiedonsiirto lapsen aiemmista kasvu- ja oppimisympäristöistä esiopetukseen
- lapsen oppimissuunnitelmien laatiminen ja tavoitteiden asettaminen yhteistyössä huoltajien ja lapsen kanssa
- seuranta ja ohjaava palaute
- palautekeskustelu esiopetusvuodesta ja tavoitteiden saavuttamisesta lapsen ja huoltajien kanssa
- tiedonsiirto alakouluun

Arviointitietoa hyödynnetään esiopetuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä:

- opetuksen suuntaamiseen
- oppimisympäristöjen muokkaamiseen ja kehittämiseen
- varmistamaan lapsen oikea-aikainen tuki ja oikeanlaiset tukitoimenpiteet
- moniammatillisen yhteistyön kehittämiseen lapsen sujuvan opinpolun ja hyvinvoinnin turvaamiseksi

Lapsen kasvun, kehittymisen ja oppimisen arvioinnin pohjana on lapsihavainnointi. Havainnointi on jatkuva prosessi, jossa painopisteenä ovat lapsen vahvuudet ja vuorovaikutus lapsen ja huoltajien kanssa.

Varkaudessa painotetaan monipuolista ja vuorovaikutuksellista arviointia. Vuorovaikutuksessa tapahtuva arviointi on ohjaavaa ja keino tukea lapsen oppimista. Oppimista edistävää palaute on kuvailevaa, ja se avaa ja ratkoo oppimisen ja kasvamisen solmukohtia.

Kuvaileva ja ohjaava palaute tekee näkyväksi oppimisen prosessin ja auttaa lasta ymmärtämään

- mikä on tavoitteena
- mitä hän jo osaa
- kuinka on oppinut
- miten hän voi edistää omaa oppimistaan ja parantaa suoriutumistaan

Arviointi vaikuttaa merkittävästi siihen, millaisen käsityksen lapset muodostavat itsestään oppijoina ja ihmisinä. Siksi aikuisen antaman palautteen ja ohjauksen laatu nousee erittäin merkittävään asemaan. Kasvattajalta vaaditaan havainnointia ja herkkyyttä nähdä lapsi osaavana ja oppivana yksilönä.

Vuorovaikutteisessa ja lasta arvostavassa arviointiprosessissa lapsen kokemus omien kykyjen riittävydestä, oman roolin merkityksellisyydestä ja vastuunsaamisesta omassa yhteisössä vahvistuu, hänen luottamuksensa omiin kykyihinsä kasvaa ja myös hänen halunsa toimia lisääntyy. Kasvattajat saavat tietoa siitä, mihin suuntaan opetusta ja kasvatusta suunnataan ja millaisia toimintamalleja otetaan käyttöön.

Yhteistyö kodin kanssa on osa hyvää arviointikulttuuria. Arviointi tapahtuu aina vuorovaikutuksessa huoltajien kanssa, ja lapsesta kootut havainnot ja arviointitieto tulee saattaa huoltajien tietoon. Yhteistyössä ja keskustellen huoltajien kanssa tavoitteiden suuntaa tarkistetaan ja uusia tavoitteita asetetaan.

Tärkeää

- arviointi kohdistuu lapsen omiin suorituksiin, eikä lasten suorituksia verrata toisiinsa
- arviointi ei kohdistu lapsen persoonaan, temperamenttiin tai muihin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin
- ottaa huomioon lasten erilaiset tavat oppia ja työskennellä
- ottaa huomioon lasten ikäkausi, kehitystaso ja oppimisedellytykset
- lapsia ohjataan niin yksilönä kuin ryhmänä havainnoimaan oppimista, sen edistymistä sekä siihen vaikuttavia tekijöitä
- kannustaa lapsia vertaisarviointiin eli antamaan palautetta toisilleen
- itsearviointin ja vertaisarviointin taitojen kehittäminen
- monipuoliset arviointikäytännöt

Kasvattajan muistilista

- ole läsnä
- arvosta lapsen tekemää
- anna lapselle aikaa ajatella itse ja kertoa ajatuksistaan
- mahdollista lapsen oman toiminnan suunnittelu
- kysymyksiä: Miten opin? Missä onnistuin? Mitä olisin voinut tehdä toisin?
- järjestä toiminta havainnointia tukeväksi (pienryhmätilanteet, leikki, perushoitotilanteet)
- dokumentoi
- anna lapsen mahdollisuus valita työvälineet ja työskentelytapa
- keskustele havainnoistasi omassa tiimissäsi
- kyselyt ovat hyviä, keskustelut vielä parempia

Lapsen itsearviointin tulee olla luonnollinen, johdonmukainen ja systemaattinen osa esiopetuksen toimintaa. Lapsen itsearviointitaitoja kehitetään keskustelemalla ja tekemällä pedagogisesti hyviä kysymyksiä ja kiinnittämällä lapsen huomio hänen omaan toimintaansa, oppimiseensa ja kehittymiseensä.

Varkaudessa noudatetaan Eskarin arki -materiaaliin sisältyvää havainnointikäytäntöä. Materiaalia käytetään apuna, kun hankitaan tietoa lapsen vahvuuksista sekä tuen tarpeista, oppimisesta, kehittymisestä ja mielenkiinnonkohteista.

Havainnoinnin tukena ja tuen tarpeiden selvittämiseen käytetään kunnassa erikseen päätettyjä arviointimenetelmiä ja taitokartoituksia. Kartoitukset toteutetaan osana lapsen ja esiopetuksen arkea. Niiden avulla saatavaa tietoa hyödynnetään kasvun, kehityksen ja oppimisen tavoitteiden asettamisessa sekä oppimisympäristön, oppimismenetelmien ja työtapojen valinnassa.

Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen laatua arvioidaan ja kehitetään tällä hetkellä Varkaudessa seuraavilla keinoilla

- kansallinen arviointi (Karvi)
- asiakastyytyväisyyskysely
- osavuositarkastus ja tilinpäätös (talousarvioon kirjattujen sitovien toiminnallisten tavoitteiden ja resurssien toteutuminen)
- henkilöstökertomus
- henkilöstön työhyvinvointikysely ja esimieskysely
- kaupunkikohtaiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja esiopetussuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden arviointi

Toimintayksikkötasolla

- kvartaaleittain toteutettava palautekysely henkilöstölle ja asiakkaille
- yksikkökohtaisiin varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelmiin kirjattujen tavoitteiden toteutuminen
- lapsikohtaisen esiopetus- ja varhaiskasvatussuunnitelman toteutuminen
- päivittäiset vuorovaikutustilanteet huoltajien kanssa
- henkilöstön tiimipalaverit ja itsearviointit
- henkilöstökokoukset
- työkehittämisillat ja kehittämispäivät
- kehityskeskustelut
- tiimikehityskeskustelut
- lasten mielipiteet ja arviot

Arviointikohteita varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa ovat muun muassa

- varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen laatu
- varhaiskasvatussuunnitelma/esiopetussuunnitelma ja sen tavoitteet
- fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen ympäristö
- tavoitteiden toteutuminen tiimissä ja työyksikössä
- henkilöstön työhyvinvointi, osaaminen ja ammattitaito
- yhteistyö perheiden ja yhteistyötahojen kanssa

Arviointimenetelmä	Aikataulu	Arvioija
Jatkuva arviointi keskustellen	Jatkuvasti toiminnan kuluessa	Lapset, huoltajat ja kasvattajat yhteistyössä
Haastattelu tai muu palautteen kerääminen	Jatkuvasti toiminnan kuluessa	Lapsi
Haastattelu tai muu palautteen kerääminen (esim. oppimissuunnitelman tavoite- ja arviointikeskustelu)	Vähintään kaksi kertaa vuodessa	Lapsi ja huoltajat
Asiakaskysely huoltajille (kunnassa päätetty arviointimenetelmä)	vähintään kerran vuodessa	Huoltajat
Toiminta- ja oppimiskokonaisuuksien arviointi (lomake)	Jatkuvasti toiminnan kuluessa	Kasvattajatiimi/Kasvattaja
Vuosisuunnitelman arviointi (Wilma)	Vuosittain toukokuussa	Kasvattajatiimi
Kehityskeskustelu esimiehen kanssa	kerran vuodessa	Kasvattaja
Henkilöstölle suunnattu laatuksely (kunnassa päätetty arviointimenetelmä)	kerran vuodessa	Kasvattaja

Arviointi

Lukuvuoden päättyessä esiopetuksesta annetaan todistus. Todistus laaditaan Varkauden kaupungin todistus pohjalle, joka on Opetushallituksen 22.11.2014 hyväksymien esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukainen.

5.4. Oppimisenalueet kaksivuotisessa esiopetuksessa

Oppimisenalueet muodostuvat eri tiedon- ja taidonaloihin liittyvistä, esiopetuksen kannalta oleellisista opetuksen tavoitteista. Vaikka oppimisen alueita muodostettaessa on otettu huomioon laaja-alaisen osaamisen tavoitteet, on tärkeää, että opettaja ottaa ne huomioon opetusta suunnitellessaan. Oppimisen alueiden tavoitteet ovat opettajan työtä ohjaavia tavoitteita. Lasten eheän päivän ja oppimisen jatkumon varmistamiseksi on tärkeää, että koko henkilöstö tuntee oppimisen alueiden tavoitteet ja muut luvussa 4 (Oppimisenalueet kaksivuotisessa esiopetuksessa) määritellyt opetuksen tavoitteet.

Tässä luvussa kuvatut oppimisenalueet on ryhmitelty viideksi kokonaisuudeksi.

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn

Kuhunkin kokonaisuuteen on koottu tavoitteita, joilla on toisiinsa liittyviä opetuksellisia ja kasvatuksellisia tehtäviä. Eheytetyn opetuksen periaatteiden mukaisesti opettaja yhdistelee eri oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä pedagogisesti tarkoituksenmukaisella tavalla esiopetuksen oppimiskokonaisuuksia suunnitellessaan.

Oppimisen alueiden rinnalla toinen opetuksen suunnittelun ja toteuttamisen kannalta tärkeä tekijä ovat lasten mielenkiinnon kohteet. Tietoa lasten mielenkiinnon kohteista saa muun muassa havainnoimalla lasten toimintaa sekä keskustelemalla lasten ja heidän huoltajiensa kanssa. Myös lasten aiemman varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on tietoa lasten kiinnostuksen aiheista. Opettaja käyttää koottua tietoa lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja lasten oppimisen yksilöllisessä tukemisessa. Lasten mielenkiinnon kohteet muuttuvat ja vaihtuvat esiopetuksen kuluessa, joten havainnointi ja yhteinen keskustelu ovat tärkeitä koko esiopetuksen ajan.

Lasten mielenkiinnon kohteiden huomioiminen on osa lapsilähtöistä esiopetusta. Kiinnostavien asioiden ja teemojen opettelu motivoi lapsia oppimaan ja iloitsemaan oppimastaan. Samalla lapset saavat kokemuksia siitä, että heidän ajatuksensa ovat tärkeitä. Opettajan tehtävä on myös ohjata lapsia kokeilemaan ja opettelemaan uusia tietoja ja taitoja oppimisen alueiden mukaisesti. Lasten kanssa tutustutaan oppimisen alueiden sisältöön ja jutellaan siitä, mitä ne tarkoittavat.

Esiopetus on eheytettyä opetusta, joka toteutetaan oppimiskokonaisuuksina. Oppimiskokonaisuuksien kesto ja toteutustapa vaihtelevat valitun aihepiirin, tilanteen ja lasten oppimisen etenemisen mukaan. Lapset osallistuvat oppimiskokonaisuuksien suunnitteluun ja toteutumisen arviointiin opettajan ohjauksessa kehittyvien taitojensa puitteissa. On tärkeää, että jokaisella lapsella on mahdollisuus oppia ja työskennellä omaan tahtiinsa sekä kehittää taitojaan vuorovaikutuksessa toisten lasten, opettajan ja muun henkilöstön kanssa monipuolisissa oppimisympäristöissä. Oppimiskokonaisuuksien tehtävä on tarjota lapsille uusia ja innostavia oppimiskokemuksia sekä mahdollisuuksia työskennellä kullekin lapselle sopivia oppimisen haasteita sisältävien tehtävien parissa. Opetuksessa otetaan huomioon lasten erilaiset tuen tarpeet ja annetaan lapsille riittävästi tukea heti tuen tarpeen ilmetessä.

5.4.1. Kielten rikas maailma

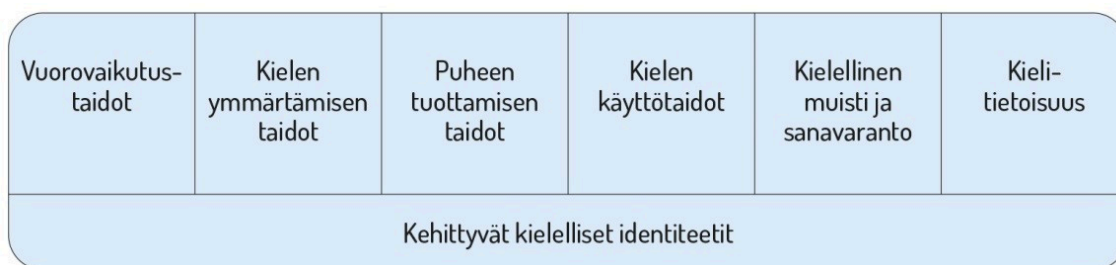
Esiopetusiässä kielestä tulee yhä vahvemmin lasten ajattelun, ilmaisun ja vuorovaikutuksen sekä oppimisen että tiedonhankinnan väline, jonka avulla he jäsentävät arkeaan ja rakentavat maailmankuvaansa. Kieli antaa lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kaksivuotisessa esiopetuksessa olevien lasten kielelliset taidot ja valmiudet vaihtelevat paljon. Opetusta eriyttämällä tarjotaan jokaiselle lapselle sopivia haasteita ja uuden oppimisen iloa. Esiopetuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin sekä tekstien tuottamiseen

ja tulkitsemiseen. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.6 Laaja-alainen osaaminen). Lisäksi se on yhteydessä seuraaviin laaja-alaisen osaamisen alueisiin: ajattelu ja oppiminen, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen. Esiopetuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan. Myönteinen palaute on tärkeää oppimisen ja motivaation kannalta.

Esiopetuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään esiopetuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä tarkentavia näkökulmia esiopetuksessa käsitellään luvussa 4.5 (Kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä tarkentavia näkökulmia).

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Lasten kielelliset identiteetit** (kuvio 1) kehittyvät, kun heitä ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 1. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet esiopetuksessa.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa jokaisen lapsen **kielellisten taitojen ja valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä.

Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen kieli- ja tekstiympäristö. Lapsille tulee olla tarjolla monipuolista kuunneltavaa, luettavaa ja katseltavaa. Opetuksessa käytetään erilaisia tekstejä kuten lastenkirjallisuutta, lasten tietokirjoja, lehtiä, verkkotekstejä ja äänikirjoja. Lapsille luetaan ja kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaidon kehittymistä tukee se, että esiopetuksessa laajan tekstikäsitteilyksen mukaisesti puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, audiitiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä. Oppimisympäristöt suunnitellaan niin, että niissä on lapsille runsaasti mahdollisuuksia havainnoida ja tutkia kieltä; lukea, puhua ja kirjoittaa sekä laajentaa sanavarantoaan. Lapsia ohjataan tarkoituksenmukaiseen kynäotteeseen ja näppäintaitoihin.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Vuorovaikutustaitoja vahvistavat lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja se, että heidän aloitteisiinsa vastataan. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan rohkaisemalla lapsia vuorovaikutukseen toisten lasten ja henkilöstön kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan kysymistä, pyytämistä, neuvottelemista ja toimimista erilaisissa tilanteissa. Opetuksessa voidaan käyttää erilaisia toiminnallisia menetelmiä kuten draamaa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen, keskusteleminen ja erityyppisten tekstien käsittely tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa esiopetuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Puheen tuottamisen taitoja vahvistetaan ohjaamalla kertovaan puheeseen ja keskusteluun eri tilanteissa. Yhteisissä keskusteluissa lapset kehittävät taitojaan kysyä, päätellä ja arvioida kuulemaansa. Opetuksessa voidaan harjoitella keskittyneitä kuuntelua ja vuorottelua sekä intonaatiota, puheen sujuvuutta ja ymmärrettävyyttä.

Lasten **kielen käyttötaitoja** vahvistetaan tarkastelemalla kielen käyttämistä eri tilanteissa. Erilaisiin teksteihin tutustumalla tuetaan kielen käyttötaitojen kehittymistä sekä puhutun ja kirjoitetun kielen erojen havaitsemista. Lapsia ohjataan kertomaan, kuvailemaan ja selittämään sekä ilmaisemaan mielipiteensä ja eläytymään erilaisiin teksteihin.

Lasten **kielellisen muistin ja sanavarannon** kehitystä tuetaan esimerkiksi loruilla ja laululeikeillä, kielellä leikkittelyllä, nimeämisellä sekä käyttämällä erilaisia kuvaavia sanoja ja uusia käsitteitä. Erilaisten tekstien lukeminen, tarinoiden kerronta ja yhteinen keskustelu luetun pohjalta auttavat lapsia ymmärtämään lukemisen merkitystä mikä edistää oppimismotivaatiota. Opettajan mallintamisen ja erilaisten harjoitusten avulla lapset saavat kokemuksia siitä, miten puheen voi muuttaa kirjoitetuksi kieleksi ja kirjoitetun kielen puheeksi.

Lähiympäristön eri kielten ja lapsen oman kielenkäytön havainnointi tukee **kielitietoisuuden kehittymistä**. Opettajan tehtävänä on lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Lasten huomiota suunnataan sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten äänneisiin, kirjaimiin, tavuihin ja sanoihin. Lapsia ohjataan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti. Lapsia innostetaan yhdessä ja omatoimisesti tunnistamaan ja tuottamaan eri tavoin kirjaimia, sanoja ja tekstejä taitojensa ja mielenkiintonsa mukaisesti heille mielekkäissä asiayhteyksissä. Heitä kannustetaan ilmaisemaan itseään ja tuomaan ajatteluaan näkyväksi tuottamalla omia puhuttuja, kirjoitettuja ja audiovisuaalisia tekstejä. Tekstien tuottamisessa hyödynnetään käsin kirjoittamisen lisäksi digitaalista tekstinkäsittelyä. Opetuksessa voidaan käyttää esimerkiksi erikielisiä lauluja, leikkejä ja viittomia.

5.4.1 Kielten rikas maailma

Varkaudessa kielikasvatus liitetään lasten arkeen, se huomioidaan, suunnitellaan ja toteutetaan osana kaikkia oppimiskokonaisuuksia ja lasten päivittäistä kaksivuotista esiopetusta. Kasvattajien toiminnalla ja oppimisympäristöjä muokkaamalla osoitetaan, että lapsen oma äidinkieli on arvokas. Kielelliset valmiudet vahvistuvat ja kieli rikastuu.

Kielen oppiminen tapahtuu luonnollisissa arkipäivän toiminnoissa ja ohjauksessa. Pääpaino on sanaston ja peruskäsitteiden oppimisessa sekä arjen kielitaidon vahvistamisessa. Lapsen suomen kielen kehittymistä tuetaan leikinomaisin ja toiminnallisin keinoin. Lasta tuetaan ja rohkaistaan osallistumaan lapsiryhmän toimintaan ja leikkiin.

Maahanmuuttajataustaisten lasten varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lasten tasapainoista kehitystä ja integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Suomen kieltä käytetään päivittäisissä toiminnoissa, leikeissä, lauluissa ja loruissa. Lasten kanssa opetellaan ilmaisemaan asioita suomen kielellä. Apuna käytetään muun muassa elekieltä, viittomia sekä kuvia. Tavoitteena on lasten kotoutuminen, suomen kieleen tutustuminen varhaiskasvatuksen keinoin sekä se, että lapset oppivat ymmärtämään suomen kielistä puhetta ja ilmaisemaan itseään suomen kielellä.

Suomi toisena kielenä -opetus on kaksi- tai monikieliselä lapselle annettavaa opetusta, jolla tuetaan lapsen kommunikoinnin taitoja ja kielen kehittymistä. Kaksi- ja monikieliseksi määritellään lapsi, joka tarvitsee ja käyttää kahta tai useampaa kieltä säännöllisesti päivittäisessä elämässään.

Varkauden kaupungin S2-suunnitelma on osa kaupungin varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelmaa. Suunnitelman avulla taataan lapselle tavoitteellinen, pitkäjänteinen ja selkeästi etenevä S2-opetus. Suunnitelma on tehty työväliseksi Varkauden kaupungin varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen.

Lapsi kuuntelijana

- keskittyminen
- oman vuoron odottaminen
- kykenee olemaan hiljaa, kun toisella on kerrottavaa
- ohjeen kuunteleminen ja sen mukaan toimiminen
- eläytyminen ja kuullun, nähdyn ja koetun työstäminen
- päätelmien tekeminen kuullusta tekstistä
- tunnelman ja mielialan tunnistaminen

Lapsi puhujana

- halu puhua ja ilmaista itseään kertomalla
- rohkeus itseilmaisuu ja kysymiseen
- äänenkäytön harjoittelu
- vastavuoroisen keskustelutaidon kehittyminen
- improvisointi, leikki, draama

Lapsi ajattelijana

- sadutus, jatkokertomukset
- portti kirjallisuuteen/sanataiteeseen
- omat tuotokset
- mielikuvitus

Kielellinen tietoisuus (lapsen kanssa havainnoidaan seuraavia kielen rakenteita ja muotoja)

- sanoilla leikkely
- nimeäminen
- luku- ja kirjoitustaidon merkityksen huomaaminen
- kirjainmuotojen tunnistaminen ja tuottaminen (suuraakkoset)
- riimien tunnistaminen ja muodostaminen
- kirjain-ääne vastaavuus
- äänteiden tunnistaminen sanoista
- tavuttaminen
- tavujen yhdistäminen sanaksi

- äänneiden yhdistäminen sanaksi
- kielellinen työmuisti

Kasvattajan muistilista

- kiinnitä huomiota omaan puheeseesi ja ohjeiden antamiseen
- muista avainsanojen painotus, erityisesti uusien asioiden yhteydessä
- käytä selventäviä sanoja, kuvia ja muuta visuaalista materiaalia

5.4.2. Ilmaisun monet muodot

Lasten oppimisedellytykset, sosiaaliset- ja vuorovaikutustaidot ja myönteinen minäkuva vahvistuvat, kun he saavat valmiuksia ympäröivän maailman jäsentämiseen. Nämä valmiudet kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja ilmaisevat itseään ja maailmaa erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Eri ilmaisutavoissa toteutuvat hahmottamisen, tekemisen ja tulkinnan vaiheet.

Esiopetuksessa jokaisella lapsella tulee olla mahdollisuus taiteellisiin elämyksiin, kokemuksiin ja omaan ilmaisuun. Ilmaisun eri muodot tuovat näkyväksi lapsen ajattelua, tunteita sekä tapaa nähdä ja kokea maailmaa. Harjoittelu tukee hyvinvointia sekä lasten keskittymiskyvyn, vuorovaikutus-, ongelmanratkaisu- ja itsesäätelytaitojen kehittymistä. Ilmaisun eri muotojen harjoittelu vahvistavaa lasten kuuntelemisen, tavoitteellisen toiminnan ja vertaispalautteen taitoja. Erityistä huomiota kiinnitetään pienimpien lasten ilmaisutaitojen vahvistamiseen. Samalla heidän mahdollisuutensa osallistua ja tulla kuulluksi vahvistuvat.

*Esiopetuksen tehtävä on kehittää lasten ilmaisua **musiikillisen, kuvataiteellisen, käsitöiden sekä suullisen ja kehollisen ilmaisun** perustaitoja harjoittelemalla. Kulttuurin ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä monilukutaidon kehittymistä. Eri ilmaisumuotojen käyttö esiopetuksen arjessa ja juhlissa tarjoaa mahdollisuuksia tuoda esille kulttuurista moninaisuutta ja iloita siitä.*

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksessa lapsia rohkaistaan ja ohjataan käyttämään ilmaisun eri muotoja. Opetus suunnitellaan niin, että lapset saavat elämyksiä taiteesta sekä kokemuksia luovasta prosessista ja siihen kuuluvasta suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin kokonaisuudesta. Toiminnan lähtökohtana ovat lasten aistimukset, havainnot ja kokemukset. Lapsia kannustetaan kertomaan ideoistaan, työskentelystään ja niihin liittyvistä erilaisista kokemuksista. Toiminnan tuotoksia tarkastellaan yhdessä, ja yhteinen tekeminen näkyy oppimisympäristöissä. Lasten ilmaisussa ja työskentelyn dokumentoinnissa käytetään monipuolisesti erilaisia materiaaleja ja välineitä. Opetuksessa hyödynnetään monipuolisesti eri oppimisympäristöjä ja lähiseudun kulttuuritarjontaa. Taiteen, kulttuurin ja eri ilmaisun muotojen harjoittelu ja kokeilut edellyttävät esiopetuksen toimintakulttuurin systemaattista kehittämistä.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Esiopetuksen **musiikillinen toiminta** on monipuolista ja moniaistista, ja sen tavoitteena on vahvistaa lasten kiinnostusta ja omakohtaista suhdetta musiikkiin. Lapsille tarjotaan kokemuksia laulun, tanssin, liikkeen, soiton ja oman musiikin luomisen avulla. Heidän kanssaan opetellaan lauluja ja tutustutaan monipuolisesti eri musiikkityyleihin ja soittimiin. Musiikilla leikitään, kokeillaan ja improvisoidaan. Lasten kanssa havainnoidaan äänen tasoa, kestoa, voimaa ja sointivärejä musiikillisessa toiminnassa. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehoittamisesta. Opetus tarjoaa lapsille kokemuksia erilaisista tavoista tehdä musiikkia yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteista.

Esiopetuksessa harjoitellaan monimateriaalisten **käsitöiden tekemistä** ja erilaisten työvälineiden käyttöä. Lapsia innostetaan käsitöiden tekemiseen, jolla vahvistetaan heidän suhdettaan käsityökulttuuriin ja myönteisiä osallisuuden kokemuksiaan. Lasten kanssa kokeillaan sekä kovien (esim. kivi, puu, metalli) että pehmeiden (esim. villa, sammal, kangas) materiaalien käyttöä ja opetellaan niiden käsittelyssä tarvittavia tekniikoita ja perustaitoja. Lapsia rohkaistaan suunnittelemaan ja toteuttamaan erilaisia käsitöitä mielikuvituksensa, kiinnostuksen kohteidensa ja omien taitojensa puitteissa yhdessä toisten kanssa. Lapset suunnittelevat ja valmistavat aikuisten tuen avulla loogisesti eteneviä, pienten lasten osaamistasolle suhteutettuja, pitempikestoisia käsityöprosesseja. Työskentelyssä hyödynnetään paikallisia tai lapsiryhmän taustoihin liittyviä käsityöperinteitä sekä kierrätysmateriaaleja.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Esiopetuksessa tuetaan lasten **kuvallisen ajattelun ja kuvailmaisun** kehittymistä tekemällä, tulkitsemalla ja arvioimalla erilaisia kuvia. Opeteltava asia suunnitellaan lasten kokemusmaailmasta ja kiinnostuksen kohteista lähtien. Lapsia rohkaistaan kokeilemaan erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja. Kuvan tekemisen taitoja harjoitellaan moniaistisesti esimerkiksi maalaamalla, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tuottamiensa kuvien lisäksi taideteoksia, median kuvia, esineiden muotoilua sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väriihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Lapsia rohkaistaan **suulliseen ja keholliseen ilmaisuun** monipuolisten harjoitusten ja leikin avulla. Tavoitteena on, että lapset saavat kokemuksia siitä, miten kielellä, äänellä ja keholla voidaan leikkiä ja kehittää vuorovaikutus- ja ilmaisun taitoja monipuolisesti. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä ilmaisun ja vuorovaikutuksen keinoin. Opetuksessa hyödynnetään esimerkiksi toimintaan sopivia loruja, runoja, satuja, kertomuksia, näytelmiä sekä muuta kirjallisuutta. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhdessä suunnitellusta prosessista ja yhteisestä esittämisestä. Ilmaisumuotoina voidaan käyttää esimerkiksi draamatoimintaa, sanataidetta, tanssia ja sirkusta.

5.4.2 Ilmaisun monet muodot

Varkauden kaksivuotisessa esiopetuksessa lapsia rohkaistaan sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun muun muassa leikin, draaman ja tanssin keinoin. Materiaalien ja välineiden tulee olla lasten saatavilla

Kaksivuotisen esiopetuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten musiikillisen, kuvallisen sekä sanallisen ja kehollisen ilmaisun kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisu eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Mahdollisuus monipuoliseen taiteelliseen kokemiseen ja tekemiseen on henkilöstön vastuulla.

Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla. Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Kaksivuotisessa esiopetuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Kaksivuotisen esiopetuksen musiikillisen ilmaisun tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua sekä rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun ja nikkaroinnin avulla.

Käsityöllisen toiminnan ja ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia pehmeitä ja kovia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten käsityöllisessä toiminnassa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä, että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Kulttuurikasvatuksen suunnitelma Kulttuuriketju, ja siihen liittyvät yhteistyötahot täydentävät esiopetuksen ilmaisukasvatusta.

Musiikki

Musiikillisen toiminnan tavoitteita ovat muun muassa

- kokonaisvaltaisen kehityksen ja oppimisvalmiuksien tukeminen
- kiinnostuksen herääminen ääntä ja musiikkia kohtaan
- positiivisia kokemuksia ja elämyksiä – yhdessä musisoiminen
- yhteenkuuluvuuden tunne (yhdessä tekeminen ja toimiminen)
- ilmaisun vahvistuminen
- esiintymisen harjoittelu ja siitä nauttiminen
- keskittymistaitojen kehittyminen
- kulttuuriperinnön siirtäminen
- äänten tunnusteleminen ja äänen tuottamisen tapoihin tutustuminen

Musiikillisen toiminnan työtapoja ja ilmaisumuotoja ovat muun muassa

Laulaminen

- luontevan äänenkäytön harjoittelu
- laulujen oppiminen

Soittaminen

- erilaisiin soittimiin tutustuminen (esimerkiksi keho-, rytmi-, laatta- ja kielisoittimet)
- yhdessä soittaminen

Kuunteleminen

- keskittyminen ja hiljentymisen kuuntelemaan
- havaintojen tekeminen
- mielikuvien ja tunnelmien tunnistaminen
- kuullusta ja koetusta keskusteleminen
- eri musiikkityyleihin tutustuminen
- hiljaisuuden kuunteleminen

Musiikkiliikunta

- kokeileva, keksivä ja luova musiikkiin eläytyminen
- tanssi

Musiikissa havainnoidaan

- käsitteitä
- rytmiä
- melodiaa
- dynamiikkaa
- sointiväriä
- harmoniaa
- muotoa

Äänen peruskäsitteitä

- voimakkuutta
- väriä
- kesto
- tasoa
- musiikin merkityksen huomaamista ja käyttämistä eri tilanteissa

Käsityöt

Käsitöiden tekeminen, ilmaisu ja tavoitteet ovat muun muassa

- myönteisten kokemusten saaminen
- käsityötaitojen harjoittelu
- pitkäkestoisen käsityön suunnittelu, toteutus ja arvio
- erilaisiin kulttuuritavoihin liittyvien perinteiden huomio
- käsityönäyttelyiden järjestäminen (huomioidaan lasten osallisuus näyttelyn suunnittelussa ja toteutuksessa)
- erilaisiin materiaaleihin (kovat ja pehmeät) tutustuminen: kovia materiaaleja (esimerkiksi puu, metallilangat ja -verkot, kivet), pehmeitä materiaaleja (esimerkiksi langat, nauhat, kankaat, villa, savi ja massat) ja kierrätysmateriaalien hyödyntäminen
- työympäristöstä ja työturvallisuudesta huolehtiminen
- erilaisiin työvälineisiin tutustuminen ja niistä huolehtiminen
- erilaisiin tekniikoihin ja työtapoihin tutustuminen (esimerkiksi sahaaminen, hiominen, naulaaminen, liimaaminen, maalaaminen, pujottelu, punominen, solmeilu, virkkaaminen, ompelu, huovuttaminen, painaminen erilaisille materiaaleille ja erilaisilla välineillä leikkaaminen, muotoilu ja muovailu, mittaus ja sommittelu)

Kuvaamataito

Kuvallinen ajattelu

- mielikuvien avulla ajattelua, muistamista, asioiden yhdistelyä, suunnittelua ja kuvittelua
- ympäristön ja sen kuvien havainnointia, tutkimista ja tulkintaa sekä ymmärtämistä
- kasvattajan tehtävä on tehdä näkyväksi visuaalisia ilmiöitä ja keskustella niistä lasten kanssa sekä sanoittaa kuvailmaisuun liittyviä käsitteitä (esimerkiksi nimetään eroja, yhtäläisyyksiä, suhteita, mielenkiintoisia yksityiskohtia, muotoja, värien käyttöä, materiaaleja, sommittelua)

Lapsi tekijänä

- kuvan tekemisen taitojen harjoittelu
- mielikuvituksen, luovuuden ja persoonallisen ilmaisun vahvistaminen
- värien käyttö
- erilaisiin tekniikoihin tutustuminen
- töiden esille asettaminen

Työtapoja ja ilmaisumuotoja ovat muun muassa

- maalaaminen (pensselit, telat, harjat)
- painaminen (sablunat, leimasimet)

- piirtäminen (lyijykynä, puu- ja erilaiset liituvärit, hiili)
- askartelu (kartongit, pahvit, paperit, kierrätys- ja luonnonmateriaalit)
- taitleminen
- repiminen
- leikkaaminen
- liimaaminen
- rakentelu (rakennussarjat, palikat)
- media ja kuvaviestintä (esimerkiksi mainokset, julisteet, patsaat, logot, symbolit, liikennemerkkit)
- sarjakuva
- erilaisten kuvien tutkiminen, omien havaintojen tekeminen, ja niistä keskusteleminen (esimerkiksi taidekuvat, ympäristön luonnonmaisema, ja rakennettu ympäristö, median kuvat)
- kuvien tunnelma ja niistä syntyvät ajatukset ja tunteet
- asioiden ja ilmiöiden nimeäminen ja tulkitseminen (esimerkiksi kiinnittämällä huomiota väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään ja esitysyhteyteen)
- aistiherkkyyden, havaintokyvyn ja avaruudellisen hahmottamiskyvyn kehittyminen
- mielikuvituksen, luovuuden ja omaperäisen ilmaisun vahvistaminen
- keskusteleminen
- kertominen, saduttaminen ja tarinoiden tekeminen (kuvasta tarinaksi tai tarinasta kuvaksi)

Keskustelun aiheita

- mitä kuvassa on? Mitä kuva esittää?
- mitä ajatuksia, muistoja, mielleyhtymiä kuva herättää?
- mitä kuva kertoo?
- millainen on kuvan tunnelma?
- miten kuva on tehty? Mitä työvälineitä on käytetty?
- millaiset värit kuvassa on?
- millainen on kuvan sommittelu?
- voisitko samaistua kuvan henkilöön?
- missä tilanteissa ja millä välineillä kuvaa voisi katsoa?
- pidätkö kuvasta? Miksi?

Suullinen ja kehollinen ilmaisu

Kannustetaan lapsia kyselemään ja pohdiskelemaan ja etsitään yhdessä vastauksia. Keholla ja kielellä voidaan leikkiä ja viestiä monimuotoisesti.

Tavoitteita ovat muun muassa

- spontaanin ilmaisun kokeminen
- ryhmässä toimiminen
- yhteisen prosessin suunnitteleminen ja toteuttaminen (esimerkiksi draamatoiminta, sanataide ja tanssi)
- mielikuvituksen ja ajattelun taitojen vahvistaminen

Työtapa ja ilmaisumuotoja ovat muun muassa

- lorut, runot, lasten kirjallisuus
- leikki
- sanataide
- roolileikit
- draama
- tanssi
- satuhieronta
- nukke- ja pöytäteatteri
- kuva- ja videokerronta
- työskentelyn dokumentointi erilaisten materiaalien ja välineiden avulla

5.4.3. Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän kasvaessaan. Kodin arvojen, katsomusten, perinteiden ja toimintamallien lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lasten valmiuksia toimia yhteiskunnassa ja ymmärtää moninaisuutta. Aihetta lähestytään **historiallisesta** ja **yhteiskunnallisesta** sekä **etiikan** ja **katsomusten** näkökulmista. Lähiyhteisön menneisyyttä sekä ajankohtaisia asioita pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa yhteiskunnallisiin asioihin. Arjen eettisten valintojen pohdinta sekä omien tunteiden kehittäminen ja rakentavan vuoropuhelun harjoittelu vahvistavat lasten vuorovaikutustaitoja. Tutustuminen lähiyhteisön tapoihin sekä uskontoihin ja muihin katsomuksiin yhdessä kokonaisuuden muiden tavoitteiden kanssa tukee lasten kulttuurisen osaamisen, vuorovaikutuksen ja ilmaisun kehittymistä sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista. Opetuksessa toimitaan yhteistyössä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Asioita on tärkeä käsitellä niin, että lapset voivat tuntea olonsa hyväksytyksi ja turvalliseksi.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Tavoitteena on edistää lasten mielenkiintoa yhteiskunnan, erityisesti lähiyhteisön toimintaan ja vahvistaa heidän osallisuuttaan toimintaympäristössään. Lapsia ohjataan havainnoimaan nykyisyyden ilmiöitä ja heille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin sekä pohtia tulevaisuutta. Opetetaan valmiuksia lähde- ja mediakriittisyyteen sekä digiturvataitoja. Opetuksessa tuetaan lasten eettisen ajattelun ja toiminnan taitoja sekä tunnetaitojen kehittymistä. Lapset tutustuvat opettajan johdolla niin omaan kuin muihinkin lapsiryhmässä tai lähiyhteisössä edustettuina oleviin uskontoihin ja katsomuksiin sekä niihin liittyviin tapoihin ja perinteisiin. Lapsia rohkaistaan kysymään ja heidän pohdintoilleen ja ihmettelylle annetaan tilaa. Kokonaisuuden työtapoina korostuvat keskustelut sekä erilaiset eläytymisen mahdollistavat menetelmät.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Lasten kanssa tutustutaan johonkin lähiympäristön henkilöön tai kohteeseen **historiallisesta** näkökulmasta. Aiheita lähestytään havainnollisesti ja moniaistisesti eri ilmaisutapoja hyödyntäen. Lisäksi opetuksessa voidaan käsitellä lapsia kiinnostavia muita historiallisia tapahtumia, henkilöitä, kulttuureja ja kulttuuriperintöä. Tiedon lähteenä voidaan käyttää lähiyhteisön jäseniä, esineistöä ja ympäristöä sekä hyödyntää lasten huoltajien ja isovanhempien asiantuntemusta omasta kulttuuriperinnöstään. Opetuksessa voidaan tutustua myös erilaisiin juhlaperinteisiin, kansanperinteen tarinoihin, perinneleikkeihin ja vanhoihin lauluihin.

Lasten kiinnostusta **yhteiskunnallisiin** asioihin herätetään keskustelemalla heitä kiinnostavista lähiyhteisön ja yhteiskunnan ajankohtaisista asioista. Lasten kanssa tutustutaan mediaan ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Mediatarjonnan sisältöä ja todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Opetuksessa tutustutaan lasten oikeuksiin hyödyntäen YK:n yleissopimusta lapsen oikeuksista. Lasten kanssa laaditaan ja kehitetään esiopetusryhmän sääntöjä. Samalla autetaan lapsia ymmärtämään, että yhteisön säännöt ovat ihmisten luomia sopimuksia. Lapsille tarjotaan osallistumisen ja vaikuttamisen kokemuksia lähiympäristössään.

Esiopetukseen sisältyy koko ryhmälle yhteistä **eettistä kasvatusta**. Kasvatus liitetään lasten kokemuksiin ja erilaisiin arjen tilanteisiin, joihin liittyy tunteita ja eettisiä valintoja. Lapsia ohjataan tunnistamaan tunteitaan, toimimaan ystävällisesti ja vastuullisesti sekä ratkaisemaan rakentavasti lasten keskinäisiä ristiriitatilanteita. Lasten kanssa pohditaan ystävyyttä ja toisten kunnioittamista, ilon ja pelon aiheita, sukupuoleen liittyviä oletuksia sekä oikean ja väärän erottamista. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Yhteisten keskustelujen lisäksi luontevia tapoja eettiseen kasvatukseen antavat esimerkiksi roolileikit sekä sadut ja median sisällöt. Opetuksessa voidaan hyödyntää sosiaalisia taitoja ja tunnetaitoja kehittäviä opetusohjelmia ja materiaaleja.

Esiopetuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä ja lähiympäristössä läsnä olevat uskonnot ja katsomukset. Uskonnottomuutta tarkastellaan esiopetuksessa muiden katsomusten rinnalla. Katsomuskasvatus liitetään tapakulttuuriin sekä vuodenkiertoon ja elämänkaareen liittyviin juhliin, joilla on uskonnollista tai katsomuksellista merkitystä. Tavoitteena on auttaa lapsia ymmärtämään ja kunnioittamaan sekä omia että toisten lasten ja perheiden erilaisia katsomuksellisia perinteitä sekä niihin liittyviä tapoja ja käsityksiä. Lapsia rohkaistaan erilaisten elämäkysymysten pohdintaan yhdessä toisten kanssa ja heille tarjotaan mahdollisuuksia ihmetellä elämäkysymyksiä esimerkiksi leikkien, keskustellen ja luovasti itseään ilmaisten. Katsomuskasvatus antaa lapsille välineitä ymmärtää uskontoihin ja katsomuksiin liittyviä käsitteitä ja kysymyksiä sekä valmiuksia rakentaa omaa kulttuurista ja katsomuksellista identiteettiään. Opetuksessa hyödynnetään esimerkiksi vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia.

5.4.3 Minä ja meidän yhteisömme

Kaksivuotisen esiopetuksen tehtävänä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään eettisen ajattelun,

katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden sekä median näkökulmista. Minä ja meidän yhteisömmme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista. Eettinen kasvatusta on osa lasten arkea ja ryhmän toimintatapoja. Kasvattajien toiminta mallintaa lapsille arvostavaa vuorovaikutusta ja sanoittaa eettisiä valintoja ja tunteita

Tavoitteita ovat muun muassa

- identiteetin kehittyminen
- kotiseututuntemuksen lisääminen
- kulttuuriperinnön siirtäminen
- keskinäisen yhteenkuuluvuuden lisääminen
- ajan käsitteen ymmärtäminen
- menneisyyteen eläytyminen
- mielikuvituksen ja ajattelun kehittyminen

Työtapoja ja menetelmiä ovat muun muassa

- tarinoiden kuunteleminen ja tuottaminen
- kuvien (kuvat, videot) tutkiminen
- vanhoihin esineisiin tutustuminen ja niiden vertaaminen nykyaikaisiin esineisiin (toisiaan vastaavat esineet, esineiden arvo ennen ja nyt, ajalle merkitykselliset esineet, esineiden muuttuminen, materiaali)
- roolileikit ja draama
- lähiympäristön tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntäminen (esimerkiksi vierailut, vierailijat)
- vanhoihin sanoihin ja käsitteisiin tutustuminen
- karttatehtävät (kartat eri aikakausilta)

Varkauden kaksivuotisessa esiopetuksessa lapset tutustuvat erilaisiin tapoihin vaikuttaa yhteisössään ja ympäristössään. Lasten kanssa yhdessä luodaan toimintaohjeet ja lapset osallistuvat oppimiskokonaisuuksien suunnitteluun sekä päättävät yhdessä heitä koskevia asioita ikä- ja kehitystasolleen sopivalla tavalla.

Tavoitteita ovat muun muassa

- itsensä ilmaiseminen ympäristön sallimilla tavoilla
- toisen työn/ajatusten arvostaminen
- vaikuttamisen taitojen harjoittelu
- vastuullisuuden harjoittelu (omatoimisuus)
- ryhmäytyminen
- vuorovaikutustaitojen vahvistuminen

Työtapoja ja menetelmiä ovat muun muassa

- äänestäminen
- lasten kokoukset tai muut vastaavat
- mielipiteiden kartoittaminen esimerkiksi pylväsdiagrammien avulla
- suunnitelmien tekeminen
- kriittinen arvioiminen
- vastavuoroinen keskusteleminen
- leikkiminen
- roolileikit ja draama
- ajankohtaisten yhteiskunnallisten asioiden seuraaminen

Eettinen kasvatusta on osa lasten arkea ja ryhmän toimintatapoja. Kasvattajien toiminta mallintaa lapsille arvostavaa vuorovaikutusta, sanoittaa eettisiä valintoja ja tunteita. Esiopetusryhmään luodaan toimintatavat, joissa vuorovaikutuksen laatuun kiinnitetään erityistä huomiota ja opetuksessa hyödynnetään erilaista ryhmätyöskentelyn malleja.

- elämän arvostaminen ja kunnioittaminen

- lapsen oikeus tulla kuulluksi
- yhteisten sopimusten tekeminen
- henkilökohtaisten valintojen tekeminen
- oikean ja väärän erottaminen ja ymmärtäminen
- elämänmyönteisyyden vahvistuminen
- vastuuntuntoiseksi, rehelliseksi, oikeudenmukaiseksi ja suvaitsevaksi kasvaminen
- erilaisuuden hyväksyminen
- empatiakyvyn vahvistuminen

Varkauden kaksivuotisessa esiopetuksessa painotamme oman toiminnan ohjaamisen taitoja, ja tehtävämme on antaa lapsille aineksia kasvaa itsenäisiksi ja omatoimisiksi, suvaitsevaisiksi ja vastuullisiksi yhteisön jäseneksi, jotka tarkastelevat asioita eri näkökulmista (katsomuksellinen monilukutaito).

Tavoitteita ovat muun muassa

- toisten mielipiteiden ja ajattelun kuunteleminen ja arvostaminen
- omien tunteiden ja ajattelun ilmaiseminen eri tavoin ja oman ajattelun arvostaminen
- arkipäiväisten tilanteiden syiden ja seurausten huomaaminen ja tunnistaminen
- oikean ja väärän sekä hyvän ja pahan pohtiminen ja hyvyyden pohtiminen
- ihmisten välisen yhteiselämän merkityksen huomaaminen
- lähiympäristön ja perheiden tapakulttuureihin tutustuminen
- lähiympäristön ja luonnon arvostaminen ja kunnioittaminen
- elämän ja ihmisarvon kunnioittaminen
- erilaisiin tottumuksiin, perinteisiin ja ajattelutapoihin tutustuminen
- kirkkovuoden juhlien ja ajankohtaisten tapahtumien huomioiminen

5.4.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni

Lasten toimintaympäristö - lähiluonto ja rakennettu ympäristö sekä muut esiopetuksen oppimisympäristöt - tarjoavat runsaasti aineksia lasten oppimiselle. Matemaattisten taitojen tukemisessa sekä teknologia- ja ympäristökasvatuksessa on keskeistä lasten omien havaintojen ja toiminnan sekä esiopetuksessa syntyvien tilanteiden hyödyntäminen ohjauksessa. Matemaattinen toiminta kehittää lapsen taitoja monipuolisesti. Lasten ympäristöä koskevien ja matemaattisten havaintojen arvostaminen sekä niiden edelleen rikastaminen ja jäsentäminen tukevat lapsia kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Kehittyvä taito havainnoida ympäristön ilmiöitä sekä ymmärtää ja käyttää erilaisia käsitteitä tukee matemaattista ajattelua ja edistää myös muiden taitojen oppimista. Esiopetuksen tehtävänä on tukea lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä ja kiinnostusta matematiikkaan. Tehtävänä on myös vahvistaa lasten luonnontuntemusta ja luontosuhdetta sekä tutustua arjen teknologiaan. Esiopetuksessa tutustutaan tutkivaan oppimiseen havainnoimalla ja tutkimalla ympäristöä sekä kokeilemalla ja päättelämällä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksessa tuetaan lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota ympäristössä ilmeneviin matemaattisiin piirteisiin ja tehdään arjen matemaattista ajattelua näkyväksi. Opetus ja toiminta luo mahdollisuuksia luvun, muutoksen, geometristen käsitteiden sekä avaruudellisen hahmottamisen ja mittaamistaitojen kehittymiselle. Opetuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa sekä tukea kaikkien lasten matemaattisia valmiuksia.

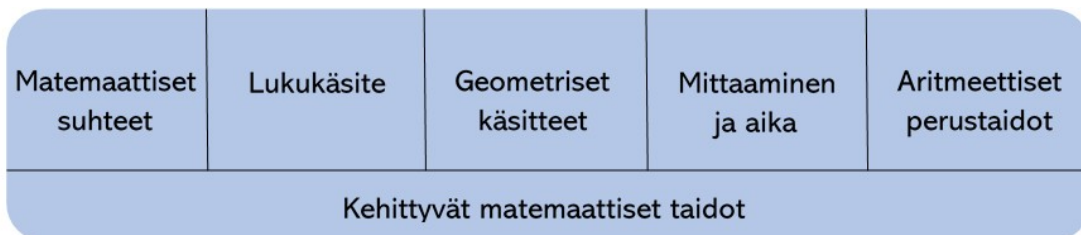
Opetuksessa havainnoidaan luontoa. Lasten ympäristöherkkyyden ja luontosuhteen kehittymistä tuetaan tarjoamalla lapsille kokemuksia luonnossa liikkumisesta sekä sen tutkimisesta. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa sekä kokeilemaan ja keksimään ja perustelevaan omia ratkaisuja.

Tutkiva toiminta ja oppiminen ovat keskeisessä roolissa matemaattisten taitojen opettelussa sekä ympäristö- ja teknologiakasvatuksessa. Lapset opettelevat vertailemaan, luokittelemaan sekä järjestämään havaintojen tai mittausten pohjalta saatuja tietoja. Heitä rohkaistaan tekemään päätelmiä ja keksimään ratkaisuja arjen ongelmiin sekä kokeilemaan ratkaisuja. Opetuksessa harjoitellaan dokumentointia eri välinein sekä esittämään tuloksia eri tavoin.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Matemaattisten taitojen perusta rakentuu jo ennen kouluikää. Lapsen matemaattinen ajattelu kehittyy, kun lapsi oppii tarkastelemaan ympäristöään ja toimintaa matemaattisista näkökulmista. Lapsia kannustetaan kehittämään **matemaattisia taitojaan ja matemaattista ajatteluaan** toiminnallisesti, leikkien erilaisissa oppimisympäristöissä ja arjen tilanteissa. Opetuksessa tutustutaan matematiikkaan ja sen osa-alueisiin ja peruskäsitteisiin havainnollisesti ja yhdessä toimien.

Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan erilaisissa arjen tilanteissa opettajan mallintamisen ja kielellistämisen avulla. Lapsia innostetaan jakamaan toisilleen havaintojaan ja syventämään sitä kautta yhteistä ajattelua, ongelmanratkaisutaitoja ja toimintaa. Toiminta suunnitellaan niin, että se tarjoaa lapselle mahdollisuuksia opetella ja käyttää matemaattisia käsitteitä, luokitella, vertailla, asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Opetukseen kuuluu muistia ja loogista ajattelua kehittäviä leikkejä ja tehtäviä. Opetus on leikillistä ja siinä hyödynnetään leikkejä, pelejä ja tarinoita sekä tieto- ja viestintäteknologiaa.

Kuvio 2. Lasten matemaattisen kehityksen keskeiset osa-alueet esiopetuksessa

Lasten matemaattiseen kehitykseen liittyvät osa-alueet eivät ole erillisinä opeteltavia toimintoja vaan matemaattisten taitojen oppiminen tapahtuu usein samanaikaisesti.

Matemaattiset suhteet

Matemaattinen ajattelu lähtee liikkeelle havainnoista, niiden sanallistamisesta ja käsitteellistämisestä. Lasten omaehtoisia ja yhteisiä havaintoja käsitteellistetään, niiden ominaisuuksia nimetään ja tunnustetaan ja havaintoihin liittyviä käsitteitä pyritään opetuksessa luokittelemaan. Matemaattis-loogisen ajattelun ja ongelmanratkaisutaitojen kehittymisen kannalta on kuitenkin oleellista, että lapsilla on paljon mahdollisuuksia harjoitella vertailla, luokitella, asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Samalla harjoitellaan näihin liittyvien sijainti- ja suhderekäsitteiden käyttöä ja päätelmien tekemistä. Lasten avaruudellista hahmottamiskykyä tuetaan arjen tilanteissa ja leikissä. Sijainti- ja suhderekäsitteitä ja niiden sanallistamista on erityisen tärkeä harjoitella ja tukea niiden lasten

kanssa, joille esiopetusryhmässä käytettävä opetuskieli ei ole ensisijainen. Muistia kehittävät pelit, leikit ja tehtävät tukevat lasten oppimista.

Lukukäsite

Lukukäsitteen muodostuminen alkaa jo varhaislapsuudessa. Lasten lukukäsitteen kehittymistä tuetaan esiopetuksessa harjoittelemalla monipuolisesti lukujonotaitoja ja laskemalla pieniä lukumääriä. Lukujen luettelemisen taitoa vahvistetaan esimerkiksi sormien käytön, laulujen tai leikkien avulla. Lasten kanssa harjoitellaan lukumäärien laskemista erilaisista esineistä tai kuvista tai havainnoista muodostuvista joukoista osana arjen toimintaa. Joukon osia yhdistellään, erotetaan ja hajotetaan sekä lasketaan lukumääriä uudelleen. Erilaisia joukkoja ja niiden lukumääriä vertaillaan keskenään ja asetetaan järjestykseen. Toiminta vahvistaa lasten ymmärrystä lukusanojen ja lukumäärien yhteydestä sekä luo perustan ymmärtää lukujonon lukumäärien jonona. Esiopetuksessa harjoitellaan myös lukusanan ja lukumäärän yhdistämistä numeromerkkeihin sekä niiden järjestämistä lukujonoksi. Lukukäsitteelle syntyy vahva pohja, kun lapset saavat harjoitella lukujonoon liittyviä taitoja riittävän kauan toiminnallisesti ja yhteisesti puheen tukemana.

Geometriset käsitteet

Geometriassa tutustutaan kuvioihin, kappaleisiin ja niiden ominaisuuksiin. Erilaisilla harjoituksilla tuetaan tason ja tilan hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan ja kokeilemaan eri esineiden 2- ja 3-ulotteisuutta sekä opettelemaan näihin liittyviä sijainti- ja suhderekäsitteitä, kuten edessä, ylhäällä, vasemmalla ja oikealla ja joka toinen. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Geometrian sisältöjä ja muotokieltä tutkitaan myös liikkuen ja visuaalisen toiminnan sekä luovuuden kautta. Opettajan ohjauksessa lapset tutustuvat ympäristössä oleviin muotoihin ja harjoittelevat tunnistamaan ja nimeämään niitä.

Mittaaminen ja aika

Mittaamisen peruserä vakiintuu lapsilla jatkuvien harjoitusten ja leikin avulla. Mittaamiseen liittyviä tavoitteita tarkastellaan sekä pituuden ja koon, että tilavuuksien ja määrän suhteen. Esiopetuksessa kokeillaan mittaamista keholla ja eri välineillä. Standardisoitujen mitta-asteikkojen sijasta hyödynnetään omaa kehoa sekä pedagogista välineistöä. Mittaaminen yhdistyy vertailun ja järjestykseen asettamiseen liittyviin toimintoihin ja opettaja tukee lapsia konkreettisesti ja kehollisesti mittaamisessa. Opetuksessa harjoitellaan ajankäsitteitä, kuten joskus, eilen ja aamulla. Aikajärjestyksestä pohditaan yhdessä esimerkiksi vuorokaudenaikoja havainnoimalla sekä päivärytmiä visualisoimalla. Aikakäsityksen ja mittaamisen yhdistämistä esimerkiksi nopeuden arvioimisessa ja nopean ja hitaan vauhdin tuottamisessa hyödynnetään leikin kautta.

Aritmeettiset perustaidot

Esiopetuksessa aloitellaan yhteen- ja vähennyslaskujen muodostamista ja ratkaisemista. Harjoittelu aloitetaan pienillä lukumäärillä hyödyntäen leikkiä. Yhteen- ja vähennyslaskuja harjoitellaan havainnollisesti erilaisilla esineiden, kuvien tai havaintojen muodostamilla joukoilla samalla kielellistäen. Lapsia ohjataan ymmärtämään lisäämisen ja vähentämisen käsitteitä kuten yksi vähemmän/yhden suurempi. Tavoitteena on, että lapsi oppii liittämään yhteen- ja vähennyslaskun arkielämän tilanteisiin.

Esiopetuksen **ympäristökasvatus** tarjoaa lapsille luontokokemuksia sekä mahdollisuuden tutkia ja tutustua kasveihin, eläimiin ja luonnon ilmiöihin. Lasten luontosuhdetta ja myönteisiä luontokokemuksia tuetaan. Opetuksessa luodaan pohjaa kestäväälle elämäntavalle. Ympäristöä havainnoidaan eri aistein sekä havaintovälineiden avulla. Opetukseen voi kuulua myös pieniä kokeita. Havainnoista keskustellaan ja havaintotietoa harjoitellaan luokittelemaan. Samalla opetellaan luontoon liittyvien käsitteiden käyttöä ja päätelmien tekemistä sekä pohditaan syy-seuraus-suhteita. Lasten luonnontuntemusta hyödynnetään opetuksessa. Lasten kanssa harjoitellaan tiedon hankintaa hakemalla yhdessä tietoa joistakin lapsia kiinnostavista asioista. Lapsia ohjataan huolehtimaan ympäristöstään ja sen viihtyisyydestä. Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella

edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista, luonnonsuojelua sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittelemista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttamaan kestävään elämäntapaan ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsen kokoa suurempaa vastuuta siitä.

Lasten kanssa havainnoidaan ja pohditaan arjessa esiintyviä **teknologisia ratkaisuja** ja niiden ominaisuuksia ja toimivuutta. Opetuksessa tuodaan esille, että teknologia on ihmisen luovan toiminnan aikaansaamaa. Lapset tutustuvat teknologiaan keksimällä, askartelemalla ja rakentamalla itse erilaisia rakenteita ja ratkaisuja eri materiaaleja hyödyntäen myös kierrätettäviä ja uudelleen käytettäviä materiaaleja. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Opetuksessa voidaan hyödyntää oppimisympäristöjen välineiden lisäksi esimerkiksi lasten omia leikkikaluja ja miettiä niiden toimintaperiaatteita.

5.4.4 Tutkin ja toimin ympäristössäni

Lapselle ominaisia tapoja toimia ovat leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen ja luova ilmaisu. Varkauden kaksivuotisessa esiopetuksessa tarjotaan oivaltamisen ja oppimisen iloa lapselle. Kaksivuotisessa esiopetuksessa matemaattisia taitoja opetellaan arjessa konkreettisia apuvälineitä käyttäen. Matematiikkaa ei ole tarkoitus opettaa, vaan oppia arjessa, leikkien, liikkuen ja tutkien. Opetellaan yhdessä katsomaan maailmaa matemaattisten silmälasien läpi. Eriyttämisellä huomioidaan lasten erilaiset valmiudet matemaattisissa taidoissa.

Matemaattisen ajattelun kehittymistä tuetaan muun muassa seuraavilla alueilla

- asioiden ja esineiden luokittelu ja vertailu
- asioiden ja esineiden järjestykseen asettaminen
- säännönmukaisuuksien löytäminen ja ratkaisujen etsiminen
- mittaaminen
- huomioidaan lukumääriä ympäristöstä ja myöhemmin opetellaan yhdistämään lukusanat ja numeromerkit
- lukujonotaitoja ja nimeämistä harjoitellaan lorujen ja riimien avulla
- harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä (esimerkiksi liikuntaleikeissä tai piirtäen)
- aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla
- hahmottaminen
- muutoksen havainnointi
- looginen ajattelu ja päättelytaidot

Tavoitteita ovat muun muassa

- myönteisen asenteen syntyminen
- arkipäivän matematiikkaan tutustuminen
- matematiikan peruskäsitteiden ja symbolien havainnoiminen ja tutkiminen oikeita termejä käyttäen
- lapsen omien ajatteluprosessien esille tuominen ja tiedostaminen
- ongelmanratkaisutaitojen kehittyminen
- loogisen ajattelun kehittyminen
- päättelytaitojen kehittyminen
- matematiikkatarinoiden ratkaiseminen ja tekeminen

Looginen ajattelemisen ja päättelemisen

- hahmottaminen (muutoksen havainnointi, ominaisuudet, lukumäärä)
- vertailu (luokittelee ja järjestellee asioita tai esineitä jonkin ominaisuuden perusteella)
- luokittelu (opitaan tekemään havaintoja ja löytämään samankaltaisuuksia)
- järjestäminen (esimerkiksi lukujonotaidot)
- sarjoittaminen (säännönmukaisuudet)

- yksi yhteen -vastaavuus (lausutulla sanalla ja laskettavalla esineellä on yksi yhteen -suhde)
- suhdekäsitteet määrää (molemmat, pari, puoli, yhtä monta, joka toinen, kaikki, enemmän, vähemmän), aikaa (joskus, ei koskaan, kohta, ennen, usein) ja ominaisuuksia (esimerkiksi väri, muoto) ja avaruudellisia suhteita (vieressä, takana, edessä, sisällä, ulkona, päällä, alla, vasemmalla)

Lukukäsite eli lukumäärä, lukusana ja numeromerkki ja niiden välinen yhteys

- lukusanojen luetteleminen
- yksi yhteen -vastaavuus (osoittamalla laskeminen)
- numeromerkkien tunnistaminen ja tuottaminen
- numeromerkkien symbolimerkityksen huomaaminen
- lukumäärän ja numeromerkkin vastaavuus
- lukumäärän havaitseminen laskematta
- lukumäärän säilyminen
- lukumäärien vertaileminen
- lukumäärän lisääminen ja vähentäminen
- lukumäärien ryhmitteleminen eli hajottaminen ja kokoaminen
- lukujonotaidot eteen- ja taaksepäin
- kymmenjärjestelmän rakentuminen

Mittaaminen

- aika
- raha
- pituus
- massa
- tilavuus
- pinta-ala

Geometria

- muotojen tunnistaminen ja tuottaminen
- hahmottaminen

Aritmeettiset perustaidot

Esiopetuksessa aloitellaan yhteen- ja vähennyslaskujen muodostamista ja ratkaisemista. Harjoittelu aloitetaan pienillä lukumäärillä hyödyntäen leikkiä. Yhteen- ja vähennyslaskuja harjoitellaan havainnollisesti erilaisilla esineiden, kuvien tai havaintojen muodostamilla joukoilla samalla kielellistään. Lapsia ohjataan ymmärtämään lisäämisen ja vähentämisen käsitteitä kuten yksi vähemmän/yhden suurempi. Tavoitteena on, että lapsi oppii liittämään yhteen- ja vähennyslaskun arkielämän tilanteisiin.

Ympäristökasvatus

Varkaudessa luonto on lähellä ja kaksivuotisessa esiopetuksessa voidaankin tarjota elämyksiä, havainnointia, tutkimista, satua ja seikkailua luonnossa. Metsä tarjoaa monipuolisen ja luontevan paikan oppimiselle, sosiaalisten taitojen harjoittelulle sekä hieno- ja karkeamotoriikan kehittymiselle. Monipuoliset luontokokemukset luovat pohjaa syvälle luontosuhteelle ja ympäristövastuulle. Pienten lasten ympäristökasvatuksessa kokemuksilla onkin merkittävä sija. Lasten kanssa retkeilläään erilaisissa maastoissa ja havainnoidaan ympäristöä kaikin aistein.

Myönteisten luontoelämysten kautta lapset oppivat kunnioittamaan ja arvostamaan luontoa. Leikkien kautta lapset kokevat elämää luonnossa ja omaksuvat halun suojella luontoa. Luonnossa toteutuu mahdollisuus pitkäkestoiseen leikkiin ja lasten oppimiskyky ja keskittymiskyky paranevat. Luonnonmukainen ympäristö antaa eri aisteille virikkeitä. Erilaiset rakentelut, leikit, luonnonmateriaalit, eri ilmiöiden ihmettelyt ja erilaiset kokeilut, esimerkiksi veden kanssa, ruokkivat lasten luovuutta. Toiminnassa korostetaan vastuuta lähiympäristöstä pitämällä ympäristö siistinä, viihtyisenä ja turvallisenä. Ympäristökasvatus ja luonnossa oleminen vaikuttavat myönteisesti myös fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen. Kaksivuotisen esiopetuksen

tehtävänä on tukea lasten kasvua kestäväan elämäntapaan, joka vaikuttaa pitkälle tulevaisuuteen. Tavoitteena on saada kestäväan kehityksen periaatteet osaksi lasten ja aikuisten arkipäivää.

Tavoitteita ovat muun muassa

- myönteisen, elämyksellisen, kokemuksellisen ja kunnioittavan suhteen syntyminen luontoon ja lähiympäristöön
- kasveihin, eläimiin ja luonnon ilmiöihin tutustuminen tutkimalla, havainnoimalla ja dokumentoimalla sekä kaikkia aisteja käyttäen
- luontoon liittyvien käsitteiden opetteleminen
- turvallinen ja luontoa kunnioittava liikkuminen lähiympäristössä
- kestäväan kehityksen periaatteiden omaksuminen
- luonnonvarojen säästäväan toiminnan omaksuminen
- oman toiminnan ja valintojen merkityksen ymmärtäminen
- eri aistien käyttäminen ja havainnointitaitojen vahvistuminen

Sisältöjä ja menetelmiä ovat muun muassa

- ihminen, minä itse: oma keho, kasvaminen, aistit
- kasvit ja eläimet
- eliöt ja niiden elinympäristö, lajintuntemus
- elävä ja eloton luonto
- aineiden ja olomuotojen tutkiminen
- maa ja avaruus
- vuodenaajat
- arkielämän luonnonilmiöt (sään havainnointi)
- kalenterivuosi (juhlapäivät)
- luonnonsuojelu
- kestäväkehitys ja kierrätys
- rakennettu ja luonnonvarainen lähiympäristö
- kulttuurimaisema
- aine, materiaalit ja energia
- liikennekasvatus
- arkielämän teknologia (sähkölaitteet)

Arjen tekoja

- lapsia ohjataan vettä, materiaaleja ja energiaa säästäväan toimintamalliin
- jätteistä lajittelemme esimerkiksi paperin, pahvin/kartongin ja biojätteen
- askarteluissa hyödynnämme mahdollisuuksien mukaan kierrätys- ja luonnonmateriaaleja
- emme roskaa tai vahingoita luontoa ja ympäristöämme.

Teknologiakasvatus

Tavoitteita ovat muun muassa

- viestintä- ja dokumentointivälineisiin tutustuminen arkisissa ja opetuksellisissa tilanteissa
- laitteiden ja välineiden turvallisen käytön harjoittelu
- teknologian merkityksen huomaaminen ja ymmärtäminen arkielämässä ja rakennetussa ympäristössä (esimerkiksi kuinka koti toimii?)
- luovaan ja ratkaisukeskeiseen ajatteluun ja toimintaan kannustaminen

5.4.5. Kasvan, liikun ja kehityn

*Itsestä huolehtiminen ja siihen liittyvät arjen taidot ovat osa esiopetuksen tavoitteena olevaa laaja-alaista osaamista. Kehittyäkseen tällä osaamisen alueella lapset tarvitsevat kokemuksia, tietoja ja pohdintaa, joiden pohjalta heidän kokemuksensa pätevydestä ja taitonsa voivat vähitellen lisääntyä. Esiopetuksessa tehtävää lähestytään **liikunnan, ruuan, kuluttajuuden, terveyden sekä turvallisuuden** näkökulmista. Esiopetuksen tehtävänä on luoda pohjaa terveyttä*

ja hyvinvointia arvostavalle ja liikunnalliselle elämäntavalle sekä kehittää lasten terveysosaamista ja turvataitoja. Lisäksi tehtävänä on edistää kestävään elämäntapaan kuuluvia ruoka-, kulutus- ja puhtaustottumuksia.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Lapset saavat monipuolisia kokemuksia liikunnasta ja alkavat ymmärtää fyysisen aktiivisuuden yhteyttä hyvinvointiin ja terveyteen. Opetus tarjoaa mahdollisuuksia lasten motoristen ja sosiaalisten taitojen kehittymiselle. Erityisesti kiinnitetään huomiota lasten yleisten oppimisedellytysten kannalta tärkeiden havaintomotoristen taitojen kehittymiseen fyysisesti aktiivisten leikkien kautta. Lasten kanssa tutustutaan terveelliseen ruokaan ja pohditaan sen merkitystä osana arkea. Lapsia ohjataan kohtuulliseen kulutukseen ja luonnosta huolehtimiseen. Opetuksessa pohditaan terveyteen liittyviä tekijöitä sekä tuetaan lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään. Oppimisympäristöjä muokkaamalla voidaan edistää monin eri tavoin lasten fyysistä aktiivisuutta sekä motorisia taitoja.

Esiopetuksessa vahvistetaan lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja. Lapsia ohjataan kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa. Lasten sosioemotionaalisia taitoja tuetaan ja kehitetään sekä edistetään myönteisten vertaissuhteiden ja ryhmässä toimimisen taitoja. Sosioemotionaalisilla taidoilla ja niiden ohjaamisella sekä ryhmän ilmapiirillä on merkitystä muun muassa kiusaamisen yleisyyteen ja erilaisten ristiriitatilanteiden ratkaisemiseen. Esiopetuksessa kiinnitetään huomiota siihen, että jokaisella lapsella ja aikuisella on mahdollisuus tulla kuulluksi, kuulua ryhmään, olla aidosti osa kasvatusyhteisöä.

Esiopetuksessa lapset saavat tietoja turvallisesta liikkumisesta lähiympäristössä sekä oppimisympäristöissä.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Esiopetuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti ja kokemaan liikunnan iloa kaikkina vuodenaikoina. Liikkumisen ja leikkien avulla lasten yhdessä toimimisen taidot kehittyvät. Liikunnalliset pelit ja leikit kehittävät lasten matemaattisia ja kielellisiä valmiuksia. Samalla heidän kehonhallintansa vahvistuu sekä heidän taitonsa hahmottaa omaan kehoaan ja sen eri osia suhteessa ympäröivään tilaan, käytettävään aikaan ja voimaan kehittyä. Ohjatun liikunnan lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikkumiseen sekä sisällä että ulkona. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia rohkaistaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Esiopetuksessa harjoitellaan monipuolisesti ja säännöllisesti arkeen liittyviä motorisia perustaitoja eri ympäristöissä. Näitä ovat tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaidot. Tasapainoa harjoitellaan esimerkiksi pysähtymisiä ja harhauttamisia sisältävien leikkien avulla tai taitoradalla leikitellen. Liikkumistaitoja edistetään kierimistä, kiipeämistä, juoksua ja hyppelyä sisältävillä harjoituksilla. Välineenkäsittelytaitoja harjoitellaan työntämällä ja vetämällä sekä käyttämällä monipuolisesti eri välineitä ja palloja. Lisäksi lapsia innostetaan harjaannuttamaan hienomotorisia taitojaan sorminäppäryyttä ja tarkkuutta kehittävien pelien ja leikkien avulla. Tavoitteena on, että toiminta antaa kaikille lapsille mahdollisuuksia osallistumiseen ja onnistumiseen sekä tukee lasten hyvinvointia ja toimintakykyä.

Esiopetuksessa päivittäistä toimintaa rytmittäviä ruokailutilanteita käytetään hyvinvointia ja terveyttä edistävän syömisen, sekä **ruokaan ja ruokailuun liittyvän osaamisen** oppimisympäristönä. Ruokailutilanteista luodaan lasten kanssa viihtyisiä, lapsia ohjataan hyviin tapoihin ja kestävään elämäntapaan. Suomalaisen ruoka- ja tapakulttuurin lisäksi opetuksessa tutustutaan johonkin muuhun ruoka- ja tapakulttuuriin kotien asiantuntemusta hyödyntäen.

Lasten kanssa tarkastellaan lapsiin kohdistuvaa mainontaa sekä pohditaan **kohtuullisen kuluttamisen** merkityksestä. Esimerkiksi lasten leikeissä ja piirroksissa ilmenevät tulkinnat kulutuksesta ja mainonnasta voivat toimia esiopetuksen kuluttajakasvatuksen pohjana. Esiopetuksessa rakennetaan osaamis pohjaa luonnonvarojen kestäväälle käytölle perustuvalla kiertotaloudelle, esimerkiksi pohtimalla yhdessä lasten kanssa miten roskasta tulee raaka-ainetta tai keskustelemalla teemoista omistamisesta yhteiskäyttöön ja kertakäyttöisyydestä korjattavuuteen.

Lapsia ohjataan ymmärtämään päivittäisen fyysisen aktiivisuuden, riittävän levon ja hyvien ihmissuhteiden merkitystä **hyvinvoinnille ja terveydelle**. Lasten kanssa pohditaan terveyttä ja sairauksia ja niiden syitä sekä ihmisen mahdollisuuksia vaikuttaa omaan fyysiseen terveyteensä

ja mielen hyvinvointiin. Hyvistä ihmissuhteista ja niiden merkityksestä mielen hyvinvoinnille keskustellaan. Kaveruutta ja toisten huomioon ottamista sekä tunteiden tunnistamista ja hallintaa harjoitellaan arjen tilanteissa ja leikeissä. Lasten kanssa havainnoidaan nukkumisen ja liikkumisen määrää sekä mietitään niiden yhteyttä päivittäiseen virkeyteen ja hyvään oloon. Opetuksessa haetaan tietoa hygieniasta ja harjoitellaan siihen liittyviä perustaitoja osana esiopetuksen arkea. Esiopetuksessa ohjataan myönteiseen kehoitsetuntoon ja kehonkuvaan. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti.

Lapset saavat esiopetuksessa tietoa oikeudestaan **turvalliseen** elämään, arvostavaan kohteluun ja fyysiseen koskemattomuuteen. Lasten kanssa havainnoidaan ja pohditaan arjen toimintaympäristöihin ja esiopetuksen oppimisympäristöihin liittyviä yleisimpiä fyysisiä ja psyykkisiä vaaratilanteita. Tavoitteena on tukea lasten fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hankkia apua sekä toimia turvallisesti tavallisimmissa arjen tilanteissa. Lapsia rohkaistaan hakemaan aikuisen apua esiopetuksen ongelmatilanteissa ja kiusaamista kohdatessaan sekä kertomaan huolistaan. Opetuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumisen sääntöjä sekä turvallista toimintaa tieto- ja viestintäteknologisissa ympäristöissä ikäkaudelle sopivalla tavalla.

5.4.5 Kasvan, liikun ja kehityn

Lapsilla on luontainen halu ja tarve liikkua. Lapset oppivat koko kehollaan, tekemällä ja kokemalla. Kasvattajat ottavat oppimisympäristöjä ja oppimiskokonaisuuksia suunnitellessaan ja toteuttaessaan huomioon lapsen luontaisen halun liikkua. Kasvattajan tulee huolehtia, että lapsella on päivittäin mahdollisuuksia liikkua monipuolisesti vaihtelevassa ja liikkumiseen innostavassa ympäristössä, niin sisätiloissa kuin läheistä luontoa ja rakennettua ympäristöä hyödyntäen. Leikkiminen on yksi tärkeimpiä liikkumisen edistäjiä.

Liikkuminen on kaksivuotisessa esiopetuksessa yksi toiminnallisen oppimisen menetelmä ja oppimisen väline. Se edistää lasten hyvinvointia, oppimista ja ennaltaehkäisee oppimisvaikeuksia. Lapsille tarjotaan mahdollisuus työskennellä eri tavoin ja mahdollistetaan liikkuminen oppimistilanteiden sisällä. Esimerkiksi oman kehon avulla voi muodostaa kirjaimia ja numeroita tai matematiikan laskutarinoita voi tehdä heittämällä palloa sankkoihin.

Huomioi

- lapsen koko keho ja kaikkien aistien käyttäminen
- monipuolisuus
- liikkeiden toistaminen on avain perusliikuntataitojen oppimiseen
- liikkuminen on leikkimielistä, kannustetaan itse kokeilemaan ja oivaltamaan
- liikkuminen on omien taitojen kokeilua
- motoriset taidot kehittyvät vaihteittain pysyväksi harjoittelun ja kokemuksen kautta
- mahdollisuus lepoon

Liikehallinta muodostaa kaiken liikkumisen perustan. Se on elimistön eri osien saumatonta yhteistyötä, joka tekee liikkumisesta sujuvaa.

- tasapaino (ylläpitää erilaisia asentoja paikallaan tai liikkeessä)
- reaktiokyky (kyky havaita ärsyke ja reagoida siihen liikkeellä)
- ketteryys (nopeaa, hallittua ja sujuvaa liikkumista)
- rytmikyky (kyky ajoittaa liikkeet oikein)
- koordinaatio (koko kehon liikkeiden ja liikeyhdistelmien hallintaa)
- suuntautumiskyky (kyky hallita kehoa erilaisissa asennoissa ja tilanteissa sekä kyky muuttaa kehon sijaintia ja liikkeitä)
- liikeaistisyky (kyky vaihdella lihasten jännitys- ja rentoutustiloja, liikesujuvuutta, kyky havaita eroja kahden keskenään samankaltaisen liikkeen välillä)

Liikunnalliset perustaidot muodostavat pohjan eri liikuntalajeissa tarvittaville lajitaidoille.

tasapainotaidot	liikkumistaidot	välineen käsittelytaidot
· asennossa pysyminen	· käveleminen	· heittäminen
· liikkeestä pysähtyminen	· juokseminen	· kiinniottaminen
· kääntyminen	· hyppääminen	· potkaiseminen
· pyörähtäminen	· loikkaaminen	· vierittäminen
· heiluminen	· kiipeäminen	· iskeminen
· roikkuminen	· laukkaaminen	· työntäminen
· pysähtyminen	· liukuminen	· vetäminen
· väistäminen	· kinkkaaminen	· pomputtaminen
· kieriminen		· kierittäminen
· venyttäminen		· potkaiseminen ilmasta
· taivuttaminen		· lyöminen ilmasta
· tasapainoilu		

Tavoitteita ovat muun muassa

- liikunnallisen elämäntavan syntyminen
- fyysinen hyvinvointi
 - tuki- ja liikuntaelimestön vahvistuminen (luusto ja lihakset)
 - hengitys- ja verenkiertoelimestön vahvistuminen (hengityselimet, sydän)
 - kehonhallinta ja kehon tarkoituksenmukainen käyttö harjaantuu ja vahvistuu
- psyykinen hyvinvointi
 - myönteisiä kokemuksia
 - itsetunto ja myönteinen minäkuva kehittyä ja vahvistuu
 - tunteiden ilmaiseminen
- sosiaalinen hyvinvointi
 - vuorovaikutustaidot vahvistuvat
 - toisen huomioon ottaminen
 - sääntöjen noudattaminen
 - myötätunnon merkityksen huomaaminen

Oppiminen

- tarkkaavaisuuden ja keskittymiskyvyn kehittyminen
- itsesäätelytaitojen kehittyminen
- hahmottamiskyvyn paraneminen
- kielellisten ja matemaattisten taitojen vahvistuminen
- havaintomotoristen taitojen vahvistuminen
- oppimisvaikeuksien ennaltaehkäiseminen

Havaintomotoriset taidot eli kyky yhdistellä ja hyödyntää eri aistien kautta välittyvää tietoa. Ne ovat taitoja, joilla lapsi hahmottaa omaa kehoaan ja sen eri osia suhteessa ympäröivään tilaan, käytettävään aikaan ja voimaan. Havaintomotoriset taidot edistävät uusien liikuntataitojen ja akateemisten taitojen (lukeminen, kirjoittaminen, laskeminen) oppimista. Riittävät havaintomotoriset taidot ovat motoristen taitojen perustana.

Liikuntaa kaksivuotisessa esiopetuksessa voi toteuttaa muun muassa seuraavasti

- pallopelit ja -leikit
- juoksupelit ja -leikit (viestit, hippaleikit)

- liikunta eri välineillä (patjat, puolapuut, renkaat, vanteet, pallot, kartiot, muotoalustat, huivit, sanomalehdet, hernepussit, tyynyt)
- omaehtoiset pihaleikit
- luonnossa liikkuminen
- satu- ja musiikkiliikunta
- mielikuvaliikunta
- laulu- ja piirileikit
- tanssi
- uiminen
- hiihtäminen
- luisteleminen
- mäenlaskeminen (liukumäki, liukuri- ja pulkkamäki)
- yleisurheilu (juoksu, pituushyppy, korkeushyppy, heittolajit)

Liikkumisen perustaitojen opettelua laajennetaan mahdollisuuksien mukaan liikuntaseurojen tietotaitoa hyödyntämällä.

Ruokakasvatus

Varkaudessa kaksivuotisen esiopetuksen ruokakasvatuksen tavoitteina on muun muassa

- ruokailutilanteen sosiaalisen merkityksen huomaaminen
- virkistäytyminen
- monipuoliseen ruokaan tutustuminen
- monipuolisen ja terveellisen ruoan merkityksen huomaaminen
- hygienian huomioiminen
- hyvien ruokailutapojen oppiminen
- omatoimisuuden vahvistuminen (esimerkiksi ruokailuvälineiden käyttäminen)
- oman toiminnan suunnitteleminen ja ohjaaminen ruokailuun liittyvissä tilanteissa (esimerkiksi ruoan ottaminen)
- leipominen ja pienten välipalojen valmistaminen

5.5. Kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä tarkentavia näkökulmia

Esiopetussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvät näkökohdat koskevat jokaista esiopetukseen osallistuvaa lasta. Lasten kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisön moninaisuutta laajentavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa esiopetuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi esiopetuksen kokonaisuutta.

Perusopetuslain mukaan esiopetuksessa käytettävä kieli on suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Opetuskielenä voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna opetussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Erillisessä ryhmässä esiopetus voidaan antaa pääosin tai kokonaan muulla kielellä[67]. Huoltajille tarkoitettu tiedotus ja keskeiset asiakirjat tulee olla saatavana perusopetuslain mukaisella esiopetuksen opetuskielellä.

Opettajan, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia ohjataan vuorovaikutukseen.

Saamelaislasten esiopetuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa[68]. Opetuksessa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Esiopetusta voidaan

järjestää saamenkielisenä tai kaksikielisenä kielikylypöpetuksena. Kun esiopetus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen ymmärtämistä ja kielen käyttötaitoja. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Opettaja vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten esiopetuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä ja vahvistetaan romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Romaneilla on perustuslain mukaan oikeus kehittää omaan kielensä ja kulttuuriaan[69]. Lapsille annetaan romanikielen opetusta mahdollisuuksien mukaan. Romanikielen opetuksessa tutustutetaan lapsia romanikieleen ja -kulttuuriin, laajennetaan sana- ja ilmaisuvaramantoa sekä rohkaistaan käyttämään kieltä erilaisissa kielenkäyttötilanteissa.

Viittomakieltä käyttävien lasten esiopetus toteutetaan ensisijaisesti viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen esiopetuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kielellistä ja kulttuurista identiteettiä antamalla heille mahdollisuus omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa ja rohkaista käyttämään lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavaramantoa.

Esiopetuksessa tuetaan **monikielisten**, mukaan lukien kotikielenä suomea ja ruotsia puhuvien lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Lasten opetuskielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään kielitaidon eri osa-alueilla lasten tarpeet ja edellytykset huomioiden. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua opetuskieltä monipuolisissa vuorovaikutustilanteissa ja oppimisympäristöissä. Kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaramanto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa.

Osa **maahanmuuttotauksista** lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan esiopetukseen. Esiopetus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen esiopetuksen tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.

Kokeilutoimipaikoissa olevien maahanmuuttotauksista lasten opetuskielen oppimista voidaan tukea järjestämällä heille suomi tai ruotsi toisena kielenä opetusta. Opetus on tavoitteellisesti etenevää ja pedagogisesti suunniteltua ohjattua toimintaa, joka perustuu lapsen tarpeisiin. Opetusta toteutetaan kaksivuotisen esiopetuksen päivittäisissä vuorovaikutustilanteissa ja eri oppimisen alueiden sisältöjen kautta.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja kehittää myös **omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään**. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä.

Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molempipuolinen ymmärrys.

Kaksikielisessä esiopetuksessa noudatetaan vuoden 2014 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa, luvussa 4.4 kuvattuja määräyksiä.

[67] Perustuslaki 10 § 1 mom. (1288/1999)

[68] Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 mom.

[69] Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 mom.

5.5 Kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varkaudessa eri kieli- ja kulttuuriryhmiin kuuluvien lasten kaksivuotinen esiopetus järjestetään muun esiopetuksen yhteydessä tai perusopetukseen valmistavana opetuksena. Kielen oppiminen tapahtuu eheytyttyä sekä luonnollisissa arkipäivän toiminnoissa että ohjauksessa. Pääpaino on sanaston ja peruskäsitteiden oppimisessa, arjen kielitaidon vahvistamisessa ja oppimaan oppimisen taidoissa. Lapsen suomen kielen kehittymistä tuetaan leikinomaisin ja toiminnallisoin keinoin. Lasta tuetaan ja rohkaistaan osallistumaan lapsiryhmän toimintaan, leikkiin ja tutustumaan suomalaiseen kulttuuriin ja tapoihin. Tämän lisäksi vahvistetaan lapsen identiteettiä kunnioittamalla hänen omaa kieli- ja kulttuuritaustaansa. Lapsen identiteetin rakentumiselle on merkityksellistä, että myös hänen kulttuuriinsa kuuluvia asioita arvostetaan ja huomioidaan arjen toiminnassa. Huoltajia rohkaistaan äidinkielen ja oman kulttuuriperinnön siirtämiseen. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapselle laaditaan oppimissuunnitelma ja suomen kielen kehitystä arvioidaan arjen toiminnoissa ja erilaisia arviointimenetelmiä apuna käyttäen. Niille lapsille, jotka opiskelevat suomea toisena kielenään tehdään erillinen S2-oppimissuunnitelma esiopetussuunnitelman yhteydessä. Kaksivuotisessa esiopetuksessa hyödynnetään myös Varkauden kaupungin omaa S2-suunnitelmaa joka on tehty varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen.

Kotouttamissuunnitelma [kotouttamissuunnitelma.pdf \(peda.net\)](#)

5.6. Opetuksen tavoitteet ja toteuttaminen paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa

Paikallisessa opetussuunnitelmassa tulee olla luku, jossa käsitellään opetuksen tavoitteita ja toteutumista kaksivuotisessa esiopetuksessa.

Paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa kuvataan:

1. Esiopetuksen työtavat ja pedagoginen dokumentointi. Kuvauksessa noudatetaan perusteiden lukujen 4.1 (Monipuoliset työtavat) ja 4.2 (Pedagoginen dokumentointi) määräyksiä. Lukuja laadittaessa voi hyödyntää perusteiden luvun 4 (Opetuksen tavoitteet ja pedagoginen toteuttaminen kaksivuotisessa esiopetuksessa) tekstiä.

Paikalliseen kokeiluopetussuunnitelmaan liitetään:

2. Perusteiden luku 4.3 Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena. Perustetekstin lisäksi luvussa voi olla tarkentavia tietoja esimerkiksi käytettävissä olevista teknisistä järjestelmistä tai lapsi-huoltaja-opettaja –keskustelujen käytännöistä.

3. Perusteiden luku 4.4 Oppimisenalueet kaksivuotisessa esiopetuksessa kokonaisuudessaan. Perustetekstin lisäksi luvussa voi olla paikallisen pedagogisen kehittämisen tuloksena syntyneitä lisäyksiä.

4. Perusteiden luku 4.5 Kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä tarkentavia näkökulmia. Tarvittaessa lukuun voi tehdä paikallisia lisäyksiä. Jos kokeiluun osallistuvissa yksiköissä järjestetään kaksikielistä esiopetusta, liitetään paikalliseen opetussuunnitelmaan vuoden 2014 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden luvun 4.4 mukainen kuvaus kaksikielisestä esiopetuksesta.

Mahdollisia paikallisia lisäyksiä tehtäessä otetaan huomioon erityisesti kokeiluun osallistuvat pienimmät lapset.

6. Lapsen kasvun ja oppimisen tuki

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa noudatetaan perusopetuslain mukaisia vuoden 2014 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa kuvattuja määräyksiä lasten kasvun ja oppimisen tuesta. Tarkemmat ohjeet kokeilukunnille on koottu alalukuun 5.7

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa käytetään perusopetuslain mukaisesta oppimisen ja koulunkäynnin tuesta esiopetukseen paremmin sopivaa nimitystä kasvun ja oppimisen tuki. Kasvun ja oppimisen tuki ja lukuun 6 (Oppilashuolto) sisältyvä oppilashuolto muodostavat kokonaisuuden. Tässä luvussa määrätään perusopetuslain mukaisesta oppimisen ja koulunkäynnin tuesta.

6 Kaksivuotisen esiopetuksen kasvun ja oppimisen tuen toteuttaminen Varkaudessa

Kaksivuotiseen esiopetukseen osallistuvat lapset kuuluvat perusopetuslain mukaisen kasvun ja oppimisen tuen piiriin. Lain mukaan lapsilla on oikeus saada riittävää tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Lapsi voi kaksivuotisessa esiopetuksessa saada yleistä, tehostettua ja erityistä tukea.

Kasvun ja oppimisen tuen järjestämisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen ja lapsiryhmän vahvuudet sekä oppimis- ja kehitystarpeet. Kaksivuotisessa esiopetuksessa huolehditaan siitä, että kaikki lapset saavat onnistumisen kokemuksia oppimisessa ja ryhmän jäsenenä toimimisessa. Opetuksessa tulee ottaa huomioon monenlaiset oppijat ja oppimisen erilaiset lähtökohdat ja tavat sekä lapsen kulttuuritausta. Kasvun ja oppimisen tuen tehtävänä on ehkäistä oppimisvaikeuksia sekä ongelmien kasautumista ja syvenemistä. Tämä edellyttää huoltajien ja esiopetushenkilöstön tiivistä yhteistyötä lapsen kasvun ja oppimisen asioissa. Yhteistyön pohjana on luottamuksellisuus ja avoimuus. Lapsen oppimisen edistyminen tuodaan hänelle näkyväksi monipuolisen palautteen avulla. Lapsesta koottua tietoa käytetään suunnitelmallisesti hänen kannustamiseensa ja ohjaamiseensa.

Tuen tarve arvioidaan mahdollisimman pian kaksivuotisessa esiopetuksessa, jollei sitä ole jo havaittu aiemmin. Ensiksi tarkastellaan jo käytettyjä toimintatapoja, opetusjärjestelyjä ja oppimisympäristöjä ja sen pohjalta toteutetaan lapselle soveltuvia pedagogisia ratkaisuja. Lapsen esiopetuksen oppimisympäristö ja tarvittavat tukipalvelut järjestetään niin, että lapsi voi mahdollisimman täysipainoisesti osallistua ryhmän toimintaan. Lapselle annetaan haasteita omaa kehitystasoa vastaavasti. Opetus voi olla samanaikaisopetusta tai pienryhmä- ja yksilötyöskentelyä.

Tukimuotoja käytetään sekä yksittäin että yhdessä toisiaan täydentävinä. Tuen tarpeen arvioinnissa hyödynnetään lapsesta tehtyjä havaintoja ja tutkimuksia. Tuesta muodostetaan suunnitelmallinen jatkumo varhaiskasvatuksesta kaksivuotiseen esiopetukseen ja kaksivuotisesta esiopetuksesta kouluun. Kaksivuotisen esiopetuksen johto vastaa tuen järjestämiseen ja toteuttamiseen liittyvistä ratkaisuista. Lapselle annettavan tuen toteutukseen, päätöksentekoon ja valmisteluun osallistuu kaksivuotisen esiopetuksen henkilöstö monialaisessa yhteistyössä muiden ammattihenkilöiden kanssa.

Monialaisia yhteistyökumppaneita Varkaudessa

- neuvola
- perheneuvonta
- Kuopion yliopistollinen sairaala
- puheterapiapalvelut
- toimintaterapiapalvelut
- fysioterapiapalvelut
- Vaalijalan kuntoutuspalvelut
- Varkauden kaupungin sosiaali- ja perhepalvelut

Erityisesti huolehditaan, että tieto lapsen tuen tarpeesta ja saamasta tuesta siirtyy muusta varhaiskasvatuksesta kaksivuotiseen esiopetukseen ja kaksivuotisesta esiopetuksesta

perusopetukseen. Opetuksen järjestäjät vastaavat sujuvista tiedonsiirron käytänteistä ja niiden kehittamisestä. Tieto kirjataan lapsen oppimissuunnitelmaan.

6.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Esiopetukseen osallistuvat lapset kuuluvat perusopetuslain mukaisen kasvun ja oppimisen tuen piiriin. Lain mukaan lapsilla on oikeus saada riittävää tukea heti tuen tarpeen ilmetessä [70]. Lapsen kasvun ja oppimisen tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Perusopetuslaissa säädettyjä tukimuotoja ovat esimerkiksi osa-aikainen erityisopetus, tulkittamis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet. Tukimuotoja voi käyttää kaikilla tuen tasoilla sekä yksittäin että samanaikaisesti toisiaan täydentävinä. Lapsen saaman tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa. Tukea annetaan niin kauan sekä sen tasoisena ja muotoisena kuin se on tarpeellista. Varhaisen tunnistamisen sekä kasvun ja oppimisen tuen tehtävänä on ehkäistä oppimisvaikeuksia sekä ongelmien monimuotoistumista ja syvenemistä.

Kasvun ja oppimisen tuen järjestämisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen ja lapsiryhmän vahvuudet sekä oppimis- ja kehitystarpeet. Esiopetuksessa huolehditaan siitä, että kaikki lapset saavat onnistumisen kokemuksia oppimisessa ja ryhmän jäsenenä toimimisessa. Näin tuetaan lasten myönteistä käsitystä itsestään. Monipuolista palautetta ja oppimisesta koottua tietoa käytetään suunnitelmallisesti lasten kannustamiseen ja ohjaamiseen. Tällä tehdään oppimisen edistyminen lapsille näkyväksi.

Kasvun ja oppimisen tukeminen merkitsee yhteisöllisiä ja oppimisympäristöihin liittyviä ratkaisuja sekä lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista. Huomiota kiinnitetään erityisesti esteettömyyteen, oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tunnistamiseen. Opettajien, erityisopettajien, esiopetuksen muun henkilöstön sekä muiden tuen ammattihenkilöiden monialainen yhteistyö lasten tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa on tärkeää. Yhteistyöhön kulloinkin osallistuvat ammattihenkilöt harkitaan tapauskohtaisesti.

Periaatteena on, että tuen tarve arvioidaan, ja sitä koskevat ratkaisut ja perusopetuslain mukaiset päätökset tehdään mahdollisimman pian esiopetuksen alettua. Usein lapsen tuen tarve on havaittu jo ennen esiopetuksen alkamista. Esiopetuksen, lapsen aiemman varhaiskasvatuksen, neuvolan ja huoltajien yhteistyöllä turvataan lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen jatkumoa. Tietoa lapsen mahdollisesti ennen esiopetusta saamista tukitoimista hyödynnetään esiopetuksessa.

Tuen tarvetta arvioitaessa ensimmäiseksi tarkastellaan käytettyjä toimintatapoja, opetusjärjestelyjä ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja.

Tuki annetaan lapselle ensisijaisesti omassa esiopetusryhmässä erilaisin joustavin järjestelyin, ellei lapsen etu välttämättä edellytä lapsen siirtämistä toiseen ryhmään tai yksikköön. Mikäli lapsi käyttää esiopetuksen lisäksi muita varhaiskasvatuspalveluja, esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen henkilöstö tekee yhteistyötä lapsen kasvun ja oppimisen tukeen liittyvissä asioissa.

On tärkeää, että tieto lapsen tuen tarpeesta ja esiopetuksen aikana saamasta tuesta siirtyy myös perusopetukseen. Opetuksen järjestäjät vastaavat sujuvista tiedon siirron käytäntöjen luomisesta ja kehittamisestä.

[70] Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010)

6.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Kaksivuotisen esiopetusryhmän henkilökunnan pedagoginen asiantuntemus ja yhteistyö ovat tärkeitä tuen tarpeen havaitsemisessa, suunnittelussa ja toteuttamisessa. Heidän tulee tuntea säädökset ja määräykset, jotka liittyvät huoltajan kanssa tehtävään yhteistyöhön lapsen tukeen

liittyvissä asioissa. Henkilöstön on tärkeää olla huoltajaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen ongelmia tai hänen hyvinvointinsa on vaarantumassa.

Kaksivuotisessa esiopetuksessa arviointi perustuu esiopetuksen yleisiin tavoitteisiin ja oppimissuunnitelmaan kirjattuihin lapsen henkilökohtaisiin tavoitteisiin.

Lapsen arviointi esiopetuksessa on kokonaiskehityksen seurantaa, jossa huomioidaan seuraavia kehityksen osa-alueita

- lapsen vahvuudet, mielenkiinnon kohteet ja ominainen tapa toimia
- omatoimisuus; itsestä huolehtiminen ja arjesta selviäminen
- sosiaaliset taidot, vuorovaikutustaidot
- työskentelytaidot, itsesäätelytaidot
- motoriiikka ja hahmottaminen
- kielelliset valmiudet
- matemaattiset valmiudet

Varkauden kaksivuotisen esiopetuksen tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa on mukana varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Hän on mukana lapsen tuen tarpeen varhaisessa tunnistamisessa, tutkimusten tarpeellisuuden arvioinnissa sekä tukitoimien järjestämisen suunnittelussa. Tämä tehdään yhteistyössä kaksivuotisen esiopetuksen henkilöstön ja lapsen huoltajien sekä mahdollisten muiden asiantuntijoiden kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja huolehtii myös tukitoimien yhteensovittamisesta ja toteuttamisesta arjen tilanteissa sekä konsultoi henkilökuntaa. Opetus tapahtuu yksilö-, pienryhmä- sekä samanaikaisopetuksena. Lisäksi hän osallistuu tarpeen mukaan huoltajien kanssa käytäviin keskusteluihin sekä lapsen oppimissuunnitelmien (Tehostetun tuen suunnitelma ja Henkilökohtainen oppimisen järjestämistä koskeva suunnitelma, HOJKS) laadintaan ja seurantaan. Varkauden kaksivuotisessa esiopetuksessa käytettävään Wilma -ohjelmaan kirjataan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma ja sen arviointi sekä tarvittavat järjestelyt ja tuki.

6.2. Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana

Opetus ja kasvatus tulee järjestää yhteistyössä huoltajien kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea[71]. Kun lapsella on tuen tarvetta, huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu. Esiopetuksen henkilöstön tulee tuntea säädökset ja määräykset, jotka liittyvät huoltajan kanssa tehtävään yhteistyöhön lapsen tukeen liittyvissä asioissa. Kaikille huoltajille on hyvä kertoa tuen mahdollisuudesta ja sen keskeisistä periaatteista. Lapset osallistuvat yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, heille sopivalla tavalla.

Esiopetuksen henkilöstön on tärkeää olla yhteydessä huoltajaan heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen ongelmia tai hänen hyvinvointinsa on vaarantumassa. Huoltajalle annetaan riittävästi tietoa esimerkiksi lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Huoltajaa kannustetaan tukemaan osaltaan lastaan tavoitteiden saavuttamisessa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Huoltajien on hyvä tietää, että he tai lapsi eivät voi kieltäytyä kasvun ja oppimisen tuen vastaanottamisesta, eikä heidän suostumustaan tarvita tuen tarpeen arviointiin ja tuen suunnitteluun. Lapsi voi tarvita myös yksilökohtaisen oppilashuollon tukea. Tämä perustuu vapaaehtoisuuteen ja edellyttää huoltajan suostumusta (katso luku 6 Oppilashuolto).

[71] Valtioneuvoston asetus (422/2012)

6.2 Yhteistyö huoltajien kanssa tuen aikana

Kasvatus ja opetus järjestetään lapsen kehitystason ja tarpeiden mukaisesti yhteistyössä huoltajien kanssa. Huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö perustuu luottamukseen. Huoltajaa kannustetaan tukemaan omalta osaltaan lastaan tavoitteiden saavuttamisessa. Hänelle annetaan riittävästi tietoa tuen mahdollisuudesta, asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden

luovuttamisesta sekä salassapidosta. Huoltaja ja/tai lapsi eivät voi kieltäytyä kasvun ja oppimisen tuen vastaanottamisesta eikä heidän suostumustaan tarvita tuen tarpeen arviointiin ja tuen suunnitteluun. Huoltajalla on milloin tahansa mahdollisuus keskustella lapsensa asioista ja tuen tarpeesta varhaiskasvatuksen opettajan tai varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Tarvittaessa lapsen on mahdollisuus saada yksilökohtaista oppilashuoltoa, joka taas perustuu vapaaehtoisuuteen ja edellyttää siten huoltajan suostumusta. Yksilökohtainen oppilashuolto on kuvattu oppilashuoltosuunnitelmassa (luku 6).

Tavoitteena on osallistaa huoltajat mukaan myös tietoa siirrettäessä. Yhteistyön ja luottamuksen turvaamiseksi hankitaan huoltajan suostumus salassa pidettävän tiedon luovuttamiseen.

6.3. Yleinen tuki

Laadukas esiopetus on perusta lapsen kasvulle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennakolta esimerkiksi erilaisilla työtavoilla ja pedagogisilla menetelmillä, ryhmiä joustavasti muuntelemalla sekä opettajien keskinäisellä ja muun henkilöstön yhteistyöllä. Opetuksessa otetaan huomioon sekä ryhmän että yksittäisen lapsen tarpeet.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Tämä tarkoittaa yleensä yksittäisiä tukitoimia, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä, eikä tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä.

Tuen tarpeiden arviointi ja tarvittavan tuen antaminen kuuluvat kaikkiin kasvatus- ja opetustilanteisiin. Tuki järjestetään esiopetuksen opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Huoltajan ja lapsen kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä. Yleisen tuen aikana lapsen tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa soveltuvia materiaaleja ja välineitä, esiopetukseen soveltuvia opetusohjelmia ja osa-aikaista erityisopetusta. Oppimissuunnitelmaa voidaan käyttää yleisen tuen aikana.

6.3 Kaksivuotisen esiopetuksen yleinen tuki Varkaudessa

Kaksivuotisen esiopetuksen yleinen tuki on kaikille lapsille suunnattua tukea ja sen tavoitteena on turvata jokaisen lapsen oppiminen. Opetuksessa huomioidaan lasten yksilöllisyys ja tarpeet niin, että lasten erilaisuus voidaan kohdata mahdollisimman hyvin. Kaikissa työskentelytilanteissa kiinnitetään huomiota lapsen osallisuuteen ja oppimisen valmiuksien, myönteisen minäkuvan ja tekemisen ilon vahvistamiseen.

Esiopetusyhteisössä korostetaan välittämistä, huolenpitoa ja myönteistä ilmapiiriä. Lapsen erilaiset tarpeet huomioidaan oppimisympäristöä muokkaamalla sekä käyttämällä erilaisia opetus- ja työskentelytapoja. Pienryhmätoiminta mahdollistaa lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioon ottamisen, lisää lapsen osallisuutta ja vuorovaikutusta sekä antaa aikuiselle mahdollisuuden havainnoida lasta tarkemmin.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on yleisen tuen aikana mukana arjen tuen suunnittelussa ja arvioinnissa sekä mahdollisuuksien mukaan myös toteuttamisessa. Lisäksi tehdään tarvittaessa yhteistyötä muiden asiantuntijoiden kanssa.

Lapselle laaditaan yhdessä lapsen huoltajien kanssa lapsen kaksivuotisen esiopetuksen oppimissuunnitelma, johon kirjataan lapsen kasvun ja oppimisen eteneminen, tarvittavat järjestelyt esiopetuksessa sekä lapsen tarvitsema tuki. Lapsen havainnointi arjessa sekä jokaiselle lapselle tehtävät oppimisvalmiuksien kartoitukset auttavat henkilöstöä suunnittelemaan opetusta vastaamaan lasten tarpeita.

6.4. Tehostettu tuki

Lapselle, joka tarvitsee säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, on pedagogiseen arvioon perustuen annettava tehostettua tukea hänelle laaditun oppimissuunnitelman mukaisesti[72]. Tehostettua tukea annetaan silloin, kun yleinen tuki ei riitä, niin kauan kuin lapsi sitä tarvitsee. Lapsen tehostettu tuki suunnitellaan kokonaisuutena. Se on luonteeltaan vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki. Lapsi tarvitsee yleensä myös useampia tukimuotoja. Tehostetun tuen aikana voidaan käyttää kaikkia esiopetuksen tukimuotoja lukuun ottamatta erityisen tuen päätöksen perusteella annettavaa erityisopetusta.

Tuki järjestetään opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Opettaja antaa palautetta lapselle ja huoltajalle lapsen edistymisestä sekä kuuntelee ja ottaa huomioon heidän näkemyksensä asiasta. Opettaja seuraa lapsen oppimista ja hyvinvointia säännöllisesti yhteistyössä huoltajan kanssa tehostetun tuen aikana. Mikäli arvioinnin perusteella todetaan tuen tarpeen muuttuneen tai annettu tuki ei hyödytä lasta, päivitetään oppimissuunnitelma vastaamaan uutta tilannetta.

Tehostettua tukea annetaan pääsääntöisesti esiopetuksen loppuun saakka. Koska tuen vaikutuksia ei voida yleensä todeta lyhyessä ajassa, erityisen tuen päätöksen tekeminen esiopetuksen aikana tehostettua tukea saavalle lapselle on harvoin tarpeen.

Pedagoginen arvio

Tehostetun tuen aloittaminen perustuu pedagogiseen arvioon. Kirjallisessa pedagogisessa arviossa kuvataan

- lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilanne esiopetuksen henkilöstön, huoltajan ja lapsen näkökulmista
- lapsen saama yleinen tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista
- lapsen kiinnostuksen kohteet, kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea
- arvio tehostetun tuen tarpeesta.

Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Opettaja tai opettajat laativat yhdessä kirjallisen pedagogisen arvion. Tarvittaessa arvion laatimisessa käytetään muita asiantuntijoita. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.

Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa palaaminen takaisin yleisen tuen piiriin, käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisesti yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa[73]. Tähän käsittelyyn ei tarvita huoltajan suostumusta. Käsittelyä koskevat tiedot kirjataan opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla, esimerkiksi kirjallisesti laadittuun pedagogiseen arvioon.

Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana

Tehostetun tuen aikana lapselle järjestettävä tuki kirjataan lapsen oppimissuunnitelmaan[74]. Oppimissuunnitelma on hyväksyttyyn opetussuunnitelmaan perustuva suunnitelma lapsen kasvun ja oppimisen tavoitteista, tarvittavista opetusjärjestelyistä sekä lapsen tarvitsemasta tuesta ja ohjauksesta.

Tavoitteena on turvata lapsen edellytykset saavuttaa hänelle asetetut tavoitteet. Tehostettua tukea varten tehtävä oppimissuunnitelma perustuu pedagogisessa arviossa tuotettuun tietoon. Oppimissuunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa[75]. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla. Oppimissuunnitelman laatimisen yhteydessä sovitaan tavoitteiden toteutumisen seurannasta ja suunnitelman tarkistamisen

aikataulusta. Lisäksi oppimissuunnitelma tarkistetaan vastaamaan tuen tarvetta aina lapsen tilanteen muuttuessa.

Tehostettua tukea varten laadittavan oppimissuunnitelman tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin lapsen esiopetuksen ja tuen järjestäminen edellyttää:

Lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimisen liittyvät tavoitteet

- lapsen näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- lapsen oppimiseen, työskentely- ja vuorovaikutustaitoihin liittyvät tavoitteet

Pedagogiset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, työskentelytavat ja kommunikointitavat
- lapselle tarjottava osa-aikainen erityisopetus
- lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- oppilashuollon ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako
- esiopetukseen osallistumisen edellyttämät perusopetuslain mukaiset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä eri toimijoiden vastuunjako
- yhteistyön toteuttaminen lapsen ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- lapsen mahdollinen osallistuminen muuhun varhaiskasvatukseen ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa

Tuen seuranta ja arviointi

- oppimissuunnitelman tavoitteiden toteutumisen seuranta, toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat
- oppimissuunnitelman tarkistaminen ja sen ajankohta
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Oppimissuunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia.

[72] Perusopetuslaki 16 a § 1 mom. (642/2010)

[73] Laki perusopetuslain muuttamisesta 1288/2013, 16 a §

[74] Laki perusopetuslain muuttamisesta 1288/2013, 16 a §

[75] Perusopetuslaki 16 a § 1 mom. (642/2010)

6.4 Kaksivuotisen esiopetuksen tehostettu tuki Varkaudessa

Tehostettua tukea annetaan silloin, kun yleinen tuki ei riitä. Tehostettua tukea annetaan lapselle, joka kasvussa ja oppimisessa tarvitsee säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja. Sen avulla tuetaan suunnitelmallisesti lapsen kasvua ja oppimista. Tehostetun tuen tehtävänä on ehkäistä ongelmien kasvamista, monimuotoistumista ja kasautumista.

Tuen tarve on saatettu todeta aikaisemmin tai se todetaan kaksivuotisen esiopetusvuosien aikana. Tehostetun tuen aloittaminen perustuu kirjalliseen **pedagogiseen arvioon**, jonka laatimisesta vastaa lapsen kaksivuotisessa esiopetuksessa varhaiskasvatuksen opettaja. Arvio tehdään Wilma-ohjelmaan. Pedagogisessa arviossa kuvataan lapsen kasvua ja oppimista sekä sitä, mitä aiotaan tehdä toisin ja mitä aiotaan tehdä enemmän kuin ennen tehostettua tukea. Tarvittaessa arvion laatimiseen osallistuvat myös muut lapsen kanssa työskentelevät alan asiantuntijat. Varkaudessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja on tarvittaessa mukana laatimassa pedagogista arviota. Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa palaaminen

takaisin yleisen tuen piiriin käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisesti yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa. Tähän käsittelyyn ei tarvita huoltajan suostumusta. Varkaudessa pidetään tärkeänä huoltajien ja lapsen kanssa tehtävää yhteistyötä sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Tehostetun tuen päätöksen allekirjoittaa päiväkodinjohtaja.

Tehostetun tuen päätös on valituskelpoinen hallintopäätös vain siinä tapauksessa, että se sisältää tulkittamis- tai avustajapalveluita tai apuvälinehankintoja. Päätös on hallintopäätös myös siinä tapauksessa, että se sisältää erityisiä opetusjärjestelyjä (Perusopetuslaki 18§).

Tehostettu tuki kirjataan ja kuvataan lapsen kaksivuotisen esiopetuksen oppimisen suunnitelmassa. Tehostetun tuen riittävyttä arvioidaan jatkuvasti, vähintään kerran toimintakaudessa. Tarvittaessa lapsen siirtyminen takaisin yleisen tuen piiriin käsitellään uuteen pedagogiseen arvioon perustuen. Mikäli tehostettu tuki ei riitä lapsen kasvun ja oppimisen tueksi, aloitetaan pedagogisen selvityksen laatiminen mahdollisen erityisen tuen päätöksen perustaksi.

Tehostetun tuen tarpeessa olevan lapsen kaksivuotisessa esiopetuksessa korostuu opetuksen mukauttaminen, mikä tarkoittaa toiminnan suunnittelua ja toteuttamista lapsen yksilöllisten tarpeiden ja kehitystason mukaisesti. Opetusta järjestetään muun muassa pienryhmä- ja parityöskentelyinä. Opetuksessa painotetaan perustaitojen harjaannuttamista sekä lapsen itsetunnon ja vuorovaikutustaitojen vahvistamista. Ohjattu pienryhmätoiminta on entistä tavoitteellisempaa ja suunnitelmallisempaa ja perustuu lapsen oppimissuunnitelmaan. Kaksivuotisen esiopetuksen arkeen sisällytetään kuntouttavia elementtejä, esimerkiksi opetuksen, päiväjärjestyksen ja ympäristön strukturoimista. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on mukana arjen tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Lisäksi tehdään tarvittavaa yhteistyötä muiden asiantuntijoiden kanssa.

6.5. Erityinen tuki

Eryitystä tukea annetaan niille lapsille, joiden kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muuten. Lapsen edellytykset ovat voineet heikentyä esimerkiksi vamman tai vakavan sairauden vuoksi. Erityisen tuen tehtävänä on antaa lapselle kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista kasvun ja oppimisen tukea sekä edistää hänen oppimisedellytyksiään. Myös erityistä tukea saavan lapsen on saatava kokea onnistumisen ja oppimisen iloa. Näin vahvistetaan hänen itsetuntoaan ja oppimismotivaatiotaan.

Lapsen erityisestä tuesta voidaan päättää joko esiopetuksen aikana tai ennen esi- tai perusopetuksen alkamista. Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei vamman, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten.

Eryitynen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta lapsen tarvitsemasta, perusopetuslain mukaan annettavasta tuesta[76]. Erityisopetus ja lapsen saama muu tuki muodostavat järjestelmällisen kokonaisuuden. Käytettävissä ovat kaikki perusopetuslain mukaiset tukimuodot. Opetuksen järjestäjä huolehtii, että erityisen tuen toteuttamisessa on käytettävissä erityispedagogista osaamista.

Sellaiselle lapselle, jolle on tehty erityisen tuen päätös, annetaan erityisopetusta hänelle laaditun henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman mukaisesti. Erityisopetukseen sisältyvillä pedagogisilla ratkaisuilla pyritään ensisijaisesti turvaamaan lapsen oppiminen. Pedagogiset ratkaisut voivat liittyä esimerkiksi opetukseen ja työtapoihin tai valittaviin materiaaleihin ja välineisiin.

Oppimista tukevien erityisopetuksen pedagogisten ratkaisujen lisäksi erityistä tukea saavalla lapsella on oikeus myös muuhun esiopetuksen tueen. Tällaista muuta tukea ovat esimerkiksi yksilökohtainen oppilashuolto, tulkittamis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet.

Pedagoginen selvitys

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä esiopetuksen järjestäjän on tehtävä lapsesta pedagoginen selvitys[77]. Opetuksen järjestäjän päättämä toimitus, viranhaltija tai työntekijä hankkii

- lapsen esiopetuksesta vastaavilta opettajilta kirjallisen selvityksen lapsen oppimisen etenemisestä
- oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisena yhteistyönä tehdyn kirjallisen selvityksen lapsen saamasta tehostetusta tuesta ja lapsen kokonaistilanteesta.

Näiden kahden selvityksen perusteella esiopetuksen järjestäjä tekee arvon lapsen erityisen tuen tarpeesta. Selvitysten ja niiden pohjalta laaditun arvon muodostamaa kokonaisuutta kutsutaan pedagogiseksi selvitykseksi.[78]

Kirjallisessa pedagogisessa selvityksessä kuvataan

- lapsen oppimisen eteneminen
- lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilannetta esiopetuksen henkilöstön, huoltajan ja lapsen näkökulmista
- lapsen saama tehostettu tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista
- lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet, oppimisvalmiudet sekä lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea
- arvio erityisen tuen tarpeesta.

Pedagogisen selvityksen laatimisessa hyödynnetään lapsesta mahdollisesti aiemmin laadittua pedagogista arviota ja lapsen oppimissuunnitelmaa. Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta.

Pedagogisen selvityksen lisäksi erityisen tuen päätöksen valmistelemiseksi tulee tarvittaessa hankkia muita lausuntoja, kuten psykologinen tai lääketieteellinen lausunto tai vastaava sosiaalinen selvitys. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.

Erityisen tuen päätös

Erityisen tuen antamiseksi esiopetuksen järjestäjän tulee tehdä kirjallinen päätös[79]. Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on kuultava lasta ja huoltajaa[80]. Päätös tehdään hallintolain mukaisesti[81]. Erityisen tuen päätöksessä tulee päättää lapsen pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut tarvittavat palvelut sekä tarvittaessa lapsen esiopetuksen poikkeava järjestäminen[82]. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltajat voivat hakea siihen muutosta valittamalla[83]. Päätös on aina perusteltava[84]. Päätöksen perustelut sisältyvät yleensä pedagogiseen selvitykseen ja mahdollisiin lausuntoihin.

Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ennen esi- tai perusopetuksen alkamista tai esi- tai perusopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvon perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei vamma, sairauden, kehityksessä viivästyminen tai tunne-elämän häiriön tai muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten[85]. Yleensä erityisen tuen päätös tehdään aikaisintaan esiopetuksen alkaessa. Ainoastaan pidennettyä oppivelvollisuutta tarvitsevalle lapselle se tulee tehdä viisivuotiaana. Jos erityisen tuen päätös tehdään esiopetuksen aikana ilman tehostetun tuen antamista, tulee sen perustua lapsen tilanteen uudelleen arviointiin esimerkiksi onnettomuuden tai vakavan sairauden seurauksena.

Perusopetuslain mukaan erityisen tuen tarpeellisuus tarkistetaan aina lapsen tuen tarpeen muuttuessa sellaisissa asioissa, joista päätetään erityisen tuen päätöksessä. Tarkistaminen esiopetuksen aikana tarkoittaa yleensä jonkin erityisen tuen päätöksessä määrätyn asian muuttamista. Tällaisia ovat esimerkiksi muutos avustajapalvelussa tai erityisissä apuvälineissä.

Tarkistamista varten lapsesta tehdään uusi pedagoginen selvitys. Mikäli lapsi ei enää tarvitse erityistä tukea, tulee tuen lopettamisesta tehdä päätös. Tällöin lapselle ryhdytään antamaan tehostettua tukea. Koska tuen vaikutuksia ei voida yleensä todeta lyhyessä ajassa, erityisen tuen lopettaminen esiopetuksen aikana on harvinaista.

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma

Erityistä tukea koskevan päätöksen toimeenpanemiseksi lapselle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Suunnitelmasta tulee ilmetä lapsen erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen.[86] Se on kirjallinen suunnitelma lapsen esiopetuksen ja oppimisen tavoitteista, sisällöistä, käytettävistä pedagogisista menetelmistä ja lapsen tarvitsemasta tuesta.

Erityistä tukea varten tehtävä HOJKS perustuu pedagogisessa selvityksessä tuotettuun tietoon. Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laatimisessa hyödynnetään lapselle mahdollisesti aiemmin laadittua oppimissuunnitelmaa. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla. Lapsen opettajat laativat suunnitelman yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa, ellei siihen ole ilmeistä estettä. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat.

Erityistä tukea varten laadittavan HOJKSin tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin lapsen esiopetuksen ja tuen järjestäminen edellyttää:

Lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimisen liittyvät tavoitteet

- lapsen näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- lapsen oppimiseen, työskentelytaitoihin sekä kehitykseen liittyvät tavoitteet, kuten tiedolliset, sosiaaliset, motoriset, kielelliset ja emotionaaliset tavoitteet

Pedagogiset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, työskentelytavat ja kommunikointitavat
- lapselle tarjottava erityisopetus
- lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- oppilashuollon ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako
- erityistä tukea koskevan päätöksen mukaiset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä eri toimijoiden vastuunjako
- yhteistyön toteuttaminen lapsen ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- lapsen mahdollinen osallistuminen muuhun varhaiskasvatukseen ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa
- kuvaus lapsen esiopetuksen kuljetusten järjestelyistä ja vastuista sekä kuljetusta odottavan lapsen ohjatusta toiminnasta ja valvonnasta

Tuen seuranta ja arviointi

- lapsen ja huoltajan kanssa yhdessä tehtävä arvio lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen kokonaistilanteesta
- HOJKSin tavoitteiden toteutumisen seuranta ja toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat
- HOJKSin tarkistaminen ja sen ajankohta
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia. HOJKSiin voidaan liittää huoltajan antamat yksilöidyt tiedonsiirtoluvat.

HOJKS tulee tarkistaa tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa, lapsen tarpeiden mukaiseksi[87]. Sitä muutetaan aina lapsen tuen tarpeen tai opetuksen tavoitteiden muuttuessa. Jos erityisen tuen antaminen päätetään lopettaa, lapselle laaditaan oppimissuunnitelma tehostetun tuen antamiseksi.

Pidennetty oppivelvollisuus

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta perusopetuslaissa säädettyä aikaisemmin[88]. Oppivelvollisuus päättyy, kun perusopetuksen oppimäärä on suoritettu tai kun pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan oppilaan oppivelvollisuuden alkamisesta on kulunut 11 vuotta. Esiopetus voi pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalle lapselle annettavassa esiopetuksessa kestää yhden tai kaksi vuotta. [89] Tarkoitus on vahvistaa lapsen valmiuksia niin, että hän selviytyisi opiskelustaan perusopetuksessa mahdollisimman hyvin.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvat vaikeasti vammaiset lapset. Myös vaikea sairaus voi olla syynä pidennettyyn oppivelvollisuuteen.[90] Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapselle tehdään tällöin myös päätös erityisestä tuesta. Lapselle laaditaan HOJKS esiopetuksen alkaessa. Lapsella on oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna oikeus saada esiopetusta. [91] Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalla lapsella tämä oikeus esiopetukseen alkaa sen vuoden syyslukukauden alussa, jolloin lapsi täyttää viisi vuotta. Päätös oppivelvollisuuden pidentämisestä tarvitaan ennen esiopetuksen alkua, jotta oikeus siihen voi toteutua.

Lapsen ohjautuminen riittävän varhain tuen piiriin edellyttää yhteistyötä eri hallintokuntien välillä. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehtoista ja valinnan vaikutuksista. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen. Esiopetuksen kesto ja perusopetuksen aloittaminen tulee suunnitella lapsen edistymisen, tuen tarpeen ja kokonaistilanteen perusteella.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten esiopetus voidaan järjestää vaihtoehtoisesti kolmella eri tavalla:

- Lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen.*
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.*
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin[92] eli sinä vuonna, kun hän täyttää 8 vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta on tehtävä erillinen hallintopäätös.*

[76] Perusopetuslaki 17 § 1 mom. (642/2010)

[77] Perusopetuslaki 17§ 3 mom. (642/2010) ja hallintolaki 34, 35 ja 36 § (434/2003)

[78] Perusopetuslaki 17§ 3 mom. (642/2010)

[79] Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (642 /2010)

[80] Perusopetuslaki 17 § 3 mom. (642/2010)

[81] Hallintolaki (434/2003)

[82] Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (642/2010)

[83] Perusopetuslaki 42 § 2 mom. (642/2010)

[84] Hallintolaki 45§ 1mom. (434/2003)

[85] Perusopetuslaki 17 § 4 mom. (642/2010)

[86] Perusopetuslaki 17 a § (642/2010)

[87] Perusopetuslaki 17 a § (642/2010)

[88] Perusopetuslaki 25 § 2 mom. (628/1998)

[89] Perusopetuslaki 9 § 2 mom. (628/1998)

[90] Hallituksen esitys Eduskunnalle koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 86/1997)

[91] Perusopetuslaki 17 § 4 mom. (642/2010) ja 26 a § 2-3 mom. (1040/2014)

[92] Perusopetuslaki (628/1998) 27 §

6.5 Esiopetuksen erityinen tuki Varkaudessa

Erityistä tukea annetaan niille lapsille, joiden kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei muutoin toteudu riittävästi. Lapsen kasvun ja kehityksen edellytykset ovat voineet heikentyä esimerkiksi vamman tai vakavan sairauden vuoksi. Erityisen tuen tehtävänä on antaa lapselle kokonaisvaltaista kasvun ja oppimisen tukea sekä edistää hänen oppimisedellytyksiään. Lapsen on saatava kokea sekä onnistumisen että oppimisen iloa, jolloin vahvistetaan hänen itsetuntoaan ja oppimismotivaatiotaan.

Erityinen tuki järjestetään joko yleisen tai pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä. Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta sekä muista kaksivuotisen esiopetuksen tukimuodoista, jotka muodostavat järjestelmällisen kokonaisuuden. Kaksivuotisen esiopetuksen järjestäjä huolehtii, että erityisen tuen toteuttamisessa on käytettävissä erityispedagogista osaamista. Erityisen tuen antamiseksi tehdään kirjallinen **erityisen tuen päätös**. Päätös tehdään hallintolain (434/2003) edellyttämällä tavalla. Päiväkodinjohtaja tekee esityksen erityisen tuen päätökseksi kirjallisesti erityiskasvatuksen työryhmälle. Esitys erityisen tuen piiriin siirtymisestä perustuu pedagogiseen selvitykseen, josta ilmenee lapsen tuen tarve ja laajuus. Erityisen tuen päätöksen valmistelee Varkaudessa moniammatillinen erityiskasvatuksen työryhmä ja päätöksen erityisestä tuesta tekee sivistysjohtaja.

Pedagoginen selvitys sisältää kuvauksen lapsen oppimisen etenemisestä ja hänen saamastaan tehostetusta tuesta sekä lapsen kokonaistilanteesta. Varkaudessa pedagogisen selvityksen tekemisestä vastaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä lapsen kaksivuotisen esiopetuksen opettajan kanssa. Huoltajia ja lasta kuullaan erityiseen tukeen liittyvissä asioissa. Lisäksi erityisen tuen päätöksen valmisteleminen hankitaan tarvittaessa muita lausuntoja, kuten psykologinen tai lääketieteellinen lausunto.

Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei vamman, sairauden, kehityksessä viivästyksen tai tunne-elämän häiriön tai muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten. Erityisen tuen päätöksen jälkeen lapselle laaditaan **Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma** (HOJKS), joka tarkistetaan säännöllisesti. Varhaiskasvatuksen opettaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja laativat suunnitelman yhteistyössä huoltajien kanssa. Sen laatimisesta vastaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Tarvittavilta osin se valmistellaan moniammatillisena yhteistyönä.

HOJKS on kuvaus siitä, miten lapsen erityisen tuen päätöksen mukainen opetus ja muu tuki järjestetään. Suunnitelmassa käydään läpi lapsen oppimisedellytyksiä ja henkilökohtaisesti asetettuja tavoitteita sekä lapsen kaksivuotisen esiopetuksen sisältöjä, pedagogisia menetelmiä ja muita tarvittavia tukitoimia. Suunnitelmaa laadittaessa hyödynnetään tehostettuun tukeen tehtyä oppimissuunnitelmaa ja pedagogista selvitystä sekä asiantuntijalausuntoja.

Erityisen tuen päätöksen sisältö tarkistetaan aina lapsen tuen tarpeen muuttuessa. Tarkistaminen tarkoittaa yleensä jonkin päätöksessä määrätyn asian muuttamista, kuten muutosta avustajapalveluissa tai erityisissä apuvälineissä. Päätöksen tarkistamista varten

lapsesta tarvitaan uusi pedagoginen selvitys. Tarvittaessa voidaan tehdä päätös erityisen tuen purkamisesta ja siirtymisestä tehostetun tuen piiriin.

Erityisopetuksen tavoitteena on tarjota lapselle kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista kasvun ja oppimisen tukea ja edistää hänen oppimisedellytyksiään. Erityisopetuksessa korostuu tehostetusti opetuksen mukauttaminen, mikä tarkoittaa toiminnan suunnittelua ja toteuttamista lapsen yksilöllisten tarpeiden ja kehitystason mukaisesti. Opetusta järjestetään yksilö-, pari- ja pienryhmätyöskentelynä. Opetuksen lähtökohtana on perustaitojen harjaannuttaminen sekä lapsen itsetunnon ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen.

Lapsen tarvitsemat kuntouttavat elementit sisällytetään kaksivuotisen esiopetuksen arkeen opetusta, päiväjärjestystä ja ympäristöä järjestämällä. Opetuksessa ja kasvatuksessa käytetään tarvittavia pedagogisia ratkaisuja, kuten joustavia ryhmittelyjä, opetusmenetelmiä, työskentelytapoja ja kommunikointikeinoja, apuvälineitä ja oppimateriaaleja. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on tiiviisti mukana arjen tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa.

Kaksivuotisen esiopetuksen ja tulevan koulun opetushenkilöstö valmistelee yhdessä huoltajien ja tarvittaessa oppilashuollon asiantuntijoiden kanssa lapsen siirtymistä kouluun. Jos lapsi on saanut tehostettua tai erityistä tukea oppimiseen kaksivuotisessa esiopetuksessa, on tärkeää tuen jatkuminen keskeytyksettä koulun alkaessa. Lapsen kaksivuotisen esiopetuksen oppimissuunnitelma tai HOJKS toimivat tärkeinä dokumenttina tiedonsiirrossa. Varkaudessa erityisopetusta järjestetään joko oppilaan lähikoulussa tai Repokankaan koulussa.

6.6. Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot

Osa-aikainen erityisopetus

Lapsella, jolla on vaikeuksia oppimisessaan tai koulunkäynnissään, on oikeus saada osa-aikaista erityisopetusta muun esiopetuksen ohessa[93]. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan lapsille, joilla on esimerkiksi kielellisiin, matemaattisiin tai motorisiin taitoihin liittyviä vaikeuksia, vaikeuksia oman toiminnan ohjauksessa, tarkkaavaisuudessa tai vuorovaikutustaidoissa. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteena on vahvistaa lapsen oppimisedellytyksiä ja ehkäistä kehityksen ja oppimisen vaikeuksia. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan kaikilla tuen tasoilla.

Osa-aikaista erityisopetusta annetaan joustavin järjestelyin samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena. Osa-aikaisen erityisopetuksen toteuttamistavoista esiopetuksessa tiedotetaan kaikille huoltajille. Sen toteuttamista suunnitellaan ja sen tarvetta ja vaikutuksia arvioidaan opettajien keskinäisenä yhteistyönä sekä yhdessä lapsen ja huoltajan kanssa. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja sisällöt nivelletään lapsen saamaan muuhun opetukseen.

Opetukseen osallistumisen edellyttämät palvelut ja erityiset apuvälineet

Lapsella on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkittamis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut ja erityiset apuvälineet kaikilla tuen tasoilla[94]. Tarkoituksena on turvata lapselle kasvun ja oppimisen perusedellytykset, esteettömyys ja mahdollisuus vuorovaikutukseen kaikissa oppimisympäristöissä.

Lapselle järjestetään tarvittaessa tulkittamisesta esimerkiksi kuulovamman tai kielellisen erityisvaikeuden takia. Hän voi tarvita myös puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja, kuten erilaisia symbolijärjestelmiä. Viittomakieltä käyttävien lasten kommunikaation tukena voidaan tarvittaessa käyttää viittomakielen tulkkiä tai viittomakielentaitoista avustajaa. Eriasteisesti kuulovammaisten lasten kohdalla tulkkauksen menetelmä saattaa olla myös jokin muu kuin viittomakielen tulkkaus. Lapsen kielellisen erityisvaikeuden takia käytetään puhevammaisten tulkkiä tai puhetta tukevia ja korvaavia menetelmiä hallitsevaa avustajaa. Myös opettaja voi tukea lasta kommunikoinnissa viittomien tai muiden symbolien avulla.

Avustajan antama tuki edistää lapsen itsenäistä selviytymistä ja omatoimisuutta sekä myönteisen itsetunnon kehittymistä. Avustajan antama tuki voidaan suunnata yksittäiselle lapselle tai opetusryhmälle. Opettajan tehtävänä on suunnitella, opettaa, antaa tukea sekä arvioida lapsen ja koko ryhmän oppimista ja työskentelyä. Avustaja ohjaa ja tukee lasta päivittäisissä tilanteissa ja tehtävien suorittamisessa opettajan tai muiden tuen ammattihenkilöiden ohjeiden mukaisesti. Opettajat ja avustajat suunnittelevat ja arvioivat työtään yhdessä sekä tarvittaessa esiopetuksen muun henkilöstön kanssa.

Erityisten apuvälineiden tarve voi liittyä näkemiseen, kuulemiseen, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen. Se voi liittyä myös oppimisen erityistarpeisiin. Tällöin käytetään esimerkiksi erilaisia tietoteknisiä sovelluksia, äänikirjoja, matematiikan havainnollistamisen välineitä tai keskittymistä tukevia apuvälineitä. Lapsen kanssa työskentelevät perehtyvät riittävästi opetukseen osallistumisen edellyttämien apuvälineiden käyttöön sekä ohjaavat lasta ja huoltajaa näiden käytössä yhteistyössä tuen muiden ammattihenkilöiden kanssa. Apuvälineitä käytetään suunnitelmallisesti, niiden käyttöä ja tarvetta arvioidaan säännöllisesti.

Lapsen kanssa työskentelevät suunnittelevat yhdessä opetukseen osallistumisen edellyttämien palvelujen ja apuvälineiden käytön eri oppimistilanteissa hyödyntäen tarvittaessa muita asiantuntijoita. Lapsen tukeminen voi edellyttää erityisosaamista, jota esiopetusyksikön omalla henkilöstöllä ei ole riittävästi. Tällöin hyödynnetään esimerkiksi oppimis- ja ohjauskeskusten lapsille tarjotavia palveluja ja henkilöstölle suunnattua koulutusta ja konsultaatiota.

Opetuksen järjestäjä päättää tulkitsemis- ja avustajapalveluista sekä muista opetuspalveluista ja erityisistä apuvälineistä. Lapsen palveluiden ja apuvälineiden tarve ja määrä arvioidaan lapsen opettajien ja oppilashuollon henkilöstön yhteistyönä hyödyntäen lapsen ja huoltajan antamia tietoja sekä mahdollisten esiopetuksen ulkopuolisten asiantuntijoiden lausuntoja. Tehostettua tukea saavan lapsen palveluiden ja apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa arvioissa. Erityistä tukea saavan lapsen palveluiden ja erityisten apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa selvityksessä ja niistä päätetään erityisen tuen päätöksessä. Yleistä ja tehostettua tukea saavalle lapselle tehdään lapsen tarvitsemista palveluista ja erityisistä apuvälineistä hallintopäätös. Palveluiden ja apuvälineiden käyttö kuvataan oppimissuunnitelmassa tai HOJKSissa.

[93] Perusopetuslaki 16 § 2 mom. (642/2010)

[94] Perusopetuslaki 31 § 1 mom. (477/2003)

6.6. Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot

Osa-aikaista erityisopetusta annetaan lapselle, jolla on vaikeuksia oppimisessaan muun kaksivuotisen esiopetuksen ohessa. Sen tavoitteena on vahvistaa lapsen oppimisedellytyksiä ja ehkäistä kehityksen ja oppimisen vaikeuksia. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan kaikilla tuen tasoilla. Varkaudessa sitä antaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan joustavin järjestelyin samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena. Sen toteuttamista suunnitellaan ja vaikutuksia arvioidaan yhdessä varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilökunnan kanssa sekä yhteistyössä huoltajien kanssa. Erityisopetuksen tavoitteet ja sisällöt nivelletään lapsen saamaan muuhun opetukseen.

Lapsella on oikeus saada maksutta opetuksen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut ja erityiset apuvälineet kaikilla tuen tasoilla. Tarkoituksena on turvata lapselle kasvun ja oppimisen perusedellytykset, esteettömyys ja mahdollisuus vuorovaikutukseen kaikissa oppimisympäristöissä.

Lapselle järjestetään tarvittaessa tulkitsemista esimerkiksi kuulovamman tai kielellisen erityisvaikeuden takia. Hän voi tarvita myös puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja, joihin lapsen kanssa työskentelevien tulee perehtyä ja hallita niitä.

Avustajan antama tuki edistää lapsen itsenäistymistä ja omatoimisuutta. Avustajan antama tuki voidaan suunnata yksittäiselle lapselle tai ryhmälle. Hänen työnsä tavoitteena on lapsen ohjaaminen, avustaminen ja tukeminen kaksivuotisen esiopetuksen arjessa.

Avustajat ovat työsuhteessa Varkauden kaupunkiin. Avustajien sijoittuminen eri yksiköihin ja ryhmiin määräytyy lasten ja lapsiryhmien tarpeen mukaan. Tämän vuoksi avustajien työyksikkö voi muuttua esiopetusryhmästä toiseen. Avustajatarpeen määrittelyssä ovat mukana varhaiskasvatuspäällikkö, esiopetusyksiköiden esimiehet sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajat.

Erytisten apuvälineiden tarve voi liittyä näkemiseen, kuulemiseen, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen. Se voi liittyä myös oppimisen erityistarpeisiin, jolloin käytetään esimerkiksi erilaisia tietoteknisiä sovellutuksia, havainnollistamisen välineitä tai keskittymistä tukevia apuvälineitä. Tämä edellyttää lasten kanssa työskenteleviltä perehtymistä tarvittaviin apuvälineisiin.

Lapsen kanssa työskentelevät suunnittelevat yhdessä palvelujen ja apuvälineiden käytön hyödyntäen lapsen ja huoltajan antamia tietoja sekä muita asiantuntijoita. Lapsen tukeminen voi edellyttää erityisosaamista, jolloin voi hyödyntää oppimis- ja ohjauskeskusten tarjoamia palveluja sekä henkilöstölle suunnattua koulutusta ja konsultaatiota. Tehostettua tukea saavan lapsen palveluiden ja apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa arvioissa ja erityistä tukea saavan lapsen pedagogisessa selvityksessä. Palveluiden ja apuvälineiden käyttö kuvataan Varkaudessa Wilma-ohjelmaan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan tai HOJKSiin.

6.7. Kasvun ja oppimisen tuki paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa

Kasvun ja oppimisen tukeen liittyvät paikallisesti päätettävät asiat on kuvattu vuoden 2014 Esiopetuksen perusteissa luvussa 5.7.

Paikalliseen kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluopetussuunnitelmaan liitetään vuoden 2014 Esiopetuksen perusteiden mukaan laadittu, paikalliseen esiopetuksen opetussuunnitelmaan sisältyvä Kasvun ja oppimisen tukea käsittelevä luku. Mikäli luvussa havaitaan puutteita, voi niitä korjata.

Lapset, joille on tehty päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta[95] voivat saada perusopetuslain mukaisen esiopetuksensa osallistumalla kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun[96]. Tarvittaessa päätös voidaan tehdä kaksivuotisen esiopetuksen aikana. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleville lapsille laaditaan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) luvun 5.5 (Eryityinen tuki) mukaisesti.

Opetuksen järjestäjä pitää huolta siitä, että kokeiluun osallistuva opetushenkilöstö tuntee perusopetuslain tukea koskevat säädökset sekä osaa toimia Esiopetuksen perusteet 2014 mukaisten tuen määräysten ja paikallisesti sovittujen käytäntöjen mukaisesti.

[95] Perusopetuslaki 25 § 2 mom. ja 26 § 1 mom. (477/2003)

[96] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta 2§ 3 mom. (2020/1046)

6.7 Pidennetty oppivelvollisuus

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta perusopetuslaissa säädettyä aikaisemmin. Esiopetus voi pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalle lapselle kestää yhden tai kaksi vuotta.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten esiopetus voidaan järjestää vaihtoehtoisesti kolmella eri tavalla:

- lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen

- lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen
- lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin eli sinä vuonna, kun hän täyttää 8 vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta on tehtävä erillinen hallintopäätös.

Pidennetyyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvat vaikeasti vammaiset lapset. Heitä ovat muun muassa näkö- ja kuulovammaiset sekä muutoin ruumiillisesti tai henkisesti vaikeasti vammaiset tai kehityksessään viivästyneet lapset. Pidennetyyn oppivelvollisuuden syynä voi olla myös vaikea sairaus. Pidennetyyn oppivelvollisuuden tarkoituksena on vahvistaa lapsen valmiuksia niin, että hän selviytyisi opiskelustaan perusopetuksessa mahdollisimman hyvin.

Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapselle tehdään tällöin myös päätös erityisestä tuesta. Päiväkodinjohtaja tekee esityksen pidennettyyn oppivelvollisuuteen ottamisesta. Varkaudessa sivistysjohtaja päättää pidennetystä oppivelvollisuudesta asiantuntijalausuntojen, päiväkodinjohtajan esityksen ja erityiskasvatuksen työryhmän valmistelun ja huoltajien suostumuksen perusteella. Pidennetyyn oppivelvollisuuden piirissä olevalla lapsella on oikeus varhennettuun esiopetukseen oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna. Tällöin oppivelvollisuus alkaa sinä vuonna, kun lapsi täyttää viisi vuotta. Huoltaja päättää osallistuuko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen.

Lapsen ohjautuminen riittävän varhain tuen piiriin edellyttää yhteistyötä eri hallintokuntien toimijoiden välillä. Huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehtoista ja niiden vaikutuksista. Lapsen tuen tarve, edistyminen ja kokonaistilanne vaikuttavat kaksivuotisen esiopetuksen keston ja perusopetuksen aloittamisen suunnitteluun.

7. Oppilashuolto

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa noudatetaan oppilas- ja opiskelijahuoltolain[97] mukaisia Esiopetuksen perusteet 2014 asiakirjassa kuvattuja oppilashuoltoon liittyviä määräyksiä. Tarkemmat ohjeet kokeilukunnille on koottu alalukuun 6.5.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa käytetään oppilas- ja opiskelijahuoltolain käsitteistön sijasta esiopetuksen opiskeluhuollosta nimitystä oppilashuolto, opiskelijasta käsitettä lapsi, oppilaitoksesta nimitystä esiopetuyksikkö tai esiopetus. Koulutuksen järjestäjään viitataan käsitteellä opetuksen järjestäjä[98].

Lasten kehitysympäristön ja esiopetuksen toimintaympäristön muutosten myötä oppilashuollosta on tullut yhä tärkeämpi osa esiopetuksen perustoimintaa. Oppilashuolto liittyy kiinteästi esiopetuksen tehtävään edistää lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edellytyksiä. Oppilashuoltotyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus[99].

Lapsella on oikeus saada maksutta oppilashuolto, jota opetukseen osallistuminen edellyttää[100]. Esiopetuksen oppilashuolto koskee myös pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevia lapsia. Oppilashuollolla tarkoitetaan lapsen hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa esiopetuyhteisössä. Oppilashuoltoa toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä koko esiopetuyhteisöä tukevana yhteisöllisenä oppilashuoltona. Tämän lisäksi lapsilla on oikeus yksilökohtaiseen oppilashuoltoon[101]. Monialainen yhteistyö on oppilashuollossa keskeistä. Oppilashuoltotyötä ohjaavat luottamuksellisuus, kunnioittava suhtautuminen lapseen ja huoltajaan sekä heidän osallisuutensa tukeminen.

Esiopetuksen oppilashuollosta ja siihen liittyvistä suunnitelmista säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa. Tässä luvussa määrätään oppilashuollon keskeisistä periaatteista, opetustoimeen kuuluvan oppilashuollon tavoitteista sekä paikallisen opetussuunnitelman ja yksikkökohtaisen oppilashuoltosuunnitelman laatimisesta. Esiopetuksen toteuttamiseen kuuluvasta kasvun ja oppimisen tuesta määrätään perusteiden luvussa 5 (Lapsen kasvun ja oppimisen tuki)[102].

[97] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (2013/1287)

[98] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 1 § 3 mom.

[99] YK:n Yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

[100] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 9 § 4 mom.

[101] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 3 § 1 - 2 mom.

7 Oppilashuoltosuunnitelma

Mitä tässä suunnitelmassa mainitaan oppilaasta, koulutuksenjärjestäjästä ja oppilaitoksesta, koskee myös kaksivuotiseen esiopetukseen osallistuvaa lasta, opetuksen järjestäjää ja esiopetuyksikköä sekä toista astetta. Lasten ja nuorten kehitysympäristön ja koulun toimintaympäristön muuttuessa oppilashuollosta on tullut yhä tärkeämpi osa koulun perustoimintaa. Oppilashuolto liittyy läheisesti koulun kasvatus- ja opetustehtävään. Oppilashuoltotyössä otetaan huomioon lapsen edun ensisijaisuus. Oppilaalla on oikeus saada maksutta sellainen oppilashuolto, jota opetukseen osallistuminen edellyttää. Oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa kouluyhteisössä. Oppilashuoltoa toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä ja koko kouluyhteisöä tukevana yhteisöllisenä oppilashuoltona. Tämän lisäksi oppilaille on lakisääteinen oikeus yksilökohtaiseen oppilashuoltoon. Monialainen yhteistyö on oppilashuollossa keskeistä. Oppilashuoltotyötä ohjaavat luottamuksellisuus, kunnioittava suhtautuminen oppilaaseen ja huoltajaan sekä heidän osallisuutensa tukeminen.

7.1. Monialainen oppilashuollon yhteistyö

Oppilashuolto järjestetään monialaisessa yhteistyössä opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa siten, että siitä muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus[103]. Oppilashuolto toteutetaan yhteistyössä lapsen ja hänen huoltajansa kanssa ottaen huomioon lapsen ikä ja edellytykset[104]. Esiopetusyhteisön tai lasten hyvinvoinnissa havaittuihin huolenaiheisiin etsitään ratkaisuja yhdessä huoltajan kanssa.

Esiopetuksessa oppilashuolto on esiopetusyhteisössä työskentelevien ja oppilashuoltopalveluista vastaavien työntekijöiden tehtävä. Ensisijainen vastuu esiopetusyhteisön hyvinvoinnista on esiopetuksen henkilökunnalla[105]. Oppilashuollon palveluita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä terveydenhoitopalvelut, jotka järjestetään terveydenhuoltolain mukaisina ikäryhmälle suunnattuina neuvolapalveluina[106]. Näiden asiantuntijoiden tehtävät liittyvät niin lapseen, lapsen kehitysympäristöihin kuin yhteistyöhön. Palveluja tarjotaan siten, että ne ovat helposti saatavilla[107]. Palvelut järjestetään lain edellyttämässä määräjässä[108].

Lapsen huoltajalle annetaan tieto käytävissä olevasta oppilashuollosta ja heitä ohjataan hakemaan tarvitsemiaan oppilashuollon palveluja[109]. Lapsen ja huoltajan osallisuus oppilashuollossa, suunnitelmallinen yhteistyö ja oppilashuollosta tiedottaminen lisäävät oppilashuollon tuntemusta ja edesauttavat palveluihin hakeutumista. Eri ammattiryhmiin kuuluvien työntekijöiden keskinäinen konsultaatio on tärkeä työmenetelmä oppilashuollossa.

Oppilashuollon tavoitteet, tehtävät ja toteuttamisen periaatteet muodostavat esiopetuksesta toisen asteen koulutukseen ulottuvan jatkumon. Esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen sekä perusopetuksen välinen vuorovaikutus on tärkeää pohdittaessa oppilashuollon toimintaa. Yhtenäiset käytännöt tukevat eri kehitysvaiheissa lapsen terveyttä, hyvinvointia ja oppimista. Oppilashuollon monialaisen yhteistyön rakenteita, muotoja ja toimintatapoja kehitetään esiopetusyhteisössä ja eri yhteistyötahojen kanssa. Kehittämistyö edellyttää oppilashuollon suunnitelmallista arviointia[110].

Oppilashuoltoryhmät

Opetuksen järjestäjä asettaa oppilashuollon ohjausryhmän ja yksikkökohtaiset oppilashuoltoryhmät. Yksittäistä lasta koskevat asiat käsitellään tapauskohtaisesti koottavassa asiantuntijaryhmässä. Jokaisella kolmella ryhmällä on omat tehtävät ja niiden perusteella määräytyvä kokoonpano [111]. Kaikki oppilashuoltoryhmät ovat monialaisia, mikä tarkoittaa, että ryhmässä on opetushenkilöstön lisäksi ikäryhmälle suunnattuja terveydenhoitopalveluja sekä psykologi- ja kuraattoripalveluja edustavia jäseniä sen mukaan kuin käsiteltävä asia edellyttää.

Oppilashuollon ohjausryhmä vastaa opetuksen järjestäjäkohtaisen oppilashuollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista. Sille asetetut tehtävät voi hoitaa myös muu tehtävään soveltuva ryhmä. Ohjausryhmä voi olla myös kahden tai useamman opetuksen järjestäjän yhteinen. Sama ryhmä voi olla myös useamman koulutusmuodon, kuten esi- ja perusopetuksen, yhteinen.

Yksikkökohtainen oppilashuoltoryhmä vastaa esiopetuksen oppilashuollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista. Jos esiopetus järjestetään koulun yhteydessä, voi koulukohtainen oppilashuoltoryhmä toimia myös esiopetuksen oppilashuoltoryhmänä. Ryhmää johtaa opetuksen järjestäjän nimeämä edustaja. Opetuksen järjestäjä ja oppilashuollon palveluja tuottavat tahot päättävät yhdessä ryhmän kokoonpanosta, tehtävistä ja toimintatavoista. Oppilashuoltoryhmä voi tarvittaessa kuulla asiantuntijoita. Ryhmän keskeinen tehtävä on yhteisön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistäminen sekä muun yhteisöllisen oppilashuollon toteuttaminen ja kehittäminen.

Asiantuntijaryhmä kootaan yksittäisen lapsen tai lapsiryhmän tuen tarpeen selvittämiseksi ja oppilashuollon palvelujen järjestämiseksi. Ryhmän kokoaa se esiopetushenkilöstön tai oppilashuollon palveluiden edustaja, jolle asia työtehtävien perusteella kuuluu[111]. Ryhmän monialainen kokoonpano perustuu tapauskohtaiseen harkintaan ja käsiteltävään asiaan. Ryhmä nimeää keskuudestaan vastuuhenkilön. Asiantuntijoiden nimeäminen ryhmän jäseniksi ja muiden yhteistyötahojen tai lapsen läheisten osallistuminen ryhmän työskentelyyn edellyttää huoltajan suostumusta.

- [103] *Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 9 § 1 mom.*
- [104] *Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 18 § 1 mom.*
- [105] *Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 4 § 1 ja 2 mom.*
- [106] *Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 3 § 3 mom. ja terveydenhuoltolaki (1326/2010) 15 §*
- [107] *Eduskunnan sivistysvaliokunnan mietintö 14/2013 vp.*
- [108] *Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 15 § ja 17 §*
- [109] *Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 11 § 1 - 2mom.*
- [110] *Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 25 §*
- [111] *Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 14 § 1 - 4mom.*
- [112] *Hallituksen esitys eduskunnalle oppilas- ja opiskelijahuoltolaiksi 67/2013*

7.1 Monialainen oppilashuollon yhteistyö

Oppilashuolto järjestetään monialaisessa yhteistyössä opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa siten, että siitä muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus. Oppilashuoltoa toteutetaan yhteistyössä oppilaan ja hänen huoltajansa kanssa ottaen huomioon oppilaan ikä ja edellytykset. Tarvittaessa yhteistyötä tehdään myös muiden toimijoiden kanssa. Kouluyhteisön tai oppilaiden hyvinvoinnissa havaittuihin huolenaiheisiin etsitään ratkaisuja yhdessä oppilaiden ja huoltajien kanssa.

Koulussa oppilashuolto on kaikkien kouluyhteisössä työskentelevien ja oppilashuoltopalveluista vastaavien työntekijöiden tehtävä. Ensisijainen vastuu kouluyhteisön hyvinvoinnista on koulun henkilökunnalla. Oppilashuollon palveluja ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä kouluterveydenhuollon palvelut. Näiden asiantuntijoiden tehtävät liittyvät niin yksilöön, yhteisöön kuin yhteistyöhön. Palveluja tarjotaan oppilaille ja huoltajille siten, että ne ovat helposti saatavilla.

Palvelut järjestetään lain edellyttämässä määräajassa. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 15 § ja 17 §)

Oppilaille ja heidän huoltajilleen tiedotetaan esimerkiksi syystiedotteessa, Wilmassa, vanhempainilloissa ja/tai - keskusteluissa tietoa käytettävissä olevasta oppilashuollosta ja heitä ohjataan hakemaan tarvitsemiaan oppilashuollon palveluja. Eri ammattiryhmiin kuuluvien työntekijöiden keskinäinen konsultaatio on tärkeä työmenetelmä oppilashuollossa. Oppilashuollon tavoitteet, tehtävät ja toteuttamisen periaatteet muodostavat esiopetuksesta toisen asteen koulutukseen ulottuvan jatkumon.

Esi- ja perusopetuksen oppilashuoltoryhmät

Kunnassa toimii oppilashuollon ohjausryhmä ja koulukohtaiset oppilashuoltoryhmät. Yksittäistä oppilasta koskevat asiat käsitellään tapauskohtaisesti koottavassa monialaisessa asiantuntijaryhmässä. Jokaisella ryhmällä on omat tehtävänsä ja niiden perusteella määräytyvä kokoonpano. Kaikki oppilashuoltoryhmät ovat monialaisia, mikä tarkoittaa, että ryhmässä on opetushenkilöstön lisäksi kouluterveydenhuoltoa sekä psykologi- ja kuraattoripalveluja edustavia jäseniä sen mukaan kun käsiteltävä asia edellyttää.

7.2. Yhteisöllinen oppilashuolto

Oppilashuolto on tärkeä osa esiopetuksen toimintakulttuuria. Yhteisöllisessä oppilashuoltotyössä seurataan, arvioidaan ja kehitetään esiopetusyhteisön ja ryhmien hyvinvointia. Lisäksi huolehditaan esiopetusympäristön terveellisyydestä, turvallisuudesta ja esteettömyydestä.[113] Yhteisöllisten toimintatapojen kehittämisessä tehdään yhteistyötä varhaiskasvatuksen, neuvolan sekä muiden kunnan lasten hyvinvointia edistävien viranomaisten ja toimijoiden kanssa.

Lasten ja huoltajien osallisuus ja kuulluksi tuleminen on yhteisöllisessä oppilashuollossa tärkeää ja hyvinvointia vahvistavaa. Yhteisöllinen oppilashuolto luo esiopetuksessa edellytyksiä yhteenkuuluvuudelle, huolenpidolle ja avoimelle vuorovaikutukselle. Osallisuutta lisäävät toimintatavat edesauttavat myös ongelmien ennalta ehkäisyä, niiden varhaista tunnistamista ja tarvittavan tuen järjestämistä.

Lapsella on oikeus turvallisiin oppimisympäristöihin[114], joihin kuuluvat niin fyysinen, psyykinen kuin sosiaalinenkin turvallisuus. Opetuksen järjestämisen lähtökohtana on lasten ja henkilökunnan turvallisuuden varmistaminen kaikissa tilanteissa. Rauhallinen ilmapiiri edistää työrauhaa. Opetuksen järjestäjä laatii suunnitelman lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä osana yksikkökohtaista oppilashuoltosuunnitelmaa. Opettaja, päiväkodin johtaja tai rehtori ilmoittaa esiopetuksessa tai matkalla esiopetukseen tai kotiin tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta tilanteeseen osallistuneiden huoltajille.[115]

Rakennuksesta sekä opetustiloista ja -välineistä huolehtiminen ylläpitää ympäristön terveellisyyttä ja turvallisuutta. Turvallisuuden edistämiseen kuuluvat myös esiopetuksen kuljetuksia, tapaturmien ehkäisyä ja tietoturvallisuutta koskevat toimintatavat. Kun esiopetus järjestetään koulussa, otetaan myös esiopetus huomioon kouluympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastuksissa[116].

[113] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 4 § 1 mom.

[114] Perusopetuslaki 29 § 1 mom. (1267/2013)

[115] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 13 § 2 mom. ja perusopetuslaki 29 § 3 ja 7 mom. (1267/2013)

[116] Terveystieteiden tutkimuskeskuksen huoltolaki (1326/2010) 16 § 2 mom. ja valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 12 §

7.2. Yhteisöllinen oppilashuolto

Jokaisessa yksikössä toimii yhteisöllinen oppilashuoltoryhmä. Yksikkökohtainen oppilashuoltoryhmä vastaa yksikön oppilashuollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista. Ryhmän keskeinen tehtävä on yhteisön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistäminen sekä muun yhteisöllisen oppilashuollon toteuttaminen ja kehittäminen. Edelleen ryhmän tehtäviin kuuluu kouluterveyden valtakunnallisen kyselyn tulosten läpikäyminen, koulun järjestyssäännöt, kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman läpikäyminen (KIVA-koulun mukaan), oppiaineiden turvallisuusohjeet, yksiköiden kehittämishankkeet, kodin ja koulun välisen yhteistyön suunnitelmallinen kehittäminen ja toteuttaminen. Ryhmä tekee toiminnastaan oman suunnitelmansa ja valitsee vuosittaiset painopistealueensa. Ryhmää johtaa yksikön esimies ja siihen kuuluvat erityisopettaja, turvallisuusvastaava, oppilaanohjaaja (yläkoulussa), koulukuraattori, psykologi, kouluterveydenhoitaja, oppilaiden sekä huoltajien edustus. Lukuvuoden aikana työryhmä kokoontuu vähintään kaksi kertaa vuodessa.

Jos kaksivuotinen esiopetus järjestetään koulun yhteydessä, koulukohtainen oppilashuoltoryhmä toimii myös esiopetuksen oppilashuoltoryhmänä. Päiväkodeissa toimivassa esiopetuksessa on oma yhteinen oppilashuoltotyöryhmä. Oppilashuoltotyöryhmää johtaa ja kutsuu koolle varhaiskasvatuspäällikkö tai päivähoidon esimies. Työryhmä on monialainen ja siihen kuuluvat päiväkodin johtajat, varhaiskasvatuksen erityisopettajat sekä neuvolaterveydenhoitaja, psykologi ja kuraattori/sosiaalityöntekijä.

Oppilashuolto on tärkeä osa perusopetuksen toimintakulttuuria. Yhteisöllisessä oppilashuoltotyössä seurataan, arvioidaan ja kehitetään koulu yhteisön ja oppilasryhmien hyvinvointia. Lisäksi huolehditaan kouluympäristön terveellisyydestä, turvallisuudesta ja esteettömyydestä. Yhteisöllisten toimintatapojen kehittämisessä tehdään yhteistyötä oppilaiden, huoltajien sekä muiden lasten ja nuorten hyvinvointia edistävien viranomaisten ja toimijoiden kanssa. Yhteisöllinen oppilashuoltotyöryhmä tekee kokouksistaan pöytäkirjan.

Oppilaiden ja huoltajien osallisuus ja kuulluksi tuleminen on yhteisöllisessä oppilashuollossa tärkeää ja hyvinvointia vahvistavaa. Oppilaiden osallisuuden edistäminen on opetuksen järjestäjän tehtävä. Oppilashuolto luo kouluyhteisössä edellytyksiä yhteenkuuluvuudelle, huolenpidolle ja avoimelle vuorovaikutukselle. Osallisuutta lisäävät toimintatavat edesauttavat myös ongelmien ennalta ehkäisyä, niiden varhaista tunnistamista ja tarvittavan tuen järjestämistä.

Oppilaalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Siihen kuuluu fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus. Opetuksen järjestämisen lähtökohtana on oppilaiden ja henkilökunnan turvallisuuden varmistaminen kaikissa tilanteissa. Rauhallinen ilmapiiri edistää työrauhaa. Koulun järjestyssäännöt lisäävät kouluyhteisön turvallisuutta, viihtyisyyttä ja sisäistä järjestystä. Opetuksen järjestäjä laatii suunnitelman oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä osana koulukohtaista oppilashuoltosuunnitelmaa. Opettaja, päiväkodin johtaja tai rehtori ilmoittaa koulussa tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta tilanteeseen osallistuneiden huoltajille.

Koulurakennuksesta sekä opetustiloista ja -välineistä huolehtiminen ylläpitää ympäristön terveellisyyttä ja turvallisuutta. Kouluyhteisöllä on yhtenäiset toimintatavat eri oppimisympäristöissä tapahtuvaa opetusta ja välitunteja varten. Eri oppiaineiden opetukseen laadittuja turvallisuusohjeita noudatetaan. Opetuksen järjestäjä varmistaa, että oppilaan oppimisympäristö työelämään tutustumisen aikana on turvallinen. Kouluympäristön terveellisyyttä ja turvallisuutta sekä kouluyhteisön hyvinvointia edistetään ja seurataan jatkuvasti. Niitä arvioidaan kolmen vuoden välein toteutettavissa tarkastuksissa. Turvallisuuden edistämiseen kuuluvat myös koulukuljetuksia, tapaturmien ennaltaehkäisyä ja tietoturvallisuutta koskevat toimintatavat.

7.3. Yksilökohtainen oppilashuolto

Yksilökohtaisella oppilashuollolla tarkoitetaan

- lapselle annettavia terveydenhoitopalveluja, jotka järjestetään terveydenhuoltolain mukaisina ikäryhmälle suunnattuina neuvolapalveluina
- oppilashuollon psykologi- ja kuraattoripalveluja
- yksittäistä lasta koskevaa monialaista oppilashuoltoa.[117]

Yksilökohtaisen oppilashuollon tavoitteena on seurata ja edistää lapsen hyvinvointia ja oppimista sekä kokonaisvaltaista kasvu, kehitystä ja terveyttä. Esiopetuksen oppilashuollolla on tärkeä merkitys varhaisen tuen turvaamisessa ja ongelmien ehkäisyssä. Lasten yksilölliset edellytykset, voimavarat ja tarpeet otetaan huomioon sekä oppilashuollon tuen rakentamisessa että esiopetuksen arjessa.

Yksilökohtainen oppilashuolto esiopetuksessa perustuu aina huoltajan suostumukseen[118]. Huoltajan osallisuutta tuetaan ja mielipiteitä kuullaan lapsen yksilökohtaisen oppilashuollon toteuttamisessa. Lapsen osallisuus, omat toivomukset ja mielipiteet otetaan huomioon häntä koskevissa toimenpiteissä ja ratkaisuissa hänen ikänsä, kehitystasonsa ja edellytystensä mukaisesti[119]. Vuorovaikutus on avointa, kunnioittavaa ja luottamuksellista. Oppilashuoltotyö järjestetään niin, että lapsi voi kokea tilanteen kiireettömänä ja hän tulee kuulluksi. Työssä noudatetaan tietojen luovuttamista ja salassapitoa koskevia säännöksiä.

Asian käsittely myös yksittäisen lapsen tueksi koottavassa asiantuntijaryhmässä ja ryhmän kokoonpano perustuu huoltajan suostumukseen. Huoltajan yksilöidyllä kirjallisella suostumuksella asian käsittelyyn voi osallistua tarvittavia oppilashuollon yhteistyötahoja tai lapsen läheisiä.[120] Ryhmän jäsenillä on lisäksi oikeus pyytää neuvoa lapsen asiassa tarpeellisiksi katsomiltaan asiantuntijoilta[121].

Yksittäistä lasta koskevan asian käsittelystä asiantuntijaryhmässä laaditaan oppilashuoltokertomus. Ryhmän vastuuhenkilö kirjaa yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi välttämättömät tiedot oppilashuoltokertomukseen. Kirjauksia voivat tehdä myös muut asiantuntijaryhmän jäsenet. Kertomus laaditaan jatkuvaan muotoon, joka

etenee aikajärjestyksessä. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki edellyttää, että kertomukseen kirjataan seuraavat asiat: [122]

- yksittäisen lapsen nimi, henkilötunnus, kotikunta ja yhteystiedot sekä huoltajan tai muun laillisen edustajan nimi ja yhteystiedot
- kirjauksen päivämäärä sekä kirjauksen tekijä ja hänen ammatti- tai virka-asemansa
- kokoukseen osallistuneet henkilöt ja heidän asemansa
- asian aihe ja vireille panija
- lapsen tilanteen selvittämisen aikana toteutetut toimenpiteet kuten arviot, tutkimukset ja selvitykset
- toteutetut toimenpiteet kuten yhteistyö eri tahojen kanssa sekä aiemmat ja nykyiset tukitoimet
- tiedot asian käsittelystä ryhmän kokouksessa, tehdyt päätökset ja niiden toteuttamissuunnitelma
- toteuttamisesta ja seurannasta vastaavat tahot.

Jos sivulliselle annetaan oppilashuoltokertomukseen sisältyviä tietoja, asiakirjaan on lisäksi merkittävä, mitä tietoja, kenelle ja millä perusteella tietoja on luovutettu.[123]

Oppilashuoltokertomukset sekä muut oppilashuollon tehtävissä laaditut tai saadut yksittäistä lasta koskevat asiakirjat tallennetaan oppilashuoltorekisteriin. Opetuksen järjestäjä vastaa henkilötietojen käsittelystä ja ylläpitää edellä mainittua rekisteriä. Oppilashuoltorekisteriin tallennetut tiedot, jotka koskevat yksittäistä lasta tai muuta yksityistä henkilöä, ovat salassa pidettäviä.[124]

Terveydenhuollon henkilöstö ja psykologit kirjaavat yksilökohtaisen oppilashuoltotyön säädetyksi potilaskertomukseen ja muihin potilasasiakirjoihin. Oppilashuollon kuraattorit kirjaavat asiakastiedot kuraattorin asiakaskertomukseen.[125]

Lapsen yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseen ja toteuttamiseen osallistuvilla on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä oppilashuollosta vastaavalle viranomaiselle sellaiset tiedot, jotka ovat välttämättömiä yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi[126]. Lisäksi heillä on oikeus saada ja luovuttaa toisilleen sekä lapsen opettajalle, rehtorille tai päiväkodin johtajalle ja opetuksen järjestäjälle lapsen opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot[127]. Tiedon luovuttaja joutuu harkitsemaan esimerkiksi sitä, onko kysymys sellaisesta tiedosta, joka on välttämätön lapsen tai muiden lasten turvallisuuden varmistamiseksi. Luovutettava tieto voi koskea muun muassa sellaista lapsen sairautta, joka tulee ottaa opetustilanteissa huomioon. Vaikka tiedon luovuttamiselle olisikin edellä todettu lain tarkoittama peruste, yhteistyön ja luottamuksen turvaamiseksi pyritään aina ensisijaisesti hankkimaan huoltajan suostumus salassa pidettävän tiedon luovuttamiseen.

Jos lapsi siirtyy toisen opetuksen järjestäjän opetukseen, aikaisemman opetuksen järjestäjän on pyydettävä lapsen huoltajan suostumus siihen, että uudelle opetuksen järjestäjälle voidaan siirtää oppilashuollon asiakasrekisteristä sellaiset salassa pidettävät tiedot, jotka ovat tarpeellisia oppilashuollon jatkuvuuden kannalta[128]. Sen sijaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot toimitetaan salassapidon estämättä viipymättä toiselle esi- tai perusopetuksen järjestäjälle. Vastaavat tiedot voidaan antaa myös uuden esi- tai perusopetuksen järjestäjän pyynnöstä.[129]

[117] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 5 § 1 mom.

[118] Eduskunnan sivistysvaliokunnan mietintö 14/2013 vp.

[119] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 18 § 1 mom.

[120] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 19 § 1 ja 2 mom.

[121] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 19 § 3 mom. ja laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta

(621/1999) 26 § 3 mom.

[122] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 5 § 2 mom. ja 20 § 1, 3 - 4 mom.

[123] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 20 § 5 mom.

[124] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 21 § 1 mom. ja 22 § 1 mom.

[125] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 20 § 2 mom., laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992) 12 § ja laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)

[126] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 23 § 2 mom.

[127] Perusopetuslaki 40 § 2 mom. (1288/2013)

[128] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 23 § 3 mom.

[129] Perusopetuslaki 40 § 4 mom. (1288/2013)

7.3 Yksilökohtainen oppilashuolto

Monialainen yksilökohtainen asiantuntijaryhmä kootaan yksittäisen oppilaan tai oppilasryhmän tuen tarpeen selvittämiseksi ja oppilashuollon palvelujen järjestämiseksi. Ryhmän kokoa se opetushenkilöstön tai oppilashuoltopalveluiden edustaja, jolle asia työtehtävien perusteella kuuluu (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 14 § 1 – 4 mom.), eli esi- tai luokanopettaja/luokan/ryhmän/valvoja/ohjaaja. Asiantuntijaryhmän monialaisuus ja tapauskohtaisuus perustuu yksilölliseen harkintaan ja käsiteltävään asiaan. Asiantuntijoiden nimeäminen ryhmän jäseniksi ja muiden yhteistyötahojen tai oppilaiden läheisten osallistuminen ryhmän työskentelyyn edellyttää oppilaan ja/tai huoltajan kirjallista suostumusta. Ryhmä nimeää keskuudestaan vastuuhenkilön.

Yksilöllinen oppilashuolto kuuluu kaikille. Yksilöllisen oppilashuoltoryhmän koollekutsujana toimii henkilö, jolle oppilas on huolensa ilmaissut. Yksilökohtaisella oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaalle annettavia kouluterveydenhuollon palveluja, oppilashuollon psykologi- ja kuraattoripalveluja sekä yksittäistä oppilasta koskevaa monialaista oppilashuoltoa (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 5 § 1 mom.). Kouluterveydenhuollossa toteutettavat laajat terveystarkastukset sekä muut määräaikaistarkastukset ovat osa yksilökohtaista oppilashuoltoa. Laajoista terveystarkastuksista tehtävät yhteenvedot tuottavat tietoa myös yhteisöllisen oppilashuollon toteuttamiseen.

Yksilökohtaisen oppilashuollon tavoitteena on seurata ja edistää oppilaan kokonaisvaltaista kehitystä, terveyttä, hyvinvointia ja oppimista. Tärkeätä on myös varhaisen tuen turvaaminen ja ongelmien ehkäisy. Oppilaiden yksilölliset edellytykset, voimavarat ja tarpeet otetaan huomioon sekä oppilashuollon tuen rakentamisessa että koulun arjessa.

Yksilökohtainen oppilashuolto perustuu aina oppilaan sekä tarpeen niin vaatiessa huoltajan suostumukseen. Oppilaan osallisuus, omat toivomukset ja mielipiteet otetaan huomioon häntä koskevissa toimenpiteissä ja ratkaisuisa hänen ikänsä, kehitystasonsa ja muiden henkilökohtaisten edellytystensä mukaisesti. Vuorovaikutus on avointa, kunnioittavaa ja luottamuksellista. Työ järjestetään niin, että oppilas voi kokea tilanteen kiireettömänä ja hän tulee kuulluksi. Oppilashuoltotyössä noudatetaan tietojen luovuttamista ja salassapitoa koskevia säännöksiä.

Asian käsittely yksittäisen oppilaan tueksi koottavassa asiantuntijaryhmässä ja ryhmän kokoonpano perustuu oppilaan tai tarvittaessa huoltajan suostumukseen. Yksilöllisen oppilashuollon järjestämistä koskevat dokumentit löytyvät Koulun konstit sivuilta. [Koulun konstit III \(2018\).pdf \(peda.net\)](#)

Oppilaan tai huoltajan/huoltajien yksilöidyllä kirjallisella suostumuksella asian käsittelyyn voi osallistua tarvittavia oppilashuollon yhteistyötahoja tai oppilaan läheisiä. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 19 § 1 ja 2 mom.) Ryhmän jäsenillä on lisäksi oikeus pyytää neuvoa oppilaan asiassa tarpeelliseksi katsomiltaan asiantuntijoilta.

Yksittäistä oppilasta koskevan asian käsittelystä asiantuntijaryhmässä laaditaan oppilashuoltokertomus. Ryhmän vastuuhenkilö kirjaa yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi välttämättömät tiedot oppilashuoltokertomukseen. Kirjauksia

voivat tehdä myös muut asiantuntijaryhmän jäsenet. Kertomus laaditaan jatkuvaan muotoon, joka etenee aika-järjestyksessä.

Oppilashuoltokertomukseen kirjataan Oppilas- ja opiskelijahuoltolain § 20 edellyttämät asiat. Jos sivulliselle annetaan oppilashuoltokertomukseen sisältyviä tietoja, asiakirjaan on lisäksi merkittävä mitä tietoja, kenelle sivulliselle ja millä perusteella tietoja on luovutettu. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 20 § 5 mom.)

Oppilashuoltokertomukset sekä muut oppilashuollon tehtävissä laaditut tai saadut yksittäistä oppilasta koskevat asiakirjat tallennetaan oppilashuoltorekisteriin. Opetuksen järjestäjä vastaa henkilötietojen käsittelystä ja ylläpitää edellä mainittua rekisteriä. Oppilashuoltorekisteriin tallennetut tiedot, jotka koskevat yksittäistä oppilasta taikka muuta yksityistä henkilöä, ovat salassa pidettäviä. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 21 § 1 mom. ja 22 § 1 mom.) Oppilashuoltorekisteriä säilytetään arkistolain ja arkistonmuodostussuunnitelman mukaisesti siinä koulussa, jossa oppilas opiskelee. Rekistereiden säilyttämisestä vastaa rehtori/päiväkodin esimies.

Kouluterveydenhuollon henkilöstö ja psykologit kirjaavat yksilökohtaisen oppilashuoltotyön säädetysti potilaskertomukseen ja muihin potilasasiakirjoihin. Vastaavasti oppilashuollon kuraattorit kirjaavat asiakastiedot kuraattorin asiakaskertomukseen. Oppilaan yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseen ja toteuttamiseen osallistuvilla on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä oppilashuollosta vastaavalle viranomaiselle sellaiset tiedot, jotka ovat välttämättömiä yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 23 § 2 mom.) Lisäksi heillä on oikeus saada ja luovuttaa toisilleen sekä oppilaan opettajalle, rehtorille, päiväkodinjohtajalle ja opetuksen järjestäjälle oppilaan opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot. Tiedon luovuttaja joutuu harkitsemaan esimerkiksi sitä, onko kysymys sellaisesta tiedosta, joka on välttämätön oppilaan tai muiden oppilaiden turvallisuuden varmistamiseksi. Luovutettava tieto voi koskea muun muassa sellaista oppilaan sairautta, joka tulee ottaa opetustilanteissa huomioon. Vaikka tiedon luovuttamiselle olisikin edellä todettu lain tarkoittama peruste, yhteistyön ja luottamuksen turvaamiseksi pyritään aina ensisijaisesti hankkimaan oppilaan tai huoltajan suostumus salassa pidettävän tiedon luovuttamiseen.

Jos oppilas siirtyy toisen opetuksen tai koulutuksen järjestäjän opetukseen tai koulutukseen, aikaisemman opetuksen järjestäjän on pyydettävä oppilaan tai tarvittaessa hänen huoltajansa kirjallinen suostumus siihen, että uudelle opetuksen järjestäjälle voidaan siirtää oppilashuollon asiakasrekisteristä sellaiset salassa pidettävät tiedot, jotka ovat tarpeellisia oppilashuollon jatkuvuuden kannalta. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 23 § 3 mom.) [Koulun konstit III \(2018\).pdf \(peda.net\)](#)

Sen sijaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot toimitetaan salassapidon estämättä viipymättä toiselle opetuksen järjestäjälle tai lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjälle. Vastaavat tiedot voidaan antaa myös uuden opetuksen tai koulutuksen järjestäjän pyynnöstä. (Perusopetuslaki 40 § 4 mom.)

7.4. Oppilashuoltosuunnitelmat

Esiopetuksessa opetussuunnitelma tulee myös oppilashuollon osalta laatia yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa[130]. Valmistelutyössä tehdään yhteistyötä huoltajien ja tarvittaessa myös muiden viranomaisten ja yhteistyökumppaneiden kanssa.

Paikallisella tasolla oppilashuollon suunnitelmien kokonaisuus muodostuu kolmesta suunnitelmasta, jotka yhdessä ohjaavat oppilashuollon suunnittelua ja toteutusta. Suunnitelmat valmistellaan monialaisessa yhteistyössä. Suunnitelmat ovat

- *kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, johon kirjataan oppilashuoltoa koskeva osuus[131]*
- *paikalliseen opetussuunnitelmaan sisältyvä kuvaus oppilashuollosta[132]*

- yksikkökohtainen oppilashuoltosuunnitelma[133].

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sekä muut kunnan lasten ja nuorten hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta koskevat linjaukset otetaan huomioon valmisteltaessa paikallisen opetussuunnitelman oppilashuoltoa koskevaa osuutta sekä yksikkökohtaisia oppilashuoltosuunnitelmia.

[130] Perusopetuslaki 15 § 2 mom. (477/2003)

[131] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 12 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 12 § 1 mom.

[132] Perusopetuslaki 14 § 2 mom. (477/2003)

[133] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 13 §

7.4 Oppilashuoltosuunnitelmat

Kunnan oppilashuollon suunnitelmien kokonaisuus muodostuu kolmesta suunnitelmasta, jotka yhdessä ohjaavat oppilashuollon suunnittelua ja toteutusta. Suunnitelmat valmistellaan monialaisessa yhteistyössä.

Suunnitelmat ovat

1. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, johon kirjataan oppilashuoltoa koskeva osuus (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 12 § ja lastensuojelulaki 12 § 1 mom. 417/2007)
2. paikalliseen opetussuunnitelmaan sisältyvä kuvaus oppilashuollosta (Perusopetuslaki 14 § 2 mom. 477/2003)
3. koulukohtainen oppilashuoltosuunnitelma (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 §).

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sekä muut kunnan lasten ja nuorten hyvinvointia ja turvallisuutta koskevat linjaukset otetaan huomioon valmisteltaessa paikallisen opetussuunnitelman oppilashuoltoa koskevaa osuutta sekä koulukohtaisia oppilashuoltosuunnitelmia.

7.5. Oppilashuolto paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa

Vuoden 2014 Esiopetuksen perusteissa, luvussa 6.5 määrätään paikallisesti päätettävistä oppilashuoltoon liittyvistä asioista ja yksikkökohtaisen oppilashuoltosuunnitelman laadinnasta.

Paikalliseen kokeiluopetussuunnitelmaan liitetään

- paikalliseen opetussuunnitelmaan sisältyvä, vuoden 2014 Esiopetuksen perusteiden mukainen kuvaus esiopetuksen oppilashuollosta. Mikäli kuvauksessa havaitaan puutteita niitä voi tarkentaa.

Lisäksi kokeiluopetussuunnitelmaan kirjataan millä nimellä ja mistä ovat luettavissa

- esiopetuksen yksikkökohtainen oppilashuoltosuunnitelma, jonka sisällöstä määrätään vuoden 2014 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Yksikkökohtaisen oppilashuoltosuunnitelman voi myös lisätä kokeiluopetussuunnitelmaan liitteeksi.
- oppilas- ja oppilashuoltolain mukainen kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma

On todennäköistä, että osa kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun osallistuvasta henkilöstöstä ei tunne opiskelija- ja oppilashuoltolakia ja sen mukaisia paikallisia toimintatapoja. Tästä syystä on tärkeää, että esiopetuksen järjestäjä pitää huolta[134] siitä, että esiopetuskokeilussa toimiva opetushenkilöstö tuntee oppilashuollon lainsäädännön, perusteiden mukaiset paikalliset toimintatavat.

7.5 Paikallisesti päätettävät asiat ja koulukohtaisen oppilashuoltosuunnitelman laadinta

Opetussuunnitelmaan sisältyvä kuvaus oppilashuollosta

Opetussuunnitelmassa kuvataan perusopetuksen oppilashuollon paikallisen toteuttamisen tavoitteet ja toimintatavat. Siinä määritellään opetussuunnitelman yhteys Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan sekä koulukohtaisten oppilashuoltosuunnitelmien laadintaa ohjaavat linjaukset. Oppilashuoltosuunnitelmien laadintaa ohjaviin linjauksiin on tarkoituksenmukaista sisällyttää suunnitelmien perusrakenne ja osa suunnitelmiin sisältyvistä asioista, jolloin turvataan suunnitelmien riittävä yhdenmukaisuus kaikissa kouluissa. Yhteisiä osuuksia täsmennetään ja täydennetään koulukohtaisesti.

Koulukohtainen oppilashuoltosuunnitelma (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 §)

Oppilashuollon toteuttamista, arviointia ja kehittämistä varten laaditaan koulukohtainen oppilashuoltosuunnitelma. Suunnitelma on laadittava yhteistyössä koulun henkilöstön, oppilaiden ja heidän huoltajiensa kanssa. Oppilashuoltosuunnitelma voi olla myös kahden tai useamman koulun yhteinen. Suunnitelma tarkistetaan vuoden kuluessa siitä, kun kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on tarkistettu. Oppilashuoltosuunnitelma on osa koulun vuosisuunnitelmaa. Oppilashuoltosuunnitelmaa laadittaessa sovitaan menettelytavoista, joilla koulun henkilöstö, lapset ja huoltajat sekä tarvittavilta osin yhteistyötahot perehdytetään suunnitelmaan. Samalla sovitaan suunnitelmasta tiedottamisesta edellä mainituille.

Koulukohtaiseen oppilashuoltosuunnitelmaan sisällytetään seuraavat asiat

1. Oppilashuollon kokonaistarve ja käytettävissä olevat oppilashuoltopalvelut

Arvio oppilashuollon kokonaistarpeesta tukee koulun käytettävissä olevien resurssien kohdentamista yhteisölliseen ja yksilökohtaiseen oppilashuoltotyöhön sekä oppilashuollon yhteistyöhön. Arviossa otetaan huomioon oppilashuollon seurannassa, kehittämisessä ja toteuttamisessa vaadittava opetushenkilöstön ja oppilashuollon palveluiden asiantuntijoiden työpanos. Arviossa hyödynnetään monipuolisesti lasten ja nuorten terveyttä ja hyvinvointia sekä elinoloja koskevaa seurantatietoa (asetuksen velvoittama kouluterveydenhoitajan ikäryhmäkohtainen yhteenveto, kouluterveyskysely ja KIVA-koulu). Lisäksi huomioidaan kouluyhteisön ja -ympäristön tarpeet, asuinalueen erityispiirteet sekä tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden määrä koulussa. Arvion valmistelussa otetaan huomioon myös oppilailta ja huoltajilta sekä opetus- ja oppilashuoltohenkilöstöltä saatava tieto.

Oppilashuoltosuunnitelmaan sisällytetään arvio koulun käytettävissä olevista oppilashuoltopalveluista, joita ovat kouluterveydenhuolto- sekä psykologi- ja kuraattoripalvelut. Koulukohtaisessa suunnitelmassa kuvataan myös, miten oppilashuoltotyön toteutumisen arviointi tehdään lukuvuosittain.

Lisäksi suunnitelmassa kuvataan

- oppilashuollon palveluiden järjestäminen ja sen edellyttämä työn- ja vastuunjako sekä palvelujen toteuttamisessa tarvittava yhteistyö sekä
- oppilashuollon palveluiden kohdentaminen yksittäisiin oppilaisiin, kouluyhteisöön ja yhteistyöhön liittyviin tehtäviin sekä oppilashuollon kehittämiseen ja seurantaan

2. Yhteisöllinen oppilashuolto ja sen toimintatavat (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 § 2 mom. 2 –kohta)

Oppilashuoltosuunnitelmassa kuvataan yhteisöllisen oppilashuollon kokonaisuus, josta ilmenee

- yhteisöllisen oppilashuollon järjestäminen ja sen toimintatavat kouluyhteisön ja -ympäristön terveellisuuden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistämiseksi
- koulukohtaisen oppilashuoltoryhmän toimintatavat ja käytännöt
- koulukohtaiset toimintatavat ja käytännöt kaikissa koulupolun nivelvaiheissa

- yhteistyö koulun ulkopuolisten lasten ja nuorten hyvinvointia edistävien tahojen kanssa yhteisöllisen oppilashuollon kehittämisessä
- yhteistyö ja käytänteet kouluympäristön terveellisyden ja turvallisuuden sekä kouluyhteisön hyvinvoinnin tarkastuksissa
- yhteistyö terveystieteiden ja opetuksen välillä
- järjestyssäännöt ja toimintaohjeet
- poissaolojen seuraaminen, niistä ilmoittaminen ja niihin puuttuminen, ensisijainen vastuu asian hoitamisesta on luokanvalvojalla/ohjaajalla/luokanopettajalla. Kun oppilaan poissaoloja on 50 tuntia, selvittää luokanvalvoja niiden syytä yhdessä huoltajien kanssa
- tapaturmien ehkäiseminen sekä ensiavun järjestäminen ja hoitoonohjaus
- tupakkatuotteiden, alkoholin ja muiden päihteiden käytön ehkäiseminen ja käyttöön puuttuminen
- koulukuljetusten odotusaikoja ja turvallisuutta koskevat ohjeet
- suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä
- toiminta äkillisissä kriiseissä ja uhka- ja vaaratilanteissa

Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 § 2. mom. 4-kohta ja perusopetuslaki 29 § 3 mom. 1267/2013)

Oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä laaditaan suunnitelma. Siinä otetaan huomioon sekä oppilaiden keskinäiset että oppilaiden ja aikuisten väliset vuorovaikutussuhteet koulussa. Suunnitelmassa kuvataan

- kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäiseminen ja siihen puuttuminen
- edellä mainittujen asioiden käsittely yhteisö-, ryhmä- ja yksilötasolla
- yksilöllinen tuki, tarvittava hoito, muut toimenpiteet ja jälkiseuranta sekä teon tekijän että sen kohteena olevan osalta
- yhteistyö huoltajien kanssa
- yhteistyö tarvittavien viranomaisten kanssa
- suunnitelmaan perehdyttäminen ja siitä tiedottaminen henkilöstölle, oppilaille, huoltajille ja yhteistyötahoille sekä
- suunnitelman päivittäminen, seuranta ja arviointi

Toiminta äkillisissä kriiseissä ja uhka- ja vaaratilanteissa

Oppilashuoltosuunnitelmassa määritellään toiminta äkillisissä kriiseissä, uhka- ja vaaratilanteissa. Kriisisuunnitelma valmistellaan yhteistyössä tarvittavien viranomaisten kanssa ottaen huomioon muut uhka-, vaara ja kriisitilanteita koskevat ohjeistukset kuten pelastussuunnitelma. (Pelastuslaki 15 §, 379/2011 ja valtioneuvoston asetus pelastustoimesta 1 ja 2 §, 407/2011)

Suunnitelmassa kuvataan

- kriisitilanteiden ehkäisy, niihin varautuminen ja toimintatavat äkillisissä kriisitilanteissa
- johtamisen periaatteet, yhteistyö sekä työn- ja vastuunjako kriisitilanteissa ja niihin varautumisessa
- sisäisen ja ulkoisen sekä koulun ja opetuksen järjestäjän välisen tiedottamisen ja viestinnän periaatteet
- psykososiaalisen tuen ja jälkihoidon järjestäminen
- suunnitelmaan perehdyttäminen ja siitä tiedottaminen henkilöstölle, oppilaille, huoltajille ja yhteistyötahoille
- toimintavalmiuksien harjoittelu
- suunnitelman arviointi ja päivittäminen

3. Yksilökohtaisen oppilashuollon järjestäminen

Oppilashuoltosuunnitelmassa kuvataan yksilökohtaisen oppilashuollon kokonaisuus, josta ilmenee yksilökohtaisen oppilashuollon järjestäminen lapsen ja nuoren kehityksen, hyvinvoinnin ja oppimisen seuraamiseksi ja edistämiseksi sekä yksilöllisen tuen toteuttamiseksi.

Tämän lisäksi oppilashuoltosuunnitelmassa kuvataan

- yhteistyö kouluterveydenhuollon laajoissa terveystarkastuksissa, huoltajan kirjallisella suostumuksella laajoihin terveystarkastuksiin sisällytetään opettajan arvio oppilaan selviytymisestä ja hyvinvoinnista koulussa/esiopetuksessa. Tässä yhteydessä käytetään lomaketta Oppilaan selviytyminen ja hyvinvointi koulussa lomake opettajalle (THL:n lomake)
- oppilaan sairauden vaatiman hoidon, erityisruokavalion tai lääkityksen järjestäminen koulussa
- yhteistyö tehostetun ja erityisen tuen, joustavan perusopetuksen sekä sairaalaopetuksen yhteydessä
- oppilashuollon tuki kurinpitörangaistuksen tai opetukseen osallistumisen epäämisen yhteydessä
- asiantuntijaryhmän kokoaminen ja suostumuksen hankkiminen sekä ryhmän yhtenäiset menettelytavat yksittäistä oppilasta koskevan asian käsittelyssä
- oppilashuoltokertomusten laatiminen ja säilytys
- yhteistyö koulun ulkopuolisten palvelujen ja yhteistyökumppaneiden kanssa kuten nuorisopalvelut/-toimi, sosiaali- ja terveydenhuolto sekä muut viranomaiset

4. Oppilashuollon yhteistyön järjestäminen oppilaiden ja heidän huoltajiensa kanssa

Oppilashuoltoa toteutetaan yhteistyössä oppilaiden ja huoltajien kanssa. Oppilashuoltosuunnitelmassa kuvataan oppilashuollon toimintatavat oppilaiden ja huoltajien osallisuuden edistämiseksi sekä yhteistyön järjestämiseksi.

Suunnitelmassa kuvataan

- oppilaan ja huoltajan osallisuus yhteisöllisen ja yksilökohtaisen oppilashuollon suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa sekä
- yhteisöllisen ja yksilökohtaisen oppilashuollon periaatteista ja menettelytavoista tiedottaminen oppilaille, huoltajille ja yhteistyötahoille. Tiedottaminen tapahtuu pääsääntöisesti sähköisellä tiedotteella

5. Oppilashuoltosuunnitelman toteuttaminen ja seuraaminen (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 § 2 mom. 5 – kohta)

Opetuksen järjestäjä seuraa koulun oppilashuoltosuunnitelman toteutumista. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 § 4 mom.) Oppilashuoltosuunnitelmassa kuvataan toimenpiteet suunnitelman toteuttamiseksi ja seuraamiseksi. Näitä ovat seurannasta vastuussa oleva taho koulussa, seurattavat asiat ja käytettävät menetelmät tietojen kokoamiseksi sekä seurannan aikataulu. Lisäksi kuvataan seurantatietojen käsittely ja hyödyntäminen koulun oppilashuollon kehittämisessä sekä keskeisistä tuloksista tiedottaminen oppilaille, huoltajille ja tarvittaville yhteistyötahoille.

Oppilashuoltosuunnitelman toteuttaminen ja seuraaminen on osa opetuksen järjestäjän omavalvontaa koskevaa tehtävää. Opetuksen järjestäjä vastaa yhteistyössä opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen oppilashuoltopalveluista vastuussa olevien viranomaisten kanssa oppilashuollon kokonaisuuden omavalvonnan toteutumisesta (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 26 § 1 mom.). Oppilashuoltosuunnitelman toteuttamista ja arviointia tehdään oppilashuoltoryhmissä ja arvioitaessa koulun vuosisuunnitelman toteutumista.